

TAMPEREEN YLIOPISTO

”Ku sehän on kokonaisuus se perhe”
lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä tekemässä ja tukemassa

Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma
MINERVA KETTUKUJA
Marraskuu 2018

Tiivistelmä

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

MINERVA KETTUKUJA: ”*Ku sehän on kokonaisuus se perhe*” lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä tekemässä ja tukemassa

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 87 sivua, 8 liitesivua

Marraskuu 2018

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeita ja niiden toteutumista. Tutkimuksen ensimmäinen painopiste oli siinä, mitä tarpeita lyhytaikaisilla perhehoitajilla ja lyhytaikaisten sijaisperheiden lapsilla oli. Tarpeilla tarkoitettiin tässä tutkimuksessa sellaisia tekijöitä, jotka mahdollistivat perheen toimintaa lyhytaikaisena sijaisperheenä. Toinen tarkastelun kohde oli sijaisperheys ja sen vahvistamisen mahdollisuudet. Perheyttä rakennettiin perheeseen normatiivisesti liitettyjen tekijöiden avulla: läheisten perhesuhteiden, perheeseen kuulumisen kokemuksen, perhekäytäntöjen sekä perheen sisällä tapahtuvan arvostavan kohtaamisen ja vuorovaikutuksen avulla.

Viitekehykseltään tutkielma sijoittui kasvatustieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen perhe- ja sosiaalityön tutkimuksen kentälle. Lastensuojelun perhehoidon käsitteistöä lainattiin sosiaalityön tieteenalalta. Tutkielma oli kvalitatiivinen ja se toteutettiin haastattelemalla 10 lyhytaikaista perhehoitajaa ja 10 lyhytaikaisessa sijaisperheessä asuvaa joko perheen biologista tai siinä muutoin pitkäaikaisesti asuvaa lasta. Haastateltavat asuivat eri puolilla Suomea. Aineisto analysoitiin käyttäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Analyysin avulla löydettiin neljä tarvekokonaisuutta sekä lapsilta että perhehoitajilta. Molemmille yhteisiä tarpeita olivat *jakamisen mahdollisuus*, *kohdatuksi tuleminen* ja *perheyden mahdollisuus*. Lasten neljäs tarve nimettiin *osallistumisen mahdollisuudeksi* ja perhehoitajien *perhehoidon toteuttamisen mahdollisuudeksi*.

Sekä perheiden lapset että perhehoitajat toivat esiin ajatuksen siitä, että perhe on kokonaisuus, jollaisena se myös tulisi kohdata. Tutkielman keskeisimpänä tuloksena voitiin pitää sitä, että perheiden tarpeisiin oli mahdollista vastata parhaiten ymmärtämällä perheen olevan perhe ja kuuntelemalla perheiden tarpeita olla perhe.

Tutkimuksessa perhe ja perheys tuli esiin asiana, jota voitiin ylläpitää ja vahvistaa sekä sijaisperheen sisällä että sen ulkopuolelta. Lyhytaikainen sijaisperhe vahvisti perheyden kokemustaan antamalla arvoa pysyväälle, *omaksi* määritellylle perheelle. Mitä useammin perheen kokoonpano muuttui, sitä tärkeämmäksi tulivat perheen rajojen määrittelemine ja perhetunteen kokemine. Tällöin tärkeänä koettiin, että perhe sai mahdollisuuksia toteuttaa omaa perheyttään esimerkiksi saamalla aikaa vahvistaa sen sisäisiä suhteita. Näitä mahdollisuuksia tarjosivat perheen kanssa toimivat työntekijät. Heiltä toivottiin perheen tarpeisiin vastaamista nimenomaan *mahdollistamalla* perheille tärkeitä asioita.

Tutkimus täydensi perhehoitoon liittyvää lapsinäkökulmaista tutkimusta ottamalla huomioon myös sijaisperheiden lapset. Tutkimuksen tarkoitus oli myös tuoda esiin niin kutsuttua perhenäkökulmaa, minkä tavoitteena oli korostaa perhettä kokonaisuutena ja jäsentensä summana. Tutkimuksen keskeinen tulos liittyi sijaisperheiden näkemiseen ja kohtaamiseen kokonaisina perheinä, joilla on tarve olla perhe ja toteuttaa perheyttä erityisesti silloin, kun perheeseen liittyy ja siitä poistuu jäseniä usein.

Asiasanat: lyhytaikainen perhehoito, sijaisperhe, perhehoidon tuki, perheys, perheiden tarpeet

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KETKÄ OVAT PERHE JA MITÄ ON PERHEYS?.....	5
2.1	PERHESUHTEET PERHETTÄ TEKEMÄSSÄ.....	6
2.2	PERHEESEEN KUULUMINEN OSANA IDENTITEETTIÄ	8
2.3	PERHEKÄYTÄNNÖT JA ARVOT ARJESSA.....	10
2.4	DIALOGI PERHEKOHTAAMISTEN YTIMESSÄ	11
3	LASTENSUOJELUN PERHEHOITO	14
3.1	LYHYTAIKAINEN PERHEHOITO	16
3.2	PERHEHOIDON TUKI	18
3.2.1	<i>Perhehoitajille suunnattu tuki.....</i>	19
3.2.2	<i>Sijaisperheen lasten tuki.....</i>	24
3.2.3	<i>Sijaisperheyttä korostava tuki.....</i>	26
4	KOKO PERHE TIEDONTUOTTAJANA JA TUTKIMUSKOHTENA	28
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
5.1	TUTKIMUSKYSYMYS	30
5.2	TUTKIMUSAINEISTO	30
5.3	AINEISTON KERUU	32
5.3.1	<i>Teemahaastattelu</i>	32
5.3.2	<i>Haastattelujen toteutus</i>	33
6	AINEISTON ANALYSOINTI	38
6.1	SISÄLLÖNANALYYSI	38
6.2	AINEISTON LUOKITTELU.....	39
7	”JA SIT JOS EI KERKEIS VIETTÄÄ AIKAA PERHEEN KAA NII SE EI OIS OIKEE KIVAA.”	42
7.1	JAKAMISEN MAHDOLLISUUS	42
7.2	OSALLISTUMISEN MAHDOLLISUUS	45
7.3	KOHDATUKSI TULEMISEN MAHDOLLISUUS	47
7.4	PERHEYDEN MAHDOLLISUUS	49
8	”TOIVON ET JOKU OIS SOITTANU JA KYSYNY ET MITÄ KUULUU, MITEN SULLA MENEE, VOIDAAKS ME AUTTAA JOTENKI”	53
8.1	JAKAMISEN MAHDOLLISUUS	53
8.2	PERHEHOIDON TOTEUTTAMISEN MAHDOLLISUUS.....	56
8.3	KOHDATUKSI TULEMISEN MAHDOLLISUUS	65
8.4	PERHEYDEN MAHDOLLISUUS	68
9	POHDINTA	73
9.1	”SILLEE NIINKU MUISTAA ET SE KOKO PERHEHÄN TÄTÄ TYÖTÄ TEKEE”	73
9.2	TUTKIMUSETIIKASTA	77
9.3	LOPUKSI.....	79
10	LÄHTEET	82
11	LIITTEET	88

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa selvitän, mitä tarpeita lyhytaikaista perhehoitoa antavilla sijaisperheillä on ja miten niihin voidaan yrittää vastata. Tarkastelen nimenomaan sellaisia tarpeita, jotka liittyvät perheen toimimiseen sijaisperheenä ja jätän muut tarpeet tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Käsitän tarpeet asioina, joihin liittyy vahvasti kokemuksellisuus ja toiveet. Juurikin kokemus siitä, onko tarpeisiin vastattu, on tässä tutkimuksessa oleellinen. Toiveet perustuvat usein tarpeisiin, jotka *koetaan* jääneen vastaamatta. Merkityksellistä ei ole se, ovatko tarpeet toteutuneet ulkopuolisen näkökulmasta tarkasteltuna, vaan tärkeä on yksilön oma kokemus. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, millaisia tarpeita lyhytaikaisilla sijaisperheillä on ja millä tavoin perheet kokevat, että niihin on mahdollista vastata.

Tarpeisiin liittyy myös hyvinvoinnin ja tuen käsite. Tarpeisiin voidaan vastata tuella, ja tuen avulla taas edistää koettua hyvinvointia. Perhettä voidaan tukea ulkoapäin, mutta yhtä lailla perhe voi vahvistaa sen jäseniä perheen sisällä. Liityn perhekasvatuksessa esiteltyyn ideaan siitä, että jokainen perhe tarvitsee jonkinlaista tukea kasvaakseen sellaiseksi perheeksi, joka voi hyvin ja pystyy huolehtimaan jäsenistään (ks. Yesilova 2009, 117). Perheille tarjottava tuki on esimerkiksi kasvatuksellista tukea, eli sellaista, joka auttaa perheitä tarkastelemaan omaa toimintaansa, mutta se voi olla luonteeltaan myös *mahdollistavaa*. Huomionarvoista on, ettei tuki tarkoita vain aineellista tukea, vaan siihen liittyy myös usein emotionaaliseksi tueksi kutsuttuja kokemuksia kohdatuksi ja välitetyksi tulemisesta.

Kun puhumme perheistä, puhumme myös perheissä tapahtuvasta kasvatuksesta. Tällöin aiheelliseksi tulevat yhteiskunnalliset kysymykset perheinstituution olemassaolosta ja toisaalta myös kasvatuksen luonteesta. Myös yleisessä keskustelussa arvioidaan jatkuvasti perheiden kasvatustehtävässä onnistumista ja pohditaan esimerkiksi sitä, onko perheiden kyky kasvattaa uusia yhteiskunnan jäseniä heikentynyt (ks. Sihvonen 2016). Lisäksi on kiinnostavaa tarkastella niitä vallalla olevia ideoita, joita perheisiin, niiden ominaisuuksiin ja tehtäviin liitetään.

Kasvatus eri tasoillaan on kytkeytynyt tiiviisti osaksi yhteiskuntaa ja sen rakenteita. Se on leviittänyt kaikkialle ja vaikuttaa tehtäviin päätöksiin, ideoihin, arvoihin toimintatapoihin sekä yksilöiden historiaan ja tämän päivän arkeen. (ks. Nurmi 1995, 61; Värri 2004, 28.) Siksi kasvatuksen merkitystä ei voi sivuuttaa eikä kasvatustieteestä tulevaa ymmärrystä ohittaa, kun tarkastellaan perheen tarpeita, niiden tukemista ja ymmärtämistä. Ylivoimaisesti suurin osa lastensuojeluun liittyvästä tutkimuksesta on kuitenkin tehty yhteiskuntatieteissä tai sosiaalisella alalla. Kasvatustieteessä kiinnostus on ollut huomattavasti vähäisempää.

Koen tärkeäksi, että perhehoidosta tehdään avauksia myös kasvatustieteen kentällä. Monimuotoiset perheet, perheys, neuvoteltavat perhesuhteet ja perheen velvollisuudet kasvattajana ovat asioita, joista käydään jatkuvaa keskustelua sekä arjessa, yhteiskunnallisella tasolla että kasvatustieteen kentällä. Lisäksi näen tärkeänä, ettei kasvatustiede jättäydy pois siitä keskustelusta, jota sosiaalityössä käydään. Yhteiskunnassamme ja ylipäätään maailmassa sosiaalityön ja kasvatustieteen voi katsoa liittymyvän toisiinsa entistä vahvemmin.

Perheen nähdään olevan lapsen ja nuoren paras kasvupaikka sen yhteisöllisyyden, rutiinien sekä kiintymystä tarjoavien ja pysyvien ihmissuhteiden vuoksi (Väänänen 2013, 26–27; Yesilova 2009, 93). Ne nähdään niin tärkeinä lapsen kehityksen ja kasvun kannalta, että jokaiselle lapselle ja nuorelle halutaan taata mahdollisuus ja oikeus perhearkeen, perheeseen kuulumiseen ja välitetyksi tulemiseen (ks. Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 29–30).

Silloin, kun lapsi tai nuori ei jostakin syystä voi asua syntymävanhempiensä kanssa, hänelle ensisijaisesti harkittu sijoituspaikkansa on perhehoito. Perhehoidolla halutaan ennen kaikkea taata edellä mainittu oikeus ja mahdollisuus *perheenomaisiin* oloihin ja lämpimiin perhesuhteisiin (Perhehoitolaki 1 §). Perhehoitoa antavilta sijaisperheiltä odotetaan siten tietynlaista perheyttä ja toimivia perhesuhteita, joita voidaan pitää paitsi lapsen oikeutena, myös lapselle eheyttävinä ja parantavina kokemuksina tämän kokeman kriisin aikana (ks. Heino & Säles 2017, 12, 62). Sijaisperheille asetetut odotukset ja vaatimukset ovat yllättävän tarkasti määräytyneet ja heijastelevat yhteiskunnassa vallalla olevaa käsitystapaa hyvästä kasvatuksesta, hyvästä perheestä ja perheen tehtävistä.

Kun työpaikkana on oma perhe ja kun muita hoitavana elementtinä ovat omat perhesuhteet, on erityisen tärkeää, että sijaisperhe on tietoinen itsestään ja sille tärkeistä asioista. Lyhytaikaisen sijaisperheen voimavarojen turvaaminen on välttämätöntä, jotta perhe voi hyvin ja säilyy siten turvallisena sijoituspaikkana lapselle tai nuorelle. Huolehtimalla sijaisperheiden hyvinvoinnista huolehditaan samalla sijoitettavista lapsista ja heidän syntymäperheistään (ks. Tervonen-Arnkil 2008, 157, 160; Valkonen & Janhunen 2016, 23).

Suomessa laki velvoittaa tukemaan perhehoitajia. Tuella tarkoitetaan sekä taloudellista tukea että hyvinvointia turvaavia palveluita. Perhehoitaja on oikeutettu palkkioon ja kulukorvauksiin, joiden avulla mahdollistetaan perheen toiminta sijaisperheenä (Perhehoitolaki 16 §). Perhehoitajuus kerryttää myös lomapäiviä, eli sijaisperheellä tulee olla mahdollisuus pitää vapaata (Perhehoitolaki 13 §). Sen lisäksi sijoittajataholla on velvollisuus pystyä järjestämään riittäviä perhehoitajien psyykkistä hyvinvointia ja jaksamista ylläpitäviä tukimuotoja. Näitä ovat esimerkiksi riittävä valmennus ja lisäkoulutus sekä työnohjaus (Perhehoitolaki 15 §).

Perhehoidon yleistyminen on tuonut mukanaan myös haasteita. Valtakunnallisesti perhehoito on osittain myös organisoimatonta, sillä eri toimijoita omine toimintatapoineen on runsaasti (Ketola

2008, 32). Suomessa tehdyistä selvityksistä liittyen perhehoitoon on nostettu esiin muun muassa perhehoitajien tuen tarpeiden ja tuen saatavuuden välisiä ristiriitoja (Heinonen 2011, 11–12). Saatu tuki on saatettu kokea riittämättömäksi tai se ei ole vastannut oikeisiin tarpeisiin. Lisäksi on todettu, että perhehoitajat kokevat tärkeimmäksi saatavilla olevaksi tueksi eri asiat riippuen myös siitä, mihin tahtoon perhehoitaja on toimeksiantosuhteessa. (Heinonen 2011, 14–16.)

Tuen tarjoamisessa ja vastaanottamisessa olleet haasteet liittyvät sijaisperheiden yksilöllisyyteen (Heino & Säles 2017, 15). Kuten mitkään perheet, myöskään sijaisperheet eivät ole samanlaisia samanlaisine tarpeineen. Vaikka yksilöllisestä perhehoidon tuesta on puhuttu jo pitkään, ei tarjottu tuki silti kohtaa aina perheen tarpeita. Jokaista perhettä ja perheenjäsentä tulisi kuulla, kun kyse on perheen tukemisesta. Vain kuulemalla voidaan perhe nähdä paitsi jäsentensä muodostamana kokonaisuutena, myös yksilöllisenä perheenä muiden sijaisperheiden joukossa. Tällöin myös sijaisperheiden hyvinvoinnin edistäminen tulee mahdolliseksi.

Perhehoidossa esiin tulevien tarpeiden ja perheiden tukemisen tarkastelu on ajankohtaista, sillä perhehoitoa kehitetään osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa (LAPE), joka on yksi hallituksen kärkihankkeista. Hankkeen tavoitteena on kehittää lastensuojelua entistä joustavampaan, yksilöidympään ja monipuolisempaan suuntaan. Lastensuojelun kehittämisen sisällä yksi viidestä osaluokasta on perhehoito ja sen käytäntöjen ja tukimuotojen vahvistaminen. (Petrelius 2017, 3; Heino & Säles 2017, 6.)

Usein tutkimuksenteossa ja käytännön sosiaalityössä sijaisperheen nähdään koostuvan useasta osasesta, joita tutkitaan ja joiden kanssa toimitaan erikseen (ks. esim. Helsingin uutiset 6.7.2018; myös Valkonen 2008, 118–119). Myös tutkimusta on leimannut vahvasti yksilö- eikä niinkään perhekeskeinen ote. Selvitystyötä on tehty sijoitettujen lasten, perhehoitajien sekä jonkin verran myös perheen muiden lasten näkökulmasta, mutta varsinaista *sijaisperhetutkimusta* ei ole tehty, vaikka koko perheen huomioimista on pidetty tärkeänä osana perhehoitoa. (ks. Valkonen 2008; Valkonen & Janhunen 2016.) Tässä tutkimuksessa kuljetan mukani ajatusta siitä, että perhe tulee kohdata omana kokonaisuutenaan, jossa tähän perhekokonaisuuteen suuresti vaikuttavat paitsi jokainen perheenjäsen tunteineen ja kokemuksineen, myös perheen kanssa tekemisissä olevat henkilöt.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa sellaisia sijaisperheitä, joissa elää lyhytaikaisesti sijoitettujen lasten lisäksi myös sijaisperheen biologisia, perheeseen pitkäaikaisesti sijoitettuja tai perheeseen adoptoituja lapsia. Kiinnitän huomioni sekä perheen aikuisten eli perhehoitajien että perheessä pysyvämmin asuvien lasten tarpeisiin. Näin tarkasteluni on perhenäkökulmaista ja voin jo tutkimuksen tasolla lähestyä perhettä kokonaisuutena.

Sijaisperheen tarkasteleminen kokonaisuutena on tulokulmana erityisen ajankohtainen. Vuonna 2018 käynnistynyt Perhehoitoliiton organisoima *Meidän sakki* -hanke paneutuu sijaisperheen suhteisiin ja pyrkii edistämään koko perheen parempaa huomioimista sosiaalityön kentällä (ks. Perhehoitoliitto 2018a). Tämän lisäksi Perhehoitoliitto organisoii vertaisasiantuntijatoimintaa, jonka yhtenä osana on tarkoitus vahvistaa myös sijaisperheiden omille lapsille tarjottavaa vertaistukea, mutta myös muuta tukea (ks. Heino & Säles 2017, 75, Perhehoitoliitto 2018b). Perhehoito ja erityisesti lyhytaikainen perhehoito on yhä yleistynyt hoivan järjestämisenmuoto, minkä vuoksi sen perusteellinen ja eri toteutustapojen tutkiminen on kannattavaa (Kaukonen, Malja, Petrelius, Rajala, Tapiola, Mäkelä & Hastrup 2017, 239.).

Tämän tutkielman läpi kantava teema on ajatus perheiden hyvinvoinnin ja voimavarojen turvaamisesta tarpeisiin vastaamisen avulla. Näen tärkeäksi keskustella nimenomaan voimavaroja lisäävästä tuesta sen sijaan, että näkökulma olisi ainoastaan ennaltaehkäisevässä tai korjaavassa tuessa. Ymmärtämällä ja vastaamalla perheiden yksilöllisiin tarpeisiin luodaan sijaisperheelle toimintamahdollisuuksia, mutta myös mahdollistetaan kaikkien perheenjäsenten – niin vanhojen kuin siihen vasta liittyvienkin – hyvinvoinnin kokemuksia.

Tutkielmani on jäsentynyt seuraavalla tavalla. Johdannon jälkeen tarkastelen perheen ja perheyden saamia määritelmiä nyky-yhteiskunnassa. Tämän jälkeen esittelen perhehoitoa lastensuojelun käsitteenä ja toimintamallina sekä perhehoidon tuesta tehtyjä jäsennyksiä. Neljännessä luvussa avaatan lapsilähtöisyyden ideaa perhettä käsittelevässä tutkimuksessa. Perustelen metodologiset valintani ja kuvaan tutkimusprosessini kulkua luvussa viisi, minkä jälkeen kerron seuraavassa luvussa aineiston analysointiprosessistani. Luvuissa 7 ja 8 käyn läpi tämän tutkimuksen tulokset, jotka kokoon yhteen luvussa 9, joka on tutkielmani tekstiosuuden päättävä luku. Lukuun 9 on sisällytetty myös tutkimuksen tekemiseen liittyvä eettinen pohdinta.

2 KETKÄ OVAT PERHE JA MITÄ ON PERHEYS?

Kun puhutaan perheistä, puhutaan aina myös siitä, kuka ja ketkä saavat muodostaa perheen. Määritelmänä perhettä pidetään moniulotteisena ja ajassa muuntuvana, eli se ei ole käsitteenä yksiselitteinen. *Perhe* -sanalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi instituutiota tai ideologiaa (ks. Kuronen 2014, 92–93). Perhettä voidaan kuvana esimerkiksi siihen liittyvien jäsenten kautta, sen suhteiden ja niiden laadun avulla tai perhettä rakentavan toiminnan kautta (Ritala-Koskinen 2001, 42–43).

Perhetutkimuksen kentällä perhettä on määritelty myös sanatasolla viime vuosikymmenien aikana useasti ja monilla eri tavoilla (ks. Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7). Perhettä on esimerkiksi yritetty kiertää korvaamalla sana muilla lähisuhteita tarkoittavilla määreillä. Mistään yksiselitteisestä ja kaiken kattavasta käsitteestä ei kuitenkaan ole päästy yhteisymmärrykseen, eivätkä tutkimukset tarjoa täydellisiä vastauksia perheen määrittelyä varten. Eräänä suosittuna vaihtoehtona on ollut ymmärtää perhe käsitteenä, jonka tarkoitus ei ole tarkoittaa varsinaisesti mitään, vaan joka perustuu tulkintaan ja on siten tarkasteltavissa lukuisista eri näkökulmista. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 246.)

Sijaisperhe -sana pitää sisällään sanan *perhe*, minkä vuoksi en voi itsekään tutkimuksessani jättäytyä sivuun siitä keskustelusta, jota perheestä ja sen olemassaolosta on käyty ja käydään edelleen. Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena eivät ole perheen saamat tarkat määritelmät, on silti syytä täsmentää, mitä perhe tarkoittaa tässä tutkimuksessa.

Käytän itse myöhemmin oman tutkimukseni kohdalla sanoja *perhe* ja *perheys*. Sanalla perhe käsitän erityisesti konkreettisesti perhettä tekevät asiat, kuten perheenjäseniksi katsotut henkilöt sekä perheeseen ulkopuolelta liitetyt käsitykset ja ideaalit perheenä olemisesta. Perhe sisältää sanan perheys. Perheydellä kuvaan sitä kokemusta, joka perheenjäsenille syntyy muun muassa perheen tapojen, toimintojen, jaettujen kokemusten ja yhteenkuuluvuuden kautta. Perheys on merkityksiä, kokemuksia ja tunteita *meistä*. (ks. esim. Terävä & Böök 2018, 90.) Perheyden tunteen muodostuminen ei ole itsestään selvää, vaan perheen on luotava sille edellytykset ja toisaalta myös aktiivisesti rakennettava sitä. Tässä tutkimuksessa mielenkiintoni on erityisesti perheydessä ja siihen liitetyissä tarpeissa, minkä vuoksi käytän sitä korvaamaan perheen monitulkintaista käsitettä ja toisaalta erottamaan sitä siitä.

Sijaisperheitä tarkasteltaessa esiin tulee kiinnostava ristiriita perheen moninaisuutta korostavan käsitystavan ja vallalla yhä olevan ydinperhenormin välillä. Vaikka sijaisperheen erityislaatuisuus yleisesti tunnustetaan, se halutaan käsittää eräänlaisena *tavanomaisena* perheenä, joka täyttää jonkin

yleisesti hyväksytyn ja hyvää perhettä korostavan määritelmän perheestä (ks. Rabb 2008, 150). Tavanomaisuus tarkoittaa sitä perhestandardia ja ideologiaa perheestä, joka yhteiskunnassa kullakin hetkellä on vallalla (Kuronen 2014, 95). Voidaan ajatella, että yhtäältä sijaisperheen tulee pyrkiä kohti tätä ideologista tapaa olla ja elää perheenä, vaikka toisaalta samanaikaisesti siihen eivät kuitenkaan päde monet normatiivisesti tavallisiksi mielletyt ominaisuudet ja perheessä olevat tavat (ks. Twigg & Swan 2007, 58).

Tässä luvussa avaan ensin, mitä perheellä voidaan tarkoittaa silloin, kun sitä määritellään suhteiden, kuulumisen kokemuksen ja arjen toimintojen kautta. Lisäksi kuvaan, mitkä asiat rakentavat perheyttä ja ennen kaikkea perheyden kokemusta. Kontekstinani toimii sijaisperhe, jonka toimintaa avaan tarkemmin *luvussa 3*.

2.1 Perhesuhteet perhettä tekemässä

Perhe voidaan nähdä yhteisönä, joka muodostuu useista vuorovaikutussuhteista ja vuorovaikutussuunnista. Nämä suhteet elävät ja muokkautuvat samaan aikaan sekä perheessä että sen ulkopuolella. Suhteiden kautta perhe myös määrittää toimintaansa, neuvottelee arkeaan ja luo yhteisiä ja erillisiä käsityksiä siitä, keitä perheeseen ylipäättään kuuluu ja minkä takia. (Rönkä & Kinnunen 2002, 6–7; ks. Castrén 2014, 139.)

Sevón ja Notko (2008) näkevät perhesuhteisiin liittyvän ainakin biologisen, sosiaalisen, taloudellisen, moraalisen ja emotionaalisen ulottuvuuden. Näihin liittyy velvoitteita, vastuuta ja valta-asemia, jotka erottavat perhesuhteet ystävyysuhteista. (Sevón & Notko 2008, 13.) Perhesuhteet eivät ole vain yksilöiden välisiä suhteita, vaan yhteiskunta vaikuttaa niiden syntyyn ja säätelee niitä. Yhteiskunta asettaa omat määritelmänsä esimerkiksi toivotulle perheelle ja ne, jotka eivät asetu tähän toiveeseen, nähdään ongelmallisina perheinä. (Sevón & Notko 2008, 13, 18.)

Salmon ja Shackelford (2008) esittävät perhesuhteita ihmisen elämän kulmakivinä, sillä niiden kautta lapsi sosiaalistuu ympäröivään maailmaan (Salmon & Shackelford 2008, 3). Perhesuhteet voidaan nähdä myös hyvinvoinnin kannalta merkityksellisinä, sillä suhteiden kautta ihminen liittyy osaksi muita ihmisiä. Parhaimmillaan perhesuhteet ja muut lähisuhteet tarjoavat emotionaalista turvallisuutta ja heikoimmillaan taas aiheuttavat ahdistusta, pelkoa ja kipua. (emt.; Notko & Sevón 2018, 68.) Samaan aikaan perheyhteisö voi siis edistää tai uhata hyvinvointia, minkä vuoksi läheisten ihmissuhteiden laadulla on suuri merkitys perheenjäsenille (Salmon & Shackelford 2008, 3).

Perhesuhteista puhuttaessa ei voida puhua ainoastaan yhdestä perhesuhteesta, vaan samaan aikaan perheessä elää useita, eri tavoin koettuja suhteita sen eri jäsenten välillä. Lisäksi näihin suhteisiin

liittyy paljon monenlaisia oletuksia, piiloisia merkityksiä ja hierarkioita, jotka tulevat esiin tilanteisesti ja eri perheenjäsenten välillä. (Salmon & Shackelford 2008, 8.) On myös tärkeää huomata, etteivät perhe ja perhesuhteet ole muodoltaan ja laadultaan staattisia, vaan niihin vaikuttavat lukuisat perheen sisäiset ja ulkoiset tekijät.

Varsinaisia perhesuhteita voivat olla esimerkiksi suhde äitiin, isään, sisaruksiin, isovanhempiin, muihin sukulaisiin ja toisaalta myös ystäviin (Salmon & Shackelford 2008, 8, 11). Tässä tutkimuksessa kiinnostavaa on ottaa huomioon erityisesti perheen lasten väliset suhteet, sillä lyhytaikaisessa sijaisperheessä tapahtuvat konkreettiset muutokset liittyvät nimenomaan lasten lukumäärään ja siten moninaisiin suhteisiin lasten välillä. Kun yleensä ennalta tuntematon lapsi tulee perheeseen vain lyhyeksi aikaa, tulevat kiinnostaviksi kysymykset paitsi perheenjäsenyydestä, myös sisarusuhteesta ja sen olemassaolosta. Uusien suhteiden muodostuminen ja toisaalta aiemmissa perhesuhteissa tapahtuvat muutokset ovat yhteydessä myös perheen hyvinvoinnin kokemuksiin, minkä vuoksi niihin on tärkeää osata kiinnittää huomiota. (ks. Säles 29.8.2018.)

Ylipäättään sisarusuhteisiin liittyy monenlaisia ajassa ja tilanteessa muuttuvia tunteita ja kokemuksia aina altruismista ja yhteenliittymisestä kilpailuun ja epäoikeudenmukaisuuteen (Salmon & Shackelford 2008, 10). Sisarusuhde on aina jollakin tavalla hierarkkinen suhde, johon liittyy väistämättä valtataistelua ja neuvotteluja omasta paikasta perheessä (ks. Notko & Sevón 2018, 70). Voidaankin olettaa, että näitä elementtejä näkyy jollakin tavalla myös sijaisperheessä paitsi uusien ja aiempien lasten välillä, myös aiempien lasten välisissä suhteissa.

Perhe on aina vuorovaikutussuhteessa myös perheen ulkopuoliseen maailmaan. Perheys muodostuu siten myös niistä kokemuksista ja ihmisistä, joiden kanssa perheenjäsenet ovat tekemisissä. Kukin perheenjäsen tuo perheeseen oman elämänpiirinsä, mikä kasvattaa myös perheen ulkosuhteiden määrää. (Rönkä & Sallinen 2008, 57.) Perheen ulospäin suuntaavat suhteet tulevat merkitykselliseksi erityisesti lyhytaikaisissa sijaisperheissä, kun perheeseen liittyvä lapsi tuo mukanaan aina myös omat sosiaaliset suhteensa. Näiden suhteiden vaikutus on tärkeää ottaa huomioon, sillä ne vaikuttavat koko perheen toimintatapaan ja dynamiikkaan.

Perheen dynamiikkakaan ei ole muuttumaton, vaan se muovautuu jatkuvasti perheen mukana erilaisten tilanteiden ja perheen jäsenten ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden myötä. Dynamiikkaa haastavat sekä monet arkiset tekijät että elämänmuutokset, kuten uuden lapsen syntymä. (ks. Jallinoja 2009, 18–19; Rönkä & Kinnunen 2002, 7.) Perhesuhteiden ja perheen dynamiikan muutosten myötä perhe saattaa joutua määrittelemään sisäisiä suhteitaan ja rajojaan uudelleen. Siksi merkityksellistä onkin kiinnittää huomiota myös siihen, millä tavoin perheessä sopeudutaan sen suhteissa tapahtuviin muutoksiin. Lisäksi on hyvä tarkastella, millä tavoilla perheen dynamiikka järjestyy uudelleen ilman, että perhe menettää oman vakautensa ja siihen liittyvät tiiviiden tunteet. (ks. Barnhill 1979, 95.)

Perhesuhteet kuvataan ja ne kuvautuvat myös ulospäin usein tunnesuhteina. Tunnekokemukset luovat ja muovaavat kokemusta ihmissuhteista ja niiden intiimiydestä. (Forsberg 2018, 33–34.) Tunteilla myös asemoidaan itseä ja muita. Se puolestaan vaikuttaa identiteettiin ja perherooleihin, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. (emt., 34.) Niihin liittyy aina myös tunteita, joista yksi on yhteenkuuluvuuden tunne. Tätä tunnetta voidaan rakentaa monien käytäntöjen ja tapojen mukaan, jotka näkyvät sekä arjessa että rituaaleissa, kuten juhlien vietossa. (ks. Forsberg 2018, 52, 57.)

Perheen tunteita tarkastellessa voidaan puhua myös tunnetyöstä ja sen mahdollisuuksista. Tunnetyö on omien tunteiden hallintaa, jonka tarkoituksena on vastata muiden perheenjäsenten tunteisiin ja tarpeisiin. Tunnetyön voidaan nähdä edistävän hyvinvointia ja ylläpitävän perhesuhteiden vakautta ja sujuvuutta. (Notko & Sevón 2018, 69.) Tunnetyöllä perheenjäsenet osoittavat toisilleen kohtaavansa ja ymmärtävänsä tunteet, joita perheessä jaetaan (ks. Notko & Sevón 2018, 52). Tämä puolestaan vahvistaa yhteenkuuluvuuden ja turvan kokemuksia.

Perheen vuorovaikutussuhteet ovat myös valtasuhteita. Ikä on eräs luonnollisista vallan määrään vaikuttavista tekijöistä (Ruoppila 2014, 103). Erityisesti lasten kohdalla ikään liittyvät valtasuhteet tulevat merkityksellisiksi, kun perheeseen sijoitetaan uusi lapsi. Ei ole yhdentekevää, minkä ikäinen sijoitettava lapsi on suhteessa perheen muihin lapsiin, sillä se vaikuttaa koko perheen dynamiikkaan. (ks. Sulloway 2008, 168–169). Ristiriitoja perheessä voi aiheuttaa esimerkiksi se, että perheen muita lapsia vanhemmat sijoittavat lapset voivat olla nuoremman lapsen tasoisia ja autettavan roolissa. Tähän liittyviä haasteita voi vähentää se, että sijoitettavat lapset ovat perheen muita lapsia nuorempia, jolloin heidän ikänsä ja kehityksensä taso eivät ole suhteellisessa ristiriidassa perheen sisällä. (ks. Twigg & Swan 2007, 52; Janhunen 2007, 36.)

2.2 *Perheeseen kuulumisen osana identiteettiä*

Perheenjäsenten voidaan nähdä kiinnittyvän toisiinsa tunteiden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksen kautta (ks. Zelditch 1955, viitannut Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 24; Jallinoja 2009, 28). Ritala-Koskinen puhuu siitä, kuinka perheet parhaimmillaan *saavuttavat perheyden*, mikä tarkoittaa sitä, että jokaiseen uuteen perhesuhteeseen sopeudutaan ja niiden olemassaolo hyväksytään (Ritala-Koskinen 1992, 37). Tähän hyväksymisprosessiin ja uudelleenjärjestäytyneen perheen toimivuuteen katsotaan liittyvän yleensä perheessä jaetun *identiteetin* tunne ja perhetunteen kokemus, johon liittyy *kuulumisen* kokemus ja yhdessä uusiksi neuvoteltujen sääntöjen hyväksyminen (Ritala-Koskinen 2001, 54). Kuulumisen, turvallisuuden, läheisyyden ja kiintymyksen tunteita pidetään keskeisinä perheyden kokemuksen muodostumisessa (Terävä & Böök 2018, 90).

Perheenjäsenten itsensä antamat merkitykset ja määreet nähdään tärkeänä osana perheyttä, sillä näin määritellään myös sitä, keitä perheeseen kuuluu (Paažanen 2007, 24–25). Tällaisella määrittelyllä voidaan katsoa tuotettavan myös *perheen identiteettiä*, jolla tarkoitetaan yleensä perheen sisällä vallitsevaa käsitystä siitä, millainen se on ja keitä perheeseen kuuluu. Perheeseen voidaan nähdä kuuluvan yksinkertaisesti niiden, jotka siihen sanovat kuuluvansa. (Ks. Wright ja Leahey 2013, viitanneet Terävä & Böök 2018, 9.)

Identiteetti on paljon ja eri tieteissä käytetty käsite, jonka katsotaan vastaavan kysymykseen siitä, kuka yksilö kokee olevansa ja millaisiin ryhmiin hän katsoo kuuluvansa (ks. esim. Ashmore, Deaux, & McLaughlin-Volpe 2004). Yhtenäisyyden ja identiteetin kohdalla on kuitenkin oleellista ymmärtää, ettei identiteetti tule ulkoapäin, vaan yksilön täytyy aina kokea itse kuuluvansa ryhmään ja *omistavansa* identiteetin (Kurki 2006, 129). Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että perheestä tulee perhe, kun sen jäsenet kokevat niin ja tuntevat kuuluvansa yhteen. Identiteetti antaa yhteisölle kiinteyden ja merkityksen kokemuksia. (emt.) Tällaista toisiinsa tiiviisti liittymistä lähisuhteissa voidaan kuvata myös perheidentiteetin käsitteellä, joka tarkoittaa jaettua kuulumisen tunnetta samaan pienyhteisöön. Esimerkiksi Yesilova (2009) on nähnyt tärkeäksi perheidentiteettien tukemisen, sillä kun perheidentiteetti tunnistetaan ja se on vahva, perhe osaa paremmin määritellä itsensä ja rajansa (Yesilova 2009, 127).

Identiteetin käsitettä on haastettu *kuulumisen* käsitteellä. Kuulumisella tarkoitetaan liittymistä muihin ihmisiin, luokkiin tai ryhmiin sekä oman suhteen luomista näihin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ympäristöihin, joissa elää. (May 2011, 368) Kuulumiseen liittyvä tunne on yksilön oma kokemus siitä, että kuuluu johonkin, minkä voi itse määritellä. Kuuluminen ei synny vain jaetusta kulttuurista, vaan kuulumisen on olemassa vasta kun tähän kulttuuriin voi osallistua. Merkittävää on huomata, että kaikilla ei ole oikeutta kuulua, vaan kuulumisesta käydään jatkuvasti neuvotteluja yhteisöissä ja toisaalta myös yhteiskunnassa. (May 2011, 368, 370–371.)

Varsinkin lyhytaikaisissa sijaisperheissä on tavallista käydä neuvotteluja sekä suoraan että epäsuorasti siitä, kuka saa kuulua perheeseen ja millaisia vaatimuksia täysivaltaiselle kuulumiselle asetetaan (ks. May 2011, 368, 370). Erityistä on myös huomata, että yksilö voi samaan aikaan kokea kuuluvuutta useaan eri yhteisöön ja myös perheeseen. Tyypillisimpiä perheitä, joihin kuulutaan samaan aikaan ovat esimerkiksi lapsuudenperhe ja itse muodostettu perhe. Lisäksi esimerkiksi uusioperheet muodostavat yhden perhekokonaisuuden, johon kuuluu kuitenkin jäseniä useammasta eri perheyksiköstä. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 8.) Tämä sama toistuu luonnollisesti myös sijaisperheissä, joissa perheet ja niihin kuulumiset voivat olla hyvin vaihtelevia eri jäsenten välillä.

Kuulumisen kokemus voi vaikuttaa siihen, miten hyvinvoivaksi yksilö itsensä tuntee. Barnhill (1979) on kehittänyt systeemisen perhedynamiikan mallia, minkä avulla hän tarkastelee perheen terveyttä ja hyvinvointia. Hän näkee perheen terveyden koostuvan yhteensä kahdeksasta ulottuvuudesta, jotka käsittelevät esimerkiksi perheen yhteenkuuluvuuden tai kuulumattomuuden kokemusta, perheen joustavuutta tai joustamattomuutta, vakautta tai hajaantuneisuutta ja roolivastaavuutta tai -vastaamattomuutta. (Barnhill 1979, 95.) Perheen toimivuuden ja terveyden kannalta merkittäväksi on nähty näiden ulottuvuuksien positiivisten tekijöiden toteutuminen.

Erityisen tärkeänä Barnhill painottaa perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kommunikointia. Ilman niitä hän näkee perheen menettävän yhteisöllisyytensä, emotionaalisen yhteen liittymisensä ja identiteettinsä siitä, keitä perheeseen kuuluu ja miksi. (Barnhill 1979, 95, 97.) Myös systeemisestä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan pitää toivottavana, että perheenjäsenet jakaisivat yhteenkuuluvuuden kokemukset. Tähän vaikuttavat esimerkiksi perheen vakaushetki, joten voidaan nähdä tärkeänä, että sijaisperheellä on riittäviä taitoja, joilla se pitää perheen vakana ja joustavana ja siten hyvinvoivana. (ks. Barnhill 1979, 95; Väänänen 2013, 63.)

2.3 *Perhekäytännöt ja arvot arjessa*

Perhettä voidaan määritellä myös sen toiminnan kautta. Yhteiset tavat ja tottumukset vahvistavat perheen yhteenkuulumisen tunteita. Perheikäytännöt ovat syntyneet sekä tiedostamatta että tarkoituksellisesti. Arkea ja rutiineja tarkastelemalla voidaan ymmärtää syvällisemmin perheen toimintamalleja ja toisaalta sille tärkeitä tehtäviä. (Jokinen 2014, 186-187.) Kiinnittämällä näihin huomiota perheen on mahdollista myös itse tiedostaa, millaisia toimintoja ja käyttäytymismekanismeja sen sisään on rakentunut. Jokainen perhe rakentaa omat toimintatapansa, mikä tarkoittaa sitä, että perheen muuttuessa näitä toimintatapoja täytyy tarkastaa. Tällöin perheelle on eduksi, että se sille tyypilliset ja toiminnan kannalta välttämättömät perhettä koossa pitävät tavat.

Sijaisperheet ovat yleisesti ottaen hyvin tietoisia arjestaan ja siitä, millainen arki toimii juuri heidän perheessään. On esitetty, että ne voivat olla jopa tavanomaista tietoisempia toiminnastaan ja kyvystään joustaa erilaisia tarpeita vaativien lasten kohdalla. (ks. Höjer 2001, 119, 121, 128.) Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että perhehoidon hoitavana elementtinä nähdään 'tavallinen arki'. Jo ryhtyessään sijaisperheeksi perhe joutuu täten miettimään, mikä juuri heidän perheessään on 'tavallista, turvallista arkea'. Tämän vuoksi on tärkeää, että näitä perheen omia käytäntöjä ja arjen sujumista osataan tukea mahdollisimman hyvin. On perheen kunnioittamista ja arvostamista, että perheen omaa tietoa kuunnellaan siitä, mitkä asiat ovat sen toiminnalle ja toisaalta myös hyvinvoinnille välttämättömiä.

Perheen käytännöt ja toiminta perustuvat aina lopulta arvoihin ja erityisesti niihin arvoihin, joita perhe pitää itselleen tärkeänä. Jaetut arvot auttavat yhteisöjä pysymään koossa ja toimimaan samansuuntaisesti. Ilman arvoja ei voida myöskään kasvattaa, sillä kasvatustapahtumaan itseensä liittyy jo arvovalintoja siinä, mitä opetetaan ja miten kasvatetaan. (ks. Väänänen 2013, 65; Värri 2004, 22–23.) Perhehoitajaksi ryhtyminen on lähes aina yksilön omaan arvomaailmaan perustuva päätös (ks. Valkonen ja Janhunen 2016, 23–24). Kun koko sijaisperheenä toimiminen pohjautuu omalle arvomaailmalle, on erityisen merkityksellistä ymmärtää perheen tarve toteuttaa näitä arvoja myös käytännön työssä.

Äly, rakkaus ja arvot on kuvattu yhteisöjen kasvun peruselementeiksi (Kurki 2006, 133). Ne tarjoavat näkökulman myös perheen toiminnan tarkasteluun. Ilman älyä perhe ei voi tiedostaa omia tarpeitaan, ilman rakkautta ei voida liittyä toisiin ihmisiin vilpittömästi ja ilman arvoja taas ei voida määritellä ja perustella omaa toimintaa. Lukuisat valinnat ja päätökset elämässä perustuvat arvoille ja niiden toteuttamiselle. Siksi on tärkeää, että ne ymmärretään erääksi toimintaa ylläpitäväksi voimaksi. Kun perheelle mahdollistetaan sen toimiminen omien arvojensa mukaisesti, mahdollistetaan samalla kasvattamista ja kasvua.

2.4 *Dialogi perhekohtaamisten ytimessä*

Perheen muodostumista voi tarkastella myös dialogisuuden kautta. Näen dialogin myös yhtenä tapana hahmottaa hyvinvoinnin rakentumista sosiaalisissa suhteissa. Filosofi Martin Buberin ajatuksia dialogista ja dialogisuudesta ovat soveltaneet kasvatustieteissä esimerkiksi Vuorikoski ja Kiilakoski (2005) ja Värri (2004), joiden tulkintojen kautta käsittelen dialogia tässä tutkimuksessa.

Dialogilla voidaan tarkoittaa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kohdatuksi ja kunnioitetuksi tuloa. Se ei kuitenkaan ole vain ihmisten kohtaamista, vaan useiden monisuuntaisten suhteiden läsnäoloa vuorovaikutuksessa. Näihin suhteisiin liittyy aina myös erilaisia tunteita ja kokemuksia. (Vuorikoski & Kiilakoski 2005, 331.) Dialogisuus näyttäytyy yhtenä kasvatuksellisena ihanteena, jota pidetään tavoiteltavana osana vuorovaikutusta ja ihmisten välistä kommunikointia. Sen rooli on merkittävä, sillä se auttaa tunnistamaan ja tunnustamaan yksilöiden lähtökohtaisen ainutlaatuisuuden. (emt.; ks. myös Värri 2004, 89–90.)

Vuorikoski ja Kiilakoski (2005) lähtevät siitä, että dialogi tarvitsee aina kumppanikseen arvostuksen kokemukset ja tunteet. Jotta ihmiset voisivat olla dialogissa keskenään, heidän on tunnustettava toistensa arvokkuus ja kunnioitettava sitä. Toinen ihminen on nähtävä kuuntelemisen arvoisena,

jotta yhteistyö voi toimia. (Vuorikoski & Kiilakoski 2005, 315.) Vastavuoroinen kunnioitus ja luottamus luovat läsnäoloa, joka on tärkeää yksilöiden väliselle kommunikoinnille ja ymmärretyksi tulemiselle.

Dialogia ja toisen kohtaamista omana aitona itsenään voidaan pitää ihmisyyden perusvaatimuksina. Se tarkoittaa sitä, ettei toista ihmistä voi alistaa kohteeksi, jota tarkasteltaisiin vain ulkoapäin ja omista oletuksista käsin. Sen sijaan aito kohtaaminen mahdollistuu, kun toisen ihmisen ainutkertaisuutta ja mystisyyttä kunnioitetaan. (Vuorikoski & Kiilakoski 2005, 316; Värri 2004, 97, 122.)

Aito kohtaaminen vaatii sen, että jokainen yksilö saa vuorovaikutuksessa tuottaa kuvaa itsestään ilman, että muilla on hänestä ennakko-oletuksia, joihin hän ei ole voinut vaikuttaa. Sijaisperheen kontekstissa kohtaamista voi lähestyä ainakin kolmesta suunnasta: sijoitetun lapsen, työntekijöiden ja sijaisperheen näkökulmasta.

Ensinnäkin sijoitettuun lapseen liittyvällä ennakkoluulottomalla kohtaamisella tarkoitan sitä, kuinka perheeseen tulevaan lapseen tulee voida suhtautua lempeän uteliaasti ja tämän ainutkertaisuudesta kiinnostuen. *Toisekseen* huomionarvoinen on sijaisperheen ja työntekijän välinen suhde. Jotta yhteistyö voisi toimia, on sijaisperheen ja työntekijöiden kohdattava myös toisensa yksilöinä, ainutlaatuisina ihmisinä ja kuunneltava toisiaan avoimen ja kunnioittavasti. Ihmisten kanssa työskentely on aina prosessi, jossa toinen ihminen oppii arvostavan ja ennakkoluulottoman kohtaamisen kautta tuntemaan toista (Salminen 2005, 113; Värri 2004, 88). *Kolmanneksi* on merkityksellistä ymmärtää sijaisperheen jokaisen perheenjäsenen tarve tulla kohdatuksi joka kerta omana uniikkina itsenään (vrt. Värri 2004, 157). On tärkeää, että perheen kaikki lapset tulevat nähdyiksi paitsi perheen sisäisissä suhteissa, myös sen ulkopuolisissa suhteissa. Käytännössä tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kiinnostumalla ja kohtaamalla perheen kaikki lapset omina persooninaan sosiaalityöntekijä mahdollistaa merkityksellisyyden- ja luottamuksenkokemusten syntyminen lapsen ja itsensä välille.

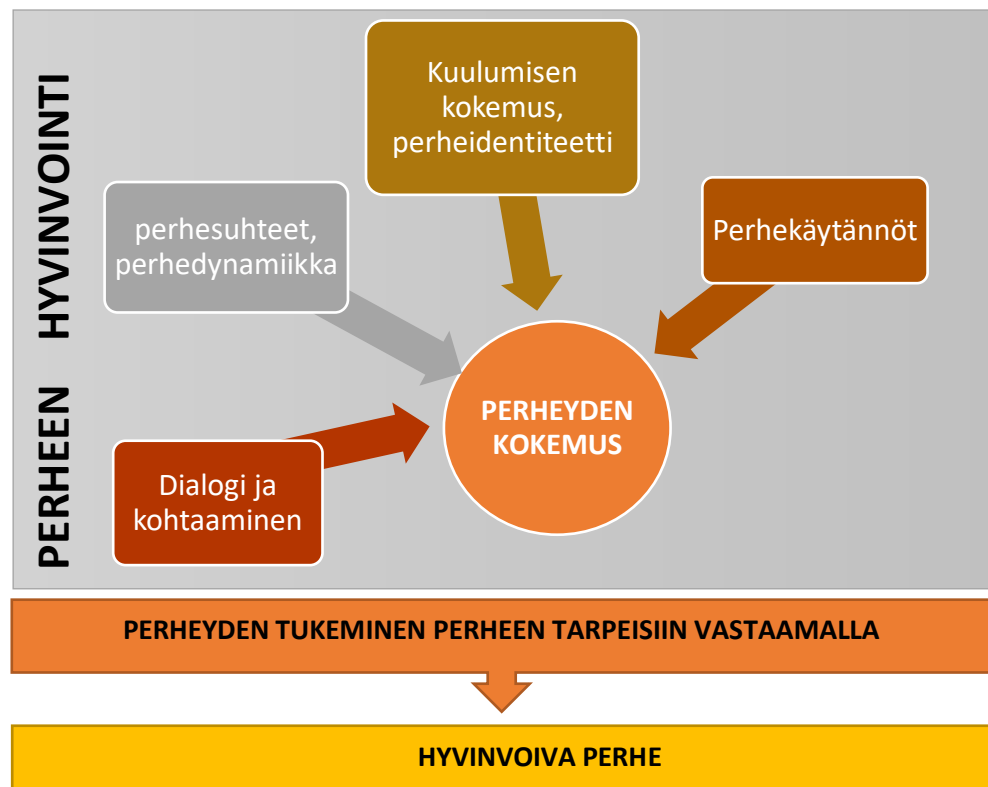
Dialogiin asettumisen voidaan katsoa edellyttävän myös rakkautta ihmisiä ja maailmaa kohtaan. Rakkaus, toivo ja nöyryys kohdata oma tietämättömyys ovat dialogin pääkohtia ja samalla merkittäviä ihmisyyden osia. (Vuorikoski & Kiilakoski 2005, 321; Värri 2004, 151.) Dialogi epäonnistuu silloin, kun tasavertainen keskustelu on mahdotonta. Tämä tapahtuu käytännössä silloin, kun hierarkiassa korkeammalla oleva henkilö ei suostu luopumaan vallastaan vuorovaikutustilanteessa. (Vuorikoski & Kiilakoski 2005, 329.)

Tukemalla ja ohjaamalla perheitä perheen sisällä käytävään dialogiin, perheenjäsenten keskinäinen kommunikointi, kuunteleminen ja luottamus voi lisääntyä. Nämä taidot taas ovat tärkeitä sijaisperheen toimimisen ja jokaisen perheenjäsenen hyvinvoinnin näkökulmasta. (Ks. Yesilova 2009, 122.) Teoreettisista lähtökohdista käsin dialogi antaa ajatuksia myös sosiaalityöntekijöiden ja perhe-

hoitajien välisiin suhteisiin. Heidän välillään oleva inhimillinen yhteistyösuhde on merkittävässä roolissa. Toimiva yhteistyö on mahdollista vain aidon, kuuntelevan, läsnä olevan ja tasavertaisen dialogin avulla. (ks. Kurki 2002, 87.)

Seuraavaan kuvioon olen koonnut tekijöitä, joista perheen voidaan katsoa rakentuvan. Käytän tässä kuitenkin sanan *perhe* sijaan perheyttä. Tulkitsen, että perheyden kokemus voi syntyä esimerkiksi edellä esitellyistä asioista.

Tämän tutkimuksen lähtökohta on siinä, että perheyttä tulee tukea. Kunkin perheen tarpeet ja toiveet määrittelevät sitä, millaista tukea perheelle kannattaa perheyteen tarjota. Näihin tarpeisiin vastaamalla voidaan perheyttä vahvistaa ja siten edistää perheenjäsenten hyvinvointia perheessä.

KUVIO 1. *Perheyden ja perheen hyvinvoinnin rakentuminen*

3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO

Tässä luvussa avaan tarkemmin perhehoitoa lastensuojelun käsitteenä. Perhehoito on yleinen nimitys hoidolle ja hoivalle, jota annetaan perheessä tai perhekodissa. Perhehoitoa voidaan tarjota myös ikäihmisille, kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille tuen muotona. (ks. Perhehoitoliitto 2018c.) Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin lastensuojelun perhehoitoon, jossa perhehoito on tarkoitettu lapsille ja nuorille. Tarkemmin rajausta on vielä tehty lasten ja nuorten lyhytaikaiseen perhehoitoon, jota esittelen myöhemmin *alaluvussa 3.1*.

Lastensuojelu kattaa monta toiminnan aluetta, joiden yhteinen lopullinen tavoite on lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaaminen. Lastensuojelun käsikirjassa listataan kolme lastensuojelun perustehtävää, joita ovat ”*lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä*” (THL 25.1.2016). Lastensuojelu on täten kietoutunut myös kasvatustieteisiin ja kasvatuksen kysymyksiin, sillä se ottaa kantaa siihen, millaisessa ympäristössä ja kuinka lasta tulisi kasvattaa ja kohdella.

Sijaishuollon järjestämisellä tarkoitetaan toimintaa, jossa lapsi sijoitetaan väliaikaisesti tai määräajaksi muualle kuin sen hetkiseen perheeseensä. Sijoitus tapahtuu joko avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanoton seurauksena. (Lastensuojelulaki, myöhemmin LsL 37 §, 38 § ja 49 §.) Huostaanotto on aina viimeinen perheyhteisöön kohdistettu tukitoimi, jonka järjestämiseen voidaan ryhtyä vasta, kun avohuollon tuki ei ole riittävää tai sijoituksen arvioidaan vastaavan paremmin lapsen etua. Tällöin lapsen kehitystä ja terveyttä uhkaavat ja vaarantavat vakavasti joko lapsen kasvuolosuhteet tai lapsen oma toiminta. (LsL 40 §.) Viime vuosina on lisääntynyt huomattavasti myös yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijalasten sijoittaminen perheisiin (Heino & Säles 2017, 22; Ritari & Piitulainen 2016).

Lastensuojelun perhehoidossa perhehoitoa antavista aikuisista eli perhehoitajista käytetään vaikkei kiinnitynä arkikielessä nimitystä sijaisvanhemmat samoin kuin perhehoitoa antavia perheitä kutsutaan sijaisperheeksi (ks. Perhehoitolaki 3§; Ketola 2008, 18; Araneva 2016, 306). Tässä tutkimuksessa pyrin neutraaliin kielenkäyttöön, joten käytän sanan sijaisvanhempi sijaan virallista nimitystä *perhehoitaja* tai *perheen aikuiset*. Sen sijaan lyhytaikaista perhehoitoa antavan perheen sijaan puhun selkeyden vuoksi *lyhytaikaisesta sijaisperheestä*. Perheen muista kuin lyhytaikaisesti sijoitetuista lapsista käytän sanaparia *sijaisperheen lapset* tai *perheessä pysyvästi/pitkäaikaisesti asuvat lapset*. Näin otan huomioon sen, etteivät kaikki tutkimani lapset ole sijaisperheensä biologisia lapsia, vaikka siinä pitkäaikaisesti asuvatkin.

Perhehoitajan tärkein tehtävä on kyetä vastaamaan sijoitetun lapsen tarpeisiin ja sitoutua toimintaansa. Perhehoitajalla ei tarvitse olla tiettyä määriteltyä pohjakoulutusta, mutta hänen tulee sitoutua osallistumaan ennakkovalmennukseen. Koulutustaustaa merkityksellisempänä pidetään perhehoitajan henkilökohtaisten ominaisuuksien sopivuutta sekä perheen sisäisten suhteiden toimivuutta. (Perhehoitolaki 6§; Araneva 2016, 306.)

Lapsi voidaan sijoittaa joko perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun tämän tarpeita vastaavaan hoitoon (LsL 49 §). Vuonna 2012 lastensuojelulakia muutettiin siten, että perhehoidosta tuli lastensuojelun sijaishuollon ensisijainen muoto (LsL 50 §). Näin ollen sijoituspaikkaa tarvitseva lapsi tulee ensisijaisesti sijoittaa perhehoitoon esimerkiksi lastensuojelulaitoksen sijaan. On kuitenkin otettava huomioon, että joskus lapsen edun mukaista on sijoittaa tämä perheen sijaan muunlaiseen sijaishuoltopaikkaan (ks. esim. Araneva 2016, 304). Perhehoito on yleisin sijaishuollon muoto sekä Suomessa että muissa Pohjoismaissa ja Iso-Britanniassa (Hallituksen esitys 256/2014, 13). Käytännöt ovat kuitenkin moninaisia, eivätkä suoraan vertailtavissa keskenään (ks. HE 256/2014, 13–14).

Perhehoidon vahvuuksina on nähty sen perheenomaisuus ja mahdollisuus pysyviin ja läheisiin ihmissuhteisiin (Valkonen & Janhunen 2016, 48; Perhehoitolaki 1 §; Hallituksen esitys 256/2014, 21, 23). Perhettä pidetään lapselle turvallisena ja arjen jatkuvuuden kannalta hyvänä elinympäristönä, joka mahdollistaa lapselle laadukkaan, yksilöllisen hoivan silloin, kun hän ei voi asua syntymävanhempiensa luona tai aiemmassa sijoituspaikassaan. Perheen katsotaan myös tarjoavan mahdollisuuden elinikäisiin, turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. (Twigg & Swan 2007, 49; Ketola 2008, 22; Vaattovaara & Maula 2010).

Perhehoitoa antavia perheitä tulee tarkastella kokonaisina ja ymmärtää toiminnan vaikuttavan jokaiseen perheenjäseneen omalla tavallaan. Uusi lapsi tai nuori tuo mukanaan aina jonkinlaisia muutoksia perheeseen, sen sisäisiin suhteisiin ja käytäntöihin. Uuden lapsen tulo voi aktivoida niin perheen muissa lapsissa kuin aikuisissakin aiempia kokemuksia, muistoja ja prosesseja. Onkin hyvä huomata, että erilaiset lapset ja tilanteet voivat herättää erilaisia tunteita, ajatuksia ja kysymyksiä perheen eri jäsenissä. (Vaattovaara & Maula 2010, 37.)

Tämä on tärkeää osata ottaa huomioon, kun perhe toimii sijaisperheenä. Sekä perhehoitajien että perheen ulkopuolisten toimijoiden kuten sosiaalityöntekijöiden on tunnistettava koko perheen tarpeet ja tuntemukset ja osattava tarjota tukea esimerkiksi ajatusten purkamiseen. (ks. Kaukonen, Malja, Petrelius, Rajala, Tapiola, Mäkelä & Hastrup 2017, 270; Janhunen 2007, 42).

3.1 *Lyhytaikainen perhehoito*

Lyhytaikainen sijaisperhe toimii lähtökohtaisesti väliaikaista sijoitusta tarvitsevan lapsen sijoituspaikkana. Sen jälkeen lapsi yleensä palaa lähtöperheeseen tai pääsee hänelle sopivaan sijoituspaikkaan. (Vaattovaara & Maula 2010, 9.) Joissakin tapauksissa lapsi saattaa myös jäädä toistaiseksi lyhytaikaiseen sijaisperheeseen. Tällöin lyhytaikaisena sijaisperheenä toiminutta perhettä tulee arvioida uudelleen tästä näkökulmasta. (ks. Vaattovaara & Maula 2010, 9–10.)

Lyhytaikaista perhehoitoa voidaan antaa avohuollon tukitoimenpiteenä (Lsl 37§), kiireellisen sijoituksen (Lsl 38§) tai huostaanoton (Lsl 40§) myötä. Näin ollen lapsi voi tulla lyhytaikaiseen perhehoitoon hyvin monenlaisista syistä, minkä vuoksi myös lyhytaikaisen sijaisperheen on oltava valmis ottamaan lapsia vastaan moninaisista taustoista.

Avohuollon sijoituksena lapsi voi tulla perheeseen esimerkiksi silloin, kun tämän vanhemmat pohtivat synnytyksen jälkeen lapsen adoptioon antamista tai silloin, kun lapsen huoltaja sairastuu vakavasti, eikä lapsella ole muuta hoitajaa, joka hänestä voisi huolehtia. Kiireellinen sijoitus tehdään, kun lapsen arvioidaan olevan välittömässä vaarassa tai hänen tilanteensa on muulla tavoin kiireellistä sijoitusta vaativa. Huostaan otettu lapsi puolestaan saatetaan aluksi sijoittaa lyhytaikaiseen sijaisperheeseen siksi ajaksi, kun hänen tarpeitaan arvioidaan jatkoa varten, ja jotta hänelle voidaan etsiä hänen tarpeitaan ja etuaan parhaiten vastaava sijaishuoltopaikka. Joskus lapsen sijaishuoltopaikkaa on muutettava, jos hänen aiempi paikkansa ei enää vastaa hänen etuaan. Näissä muutoskohdissa voidaan tarvita hetkellisesti lyhytaikaista sijaisperhettä, johon lapsi pääsee siksi ajaksi, kun hänelle etsitään uutta sopivaa paikkaa. (Vaattovaara & Maula 2010, 4, 8; THL 15.10.2018.)

Lyhytaikainen perhehoito on Suomessa verrattain uusi käsite siitä huolimatta, että käytännössä lasten sijoittamista lyhytaikaisesti on tehty jo vuosikymmeniä (ks. Vaattovaara & Maula 2010, 4). Käsitteenä se on myös yhä vakiintumaton, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että eri sijoittajatahot voivat puhua lyhytaikaisista sijaisperheistä käyttäen niistä eri nimityksiä, kuten vastaanottoperhe tai kriisiperhe. Myös termit ”varakoti” ja ”varallaoloperhe” ovat vanhempia käytössä olleita käsitteitä lyhytaikaiselle perhehoidolle. (ks. Vaattovaara & Maula 2010, 4; Einemäki 1998, 2.) Käsitteen vakiintumattomuus ja toisaalta toiminnan organisoimattomuus myös kansainvälisesti tekee tutkimustiedosta sirpalemaista ja hankalasti löydettävää.

Pelkkää lyhytaikaista perhehoitoa on tutkittu hyvin vähän niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Yleensä sijaisperheitä on tutkittu yhtenä joukkona, jossa ei erotella sitä, toimiiko perhe lyhytaikaisena vai pidempiaikaisena sijaisperheenä. Skog (2014) on selvittänyt pro gradu -työssään lyhytaikaisten perhehoitajien kokemuksia ja toiveita saatavasta tuesta. Lastensuojelun lyhytaikaista perhehoitoa on tarkasteltu myös toimivien käytäntöjen, toimintamallien kehittämisen ja perhehoidon arjen

kautta erilaisissa opinnäytetöissä (ks. esim. Levo 2017, Sjöman-Haapaniemi 2015, Hjelt-Seppälä 2014).

Einemäki (1998) on koonnut yhteen lyhytaikaisen perhehoidon vaikuttavuudesta ja onnistumisesta tehtyjä kansainvälisiä tutkimuksia vuodesta 1984 vuoteen 1994 (ks. Einemäki 1998, 4–6). Näissä tutkimuksissa on todettu lyhytkestoisen perheeseen sijoittamisen parantaneen lapsen ja tämän syntymäperheen tilannetta ainakin hetkellisesti. Osassa tutkimuksissa todettiin perhehoidon vaikuttaneen myös ennaltaehkäisevästi, eli sen avulla esimerkiksi lasten laiminlyöntiä oli tapahtunut vähemmän. (emt.) Näin ollen voidaan sanoa, että lyhytaikaista perhehoitoa käytetään nimenomaan sen vaikuttavuuden takia.

Clive Sellick (1996) on kuvannut lyhytaikaiselle sijaisperheelle ominaisia erityispiirteitä koamalla yhteen varhaisimpia brittiläisiä tutkimuksia lyhytaikaisesta perhehoidosta (ks. Sellick 1996, 161). Näissä tutkimuksissa on käsitelty lyhytaikaisten perhehoitajien tunteita ja tukipalvelujen kehittämistä, perhesijoitusten epäonnistumista sekä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa (Sellick 1996, 161–162.)

Sellick luettelee lyhytaikaiseen perhehoitoon liittyvän erityisiä tehtäviä, jotka erottavat sen pitempiaikaisesta perhehoidosta. Näitä ovat seuraavat:

- 1) lapsen ottaminen perheeseen paitsi suunnitellusti, myös hyvin lyhyellä varoitusajalla ja varsin moninaisista lähtötilanteista
- 2) tukea lasta siirtymävaiheessa, kun tämä palaa joko lähtöperheeseensä, pääsee uuteen hänelle sopivaan pitempiaikaiseen perheeseen tai tämän itsenäistyessä omaan kotiinsa
- 3) lapsen sen hetkisen kunnon ja käyttäytymisen havainnointi
- 4) oman työn jatkuva arvioiminen ja raportointi
- 5) vahvan yhteistyön tekeminen sosiaalityöntekijöiden ja lapsen syntymäperheen kanssa (Sellick 1996, 163–164.)

Sellick tuo esiin myös ominaisuuksia, joita nimenomaan lyhytaikaisilta sijaisperheiltä edellytetään. Tällaisia ovat esimerkiksi kyky tarjota lapselle korkeatasoista emotionaalista ja fyysistä hoivaa ja turvaa sekä myötätuntoinen suhtautuminen lapsen syntymäperheeseen. (Sellick 1996, 163.) Myös odotukset joustaa rutiineissaan ovat korkeat. Sijaisperheeltä vaaditaan hyvää organisointikykyä, kun sen tulee samaan aikaan pystyä tarjoamaan rauhallista, rutiininomaista perhearkea, mutta olemaan kuitenkin valmis kyyditsemään lasta esimerkiksi sovittuihin tapaamisiin. Myös sosiaalityöntekijän ja mahdollisesti muiden ammattihenkilöiden vierailut voivat kuormittaa arkea. (emt.)

Haasteita arkeen tuo myös se, että lyhytaikainen sijaisperhe on usein ensimmäinen taho, joka kohtaa lapsen vasta arjessa esiin tulevat haasteet. Sen lisäksi sijaisperhe voi kokea ristiriitaiseksi yhteistyön syntymävanhempien kanssa erityisesti silloin, jos lapsi oireilee huomattavasti perhetaustansa

vuoksi. Samaan aikaan sijaisperheen tulee kuitenkin pystyä suhtautumaan ymmärtäväisesti ja lempeästi lapsen syntymäperheeseen. (Sellick 1996, 164.)

Näitä mahdollisesti kohdattavia haasteita on yritetty vähentää valmentamalla, lisäkouluttamalla, ohjaamalla ja muutoin tukemalla lyhytaikaisia sijaisperheitä. Saamalla lisää tietoa ja oppimalla ymmärtämään erilaisia perhetilanteita ja lasten käyttäytymismalleja perhehoitajien yhteistyö sijoitetun lapsen, tämän syntymäperheen, työntekijöiden sekä oman perheen kanssa tulee sujuvammaksi ja vähemmän raskaaksi. (Sellick 1996, 164.)

Suomessa lyhytaikaista perhehoitoa ovat kehittäneet Vaattovaara ja Maula (2010), joiden keskeinen lisäys Sellickin mainitsemiin erityispiirteisiin liittyy perheeseen, joka toimii lyhytaikaisena sijaisperheenä. He tuovat esiin sen, miten sijaisperheessä voidaan kokea jatkuvaa muutoksessa olemista, sillä perheen arkeen liittyvät vahvasti toistuvat kiintymiset ja luopumiset. (Vaattovaara & Maula 2010, 35–36.) Lyhytaikaisen sijaisperheen on tärkeää tunnistaa, millaiset asiat heidän arjessaan ja elämässään mahdollisesti muuttuvat lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi ryhtymisensä myötä (Vaattovaara & Maula 2010, 36–37).

Jotta kaikki perheenjäsenet voivat valmistautua siihen, miten perhe ja siinä eletty arki muuttuu, tulee perheessä ensin nähdä, mitkä asiat perhettä ja tätä arkea tekevät. Perheen tuleekin olla hyvin tietoinen perheessä vallitsevista suhteista ja jäsentensä tarpeista. Vain huolehtimalla omasta perheestään ja sen jaksamisesta lyhytaikainen sijaisperhe voi huolehtia perheeseen tulevista uusista lapsista. (ks. Vaattovaara ja Maula 2010, 36–37, 39.)

Lyhytaikaisen perhehoidon erityisyys on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa myös sosiaalityön kentällä, jotta perheiden hyvinvointia voidaan tukea vastaamalla oikeanlaisiin tarpeisiin. Seuraavaksi esittelen muutamia jäsennyksiä, joita perhehoidon tuesta on luotu.

3.2 Perhehoidon tuki

Tukemalla sijaisperheitä halutaan ensisijaisesti turvata sijoitettavan lapsen oikeus hyvinvoivaan ja turvalliseen sijaisperheeseen (Heinonen 2011, 2). Oikea-aikaisen sekä tarpeisiin vastaavan tuen on nähty olevan yksi niistä keskeisistä tekijöistä, jotka ennustavat perhehoidon onnistumista ja ehkäisevät perhesijoituksen suunnittelematonta katkeamista (ks. Ketola 2008, 58; Janhunen 2007, 41). Riittävä tuki ja onnistunut yhteistyö edistävät myös sijaisperheen hyvinvointia ja ehkäisevät sen uupumista perhehoitotyössä. Uupunut sijaisperhe ei pysty vastaamaan omiin eikä sijoitettavien lasten tarpeisiin. Sen vuoksi on tärkeää, että sijaisperheille on tarjottavissa monimuotoisia ja vaivatta järjestettäviä tuen muotoja. (ks. Janhunen 2008, 138; Heinonen 2011, 2; Perhehoitoliitto 2018b.)

Yleisesti tärkeäksi tueksi on tunnustettu sujuva yhteistyö sijaisperheen ja työntekijöiden välillä. Kynnys ottaa yhteyttä ja kysyä apua madaltuu, kun sijaisperheelle on nimetty oma työntekijä. Kommunikointi ja avoimuus puolestaan vaikuttavat tehtävään yhteistyöhön ja sen laatuun. (Tervonen-Arnkil 2008, 156.) Yhtenäiset ja toimivat käytännöt sosiaalityöntekijöiden kesken sekä riittävä ohjeistus ja tiedottaminen on koettu hyvänä, sijaisperheenä toimimista helpottavana tukena (Janhunen 2008, 137). Lisäksi työntekijöiltä saatavaa tukea on myös se, että sijaisperhettä kannustetaan osallistumaan vertaistoimintaan ja koulutuksiin. Rohkaisu vapaiden pitämiseen ja toisaalta käytännön järjestelyissä auttaminen ovat sekä emotionaalista että konkreettista tukea, joiden avulla sosiaalityöntekijä voi osoittaa arvostavansa sijaisperheitä. (Janhunen 2008, 140.)

Yleisenä haasteena perhehoidon tuessa on nähty valtakunnallisesti toisistaan poikkeavat käytännöt ja siten perheiden eriarvoinen asema. Perhehoitajille suunnattu tuki ei ole järjestelmällisesti tarjottua, minkä lisäksi heidän saamansa tuen määrä ja laatu vaihtelevat sekä alueellisesti että sosiaalityöntekijäkohtaisesti. (Heino & Säles 2017, 72; Ketola 2008, 32.)

Tämän lisäksi haasteena on sosiaalityöntekijän moninainen ja usein myös ristiriitainen rooli, joka voi tehdä työntekijän ja perhehoitajan yhteistyösuhteesta jännitteisen (Janhunen 2007, 81; Rabb 2008, 152). Myös liian raskaasti oireilevat lapset voivat käydä sijaisperheelle ylivoimaiseksi, mikä on tärkeää tunnustaa ja huomata perheessä (Ketola 2008, 33). Ylipäättään suunnittelemattomuus ja sijaishuollon kentän sirpalemaisuus on nähty ongelmallisina tekijöinä lastensuojelun perhehoidossa (Ketola 2008, 32–33).

Perhehoidon tukeen on liitetty voimakkaasti ajatus perheen tarpeesta tulla yksilöllisesti huomioiduksi. Sijaisperheenä toimiminen vaikuttaa perheen eri jäseniin eri tavoin. Tällöin on luontevaa, että myös tuen tarpeet, intensiivisyys ja muodot vaihtelevat perheittäin, eikä samanlainen tuki sovi kaikille. (Heino & Säles 2017, 14; Twigg & Swan 2007, 59.) Sijaisperheiden tuen tarpeet ja toiveet ovat moninaisia ja muuntuvia sijaisperheenä toimimisen aikana (ks. Ketola 2008, 46).

3.2.1 Perhehoitajille suunnattu tuki

Perhehoidon tuesta puhuessa tarkoitetaan yleensä perhehoitajien tukea. Perhehoitoa onkin tarkasteltu ylivoimaisesti eniten aikuisten näkökulmasta ja heidän toiveistaan ja tarpeistaan käsin. (ks. Valkonen & Janhunen 2016, 43.)

Perhehoidon tukea voidaan jäsentää useammalla eri tavalla. Tuen tarpeet ja tarjotut tukimuodot ovat useimmissa tutkimuksissa linjassa, mutta niitä käsitellään hieman eri näkökulmista käsin. Avaan seuraavaksi muutamia yleisimpiä tapoja tarkastella sijaisperheille tarjottua tukea.

Ketola (2008) jakaa perhehoidon tukea seitsemään Perhehoitoliiton alla tapahtuvaan osa-alueeseen: täydennyskoulutukseen, työnohjaukseen, vertaistukeen, tuettuun lomaan, vapaaseen, taloudelliseen tukeen sekä muihin tukikäytäntöihin (Ketola 2008, 48-55).

Täydennyskoulutukseen liittyen Ketola huomauttaa, että on tärkeää huomioida perheiden todellinen kyky osallistua niihin esimerkiksi lastenhoidon järjestämisen hankaluuden vuoksi. Mikäli perhehoitajat eivät saa järjestettyä lapsille hoitopaikkaa koulutuksen ajaksi, jää koulutus usein välistä. On myös tärkeää, että koulutus on riittävän monipuolista ja hyödyttää perhehoitajia heidän työssään, eikä ole koulutusta vain koulutuksen vuoksi. (Ketola 2008, 48-49.)

Työnohjaus on joko yksilö- tai ryhmätyönohjausta, joista jälkimmäinen voi toimia samalla eräänlaisena vertaisryhmänä. Yksilötyönohjaus on kuitenkin usein tarpeellista, sillä tällöin voidaan paremmin paneutua yksittäisen perheen tilanteeseen. (Ketola 2008, 49-50.)

Vertaistuki on merkityksellistä, sillä se mahdollistaa kokemusten jakamisen ja ymmärretyksi tulemisen myös muualla kuin perhepiirissä. Vertaistuellisia ryhmiä voidaan järjestää perhehoitajille, sijoitetuille lapsille, sijaisperheen muille lapsille sekä sijoitettavan lapsen syntymävanhemmille. (Ketola 2008, 50-51.)

Tuetuilla lomilla tarkoitetaan lomajaksoja, joita sijaisperhe voi hakea Perhehoitoliitolta. Niiden tarkoituksena on tukea perheen jaksamista mahdollistamalla sille perheyttä vahvistavaa yhteistä aikaa ja tekemistä. (Ketola 2008, 52.) *Vapailla* tarkoitetaan perhehoitajan oikeutta vapaapäiviin, jolloin perheessä ei ole sijoitettuja lapsia. Vapaan järjestämiseen on useita tapoja, joista yksi on erilaisten lomitusmallien käyttäminen. (emt.)

Taloudellisella tuella tarkoitetaan perhehoitajan palkkiota, jonka merkitystä toiminnalle ei voi väheksyä. Sijaisperheellä on oltava riittävän vakaa taloudellinen tilanne, jotta se voi taata perheeseen sijoitettavalle lapselle sopivat olosuhteet (ks. Perhehoitolaki 5 §). Tässä tutkimuksessa tarkasteltava lyhytaikainen perhehoito on luonteeltaan sellaista, että se edellyttää lähes poikkeuksetta ainakin toisen vanhemman täysipäiväistä perhehoitajuutta ja kotiin jäämistä. Vaikka sijaisperheeksi ei juuri koskaan ryhdytä rahallisen korvauksen vuoksi, on taloudellinen tuki kuitenkin keskeinen osa perhehoitajuutta ja sen mahdollistamista (ks. Ketola 2008, 43, 53; ks. myös Valkonen & Janhunen 2016, 23; THL 3.1.2018). *Muiksi tukimuodoiksi* Ketola mainitsee muutamia konkreettisia tukimuotoja, kuten oikeusturvapalvelun ja voimavaroja edistäviä viikonloppuja perheen aikuisille (Ketola 2008, 54-55).

Heino & Säles (2017) näkevät perhehoidon tärkeänä tehtävänä vastata koko sijaisperheen tarpeisiin entistä systemaattisemmin ja tavoitteellisemmin. Tämän he näkevät mahdolliseksi erityisesti silloin, kun sijaisperhettä osataan tukea sen sisäisissä vuorovaikutussuhteissa. (Heino & Säles 2017, 50-51.) Varsinaisen tuen he ovat jakaneet perhehoitajan tuen yksityiskohtaisemmin mentorointiin, täydennyskoulutukseen, vertaistukeen, tukihenkilöiden käyttömahdollisuuteen ja työnohjaukseen

(ks. Heino & Säles 2017, 71-75). He määrittelevät nämä tärkeimmiksi ja eniten kehittämistyötä vaativiksi tuen muodoiksi.

Mentoroinnissa kokeneempi perhehoitaja jakaa kokemuksiaan, siirtää hiljaista tietoa ja tukee aloittelevaa perhehoitajaa (Heino & Säles, 2017, 72). *Täydennyskoulutuksilla* voidaan vastata perhehoitajien kohtaamiin hankaliin tilanteisiin. Koulutusten avulla perhehoitaja saa lisää tietoa esimerkiksi haasteista, joita lapsen käytökseen voi liittyä. (Heino & Säles 2017, 73.) *Vertaistuki* perustuu ajatukselle vertaisuuden merkityksellisyydestä ja kokemusten jakamisen tärkeydestä. Vertaistuki voi olla ammatillista ja organisoitua, mutta se perustuu usein myös vapaaehtoisuudelle ja toverillisille suhteille. (Heino & Säles 2017, 75.) Näistä *työnohjaus* kuvautuu eräänä merkittävimmistä tuen muodoista. Työnohjaus on enimmäkseen keskustelevaa pohdiskelua perheen tilanteesta ja arjesta, siinä onnistumisista ja koetuista hankaluuksista. Työnohjausta annetaan yleensä vain perhehoitajalle. (Heino & Säles 2017, 71-72.)

Janhusen, Pitkon ja Sälksen (2015) selvitykseen vastanneista perheistä sitä oli kuitenkin saanut vain vähän yli puolet, eikä osalle ollut selvää, mitä työnohjaus ylipäätään oli (Janhunen, Pitko & Säles 2015, 12, 14). Työnohjaus voi olla joko yksilö- tai ryhmätyönohjausta, jolloin ne palvelevat hieman eri tuen tarpeita. Lisäksi ne ovat luonteeltaan erilaisia, joten niillä ei voi korvata toisiaan (Janhunen, Pitko & Säles 2015, 15; Ketola 2008, 49.)

Sutinen ja Joensuu (2016) avaavat teoksessaan ajatuksiaan sijaisperheiden hyvästä tukemisesta. Heidän näkemyksensä tuen muodoista voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: riittävään koulutukseen, käytännön tukeen ja työntekijöiltä saatavaan henkiseen tukeen. (Sutinen & Joensuu 2016; Sutinen 2013, 4, 6.)

Täydennys- ja lisäkoulutuksiin on heidän mielestään tarjottava riittävästi mahdollisuuksia, sillä pelkkä ennakkovalmennus ei mitenkään voi vastata kaikkiin kysymyksiin, joita varsinaisessa työssä tulee esiin. (Sutinen & Joensuu 2016, 35.) *Käytännön tukimuodoiksi* Sutinen ja Joensuu listaavat mm. lomaperhetoiminnan ja lastenhoidon, jotka mahdollistavat sijaisperheelle hetkeksi hengähdystauon tai aikaa hoitaa myös omia arkisia juoksevia asioitaan (Sutinen & Joensuu 2016, 40). *Henkiseksi tukeksi* he näkevät sen, että työntekijällä on mahdollisuus kulkea perheen rinnalla vielä valmennusvaiheen jälkeenkin. Sijaisperheys on prosessi, jossa tukea ja yhteyttä työntekijöihin tarvitaan läpi sijaisperheenä toimimisen. Perheiden arvostava kohtaaminen ja perhesysteemiin kohdistuvien muutosten ymmärtäminen on tärkeää, jotta perheelle ei tule kokemusta, että se jää yksin. (mt., 41, 66.)

Tervonen-Arnkil (2008) esittää tuen kohdistamista erityisesti pitkäaikaisten sijaisperheiden kohdalla alkuun ja muutoskohtiin. Hän näkee tällaisen suunnitellusti annetun, tiettyihin sijoituksen vaiheisiin kohdistetun tuen kantavan hedelmää sijoituksen myöhemmissä vaiheissa. (ks. Tervonen-

Arnkil 2008, 160.) Lyhytaikaisessa perhehoidossa näitä muutoskohtia on yleensä huomattavasti useammin kuin pitkäaikaisessa sijaisperheessä.

Sutinen ja Joensuu (2016) puolestaan näkevät merkityksellisenä, ettei tuen tarjoaminen ja saaminen ajoitu vain joihinkin tiettyihin tilanteisiin tai haasteisiin, joita perhe kohtaa. He esittävät, että perheen hyvinvoinnin ja toimivuuden kannalta tukea tulisi olla saatavilla ja mahdollistettavissa läpi sijaisperheenä toimimisen. (ks. Sutinen & Joensuu 2016, 35.)

Sijaisperheitä voidaan kuulla yksilöllisesti ja kohdentaa heille tukea, kun perheen kanssa työskentelevät työntekijät pysyvät perheen rinnalla läpi sijoituksen (ks. Ketola 2008, Heino & Säles 2017, 50; Sutinen & Joensuu 2016, 36). Huomionarvoinen ajatus on Sutisen ja Joensuun esittämä ajatus siitä, ettei sijaisperheitä auta useampien palveluiden olemassaolo, jos yksikään niistä ei kuitenkaan ole heidän tilanteelleen oikea ja oikea-aikainen (Sutinen & Joensuu 2016, 104). Tämän vuoksi on tärkeää, että työntekijöillä olisi todellinen mahdollisuus tuntea perheet, joiden kanssa he työskentelevät. Vain aitoon kohtaamiseen pääsemällä perhe ja tämän kanssa työskentelevät työntekijät voivat luoda todellisen ja toimivan, toisiaan kunnioittavan ja kummankin osapuolen hyvinvointia edistävän yhteistyösuhteen.

Twigg (2009) jakaa kirjallisuuskatsauksessaan aiemmissa tutkimuksissa esiin nostetut sijaisperheiden tarpeet neljään: 1. tarpeeseen saada tukea ja tietoa työntekijöiltä, 2. tarpeeseen saada tunnustusta ja työn huomiointia, 3. tarpeeseen saada riittävä, työn arvon tunnustava korvaus työstä ja 4. tarpeeseen kouluttautumiseen ja toimintamallien oppimiseen (Twigg 2009, 173–179).

Tarvittu tuki määritetty tässä monipuolisesti sekä sosiaalityön puolelta saaduksi kannustamiseksi, asioiden jakamiseksi ja ammattiavuksi, että sijaisvanhempien väliseksi vertaistueksi (Twigg 2009, 173–174). Toisena mainittu *tarve tunnustukselle* puolestaan näkyy erityisesti ammatillisessa kohtaamisessa ja suhtautumisessa sijaisvanhempiin. Perhehoitajat kaipaavat tulla nähdyiksi ja kuunnelluiksi todellisen työnsä ja asemansa kautta, eivät hyvää tekevinä vapaaehtoistyöntekijöinä. (Twigg 2009, 175–176.) Twigg mainitsee myös sijaisperheen muiden lasten tarpeen tunnustukselle ja huomatuksi tulolle, jotta he eivät jäisi perheessä muiden asioiden varjoon (Twigg 2009, 176).

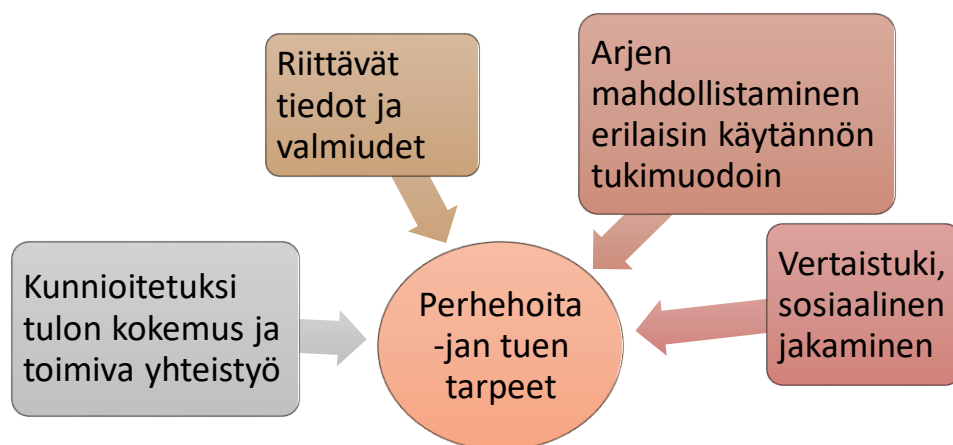
Saadun korvauksen määrä näyttäytyy osana tunnustuksen saamista ja mittaa eräiltä osin myös kolmantena tarpeena mainittua *työn arvostusta* (Twigg 2009, 177). Se, etteivät perhehoitajat saa palkkaa eivätkä ole työsuhteessa sijoittavaan tahoon vaikuttaa heidän asemaansa ja asiantuntijuutensa toissijaisuuteen. Vaikka perhehoitajilta veloitetaan lähes ammatillista kykyä toimia sijaishuollon monitoimijaisessa järjestelmässä, heille kuuluu silti vain harvoin oikeus olla mukana päätöksenteossa ja kuultavana. Matalan korvauksen vuoksi heidän asemansa on vähempiarvoinen myös yhteiskunnallisessa järjestelmässä. (Twigg 2009, 177, 180.)

Neljäntenä mainittu *lisäkouluttautumisen tarve* liittyy ensisijaisesti tarpeeseen oppia ja ymmärtää lisää lasten kanssa toimimisesta ja heidän mahdollisesti haastavaan käytökseensä vastaamisesta (Twigg 2009, 178). Merkittävää on myös saada valmennusta ja koulutusta oman perheen tilanteeseen, joka muuttuu sijaisperheenä toimimisen myötä ja voi herättää perheenjäsenissä monenlaisia tunteita. Lisäksi on huomattava, ettei sijaisperhe ole immuuni ongelmille perheen sisällä. Haastaviin tilanteisiin valmentuminen ja ymmärrys mahdollisuudesta kohdata ne, on tärkeää sijaisperheen toimimisen kannalta. (Twigg 2009, 179–180.)

Waterhouse ja Brocklesby (2001) käsittelevät artikkelissaan nimenomaan lyhytaikaisia perhehoitajia ja heidän toiveitaan tuelle. He nostavat esiin viisi tukeen liittyvää toivetta, joiden perhehoitajat näkivät edistävän lyhytaikaisen perhehoidon onnistumista. Näitä ovat 1) toive runsaammasta asiantuntija-avusta, 2) toive rehellisyydestä koskien lapsen tilannetta, 3) toive sijoitustaholta saatavasta tuesta liittyen sekä lapsen haasteisiin että tämän vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön, 4) toive käytännön avusta liittyen esimerkiksi liikkumiseen ja kyytien järjestämiseen ja 5) toive lisäkoulutuksen saamisesta. (Waterhouse & Brocklesby 2001, 44.)

Tutkimuksessa nostetaan esiin erityisesti sijaisvanhemmille jäänyt vastuun lapsen ja tämän syntymäperheen tapaamisista (Waterhouse & Brocklesby 2001, 43). Tutkimukseen osallistuneet perhehoitajat kertoivat paitsi kuljettavansa lasta tapaamisiin myös valvovansa niitä, mikä ei yleensä kuulunut perhehoitajan rooliin. Roolien moninaisuus, päällekkäisyys ja sekavuus saattoivat aiheuttaa hämmennystä niin sijaisvanhemmalle itselleen kuin sijoitetulle lapselle ja tämän syntymävanhemmilkin. Tutkimuksen perhehoitajat toivoivat erityisesti tuekseen konkreettista tukea, sujuvaa yhteistyötä ja selkeitä rooleja perhehoidon eri vaiheissa. (Waterhouse & Brocklesby 2001, 43, 45)

Vaikka perhehoidon tukea on jäsennelty monin tavoin, ovat perhehoitajien tarpeet liittyen arkeen perhehoitotyöhön lopulta hyvin samantapaisia. Tutkimuksissa voi nähdä tuelle annettujen merkitysten ja tarpeiden toistuvuutta perhehoitajuuteen liittyen, joista jäsensin itse seuraavan kuvion:

KUVIO 2. *Perhehoitajien tukeminen*

3.2.2 Sijaisperheen lasten tuki

Perhehoitajien lisäksi tulee ottaa huomioon myös sijaisperheen muut lapset ja heidän oikeutensa saada tukea (ks. Janhunen 2008, 138; Heino & Säles 2017, 64–65; Kaukonen, Malja, Petrelius, Rajala, Tapiola, Mäkelä & Hastrup 2017, 270). Lasten huomioiminen on osa koko sijaisperheen huomioimista, ja jokaisen jäsenen yksilöllinen kuuleminen ja kohtaaminen osa koko perheen yksilöllistä kohtaamista (ks. Heino & Säles 2017, 97; Twigg & Swan 2007, 59).

Sijaishuollon prosessit eivät juurikaan huomioi sijaisperheiden omia lapsia ja heidän kokemuksiaan ja tarpeitaan tuelle (ks. Heino & Säles 2017, 64; Roche & Noble-Carr 2017). Tällä hetkellä perhehoitajien lapsia pyritään huomioimaan PRIDE-ennakkovalmennuksen yhdellä tapaamiskerralla (Heino & Säles 2017, 57). Edelleen lasten ottaminen mukaan valmennusprosessiin on kuitenkin varsin vähäistä, ja vastuu esimerkiksi perheen sisäisestä tiedonkulusta liittyen sijaisperheenä toimimiseen jää perheen aikuisten vastuulle (ks. Poland & Groze 1993, 155).

Lasten kuuleminen on merkityksellistä paitsi ennakkovalmennusvaiheessa, myös läpi sijaisperheenä toimimisen (ks. Heino & Säles 2017, 57, 65). Riittävä tiedon antaminen sekä tilan luominen lapsen mielipiteiden ilmaisulle ja kuunnelluksi tulolle ovat tapoja osallistaa lasta hänen perheeseensä liittyvissä asioissa. Osallisuus puolestaan on jokaisen lapsen perusoikeus, joka tulee ottaa huomioon myös sijaisperheissä ja sijaisperheeksi valmentuessa. (THL 13.4.2018; Heino & Säles 2017, 57; Targowska, Cavazzi & Lund 2016, 29–30.)

On selvää, että myös sijaisperheen lasten tunteet, ajatukset, tarpeet ja toiveet ovat läsnä perhearjessa ja voivat vaikuttaa esimerkiksi sijoituksen onnistumiseen tai toisaalta suunnittelemattomaan katkeamiseen (ks. Serbinski 2014, 2–3; Thompson, McPherson & Marsland 2016, 48). Tämän vuoksi on tärkeää, että myös sijaisperheen muita kuin lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia tuetaan.

Yhtä tärkeää on ymmärtää, etteivät lapset välttämättä osaa tunnistaa, sanallistaa tai edes pohtia omia tuen tarpeitaan tai mahdollisuuksiaan tukeen. Siksi on merkityksellistä, että lapset nähdään lähtökohtaisesti *tuen arvoisina*. Jo kuuntelemalla ja kiinnostumalla lapsista heille annetaan erästä merkityksellisintä tukea – heidän olemassaolonsa, tunteidensa ja ajatustensa tunnustamista ja hyväksymistä sekä kohtaamista yksilöllisenä, samanarvoisena ja kiinnostavana perheenjäsenenä muiden kanssa (ks. esim. Twigg 2009; vrt. Suoranta 2000, 181). Kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen kokemus on tärkeä myös perheen muille lapsille, sillä ne ovat tärkeitä kaikille ihmisille.

Sijaisperheiden lapsista tehdyissä tutkimuksissa korostuvat kokemusten tutkiminen ja vaikutusten selvittäminen. Huomattavasti vähemmän löytyy tutkimusta, jossa puhuttaisiin selvistä tuen tarpeista ja tuen muodoista. Se on selkeä ero verrattuna perhehoitajista tehtyihin tutkimuksiin, joissa näkökulma on usein nimenomaan erilaisissa tukimuodoissa.

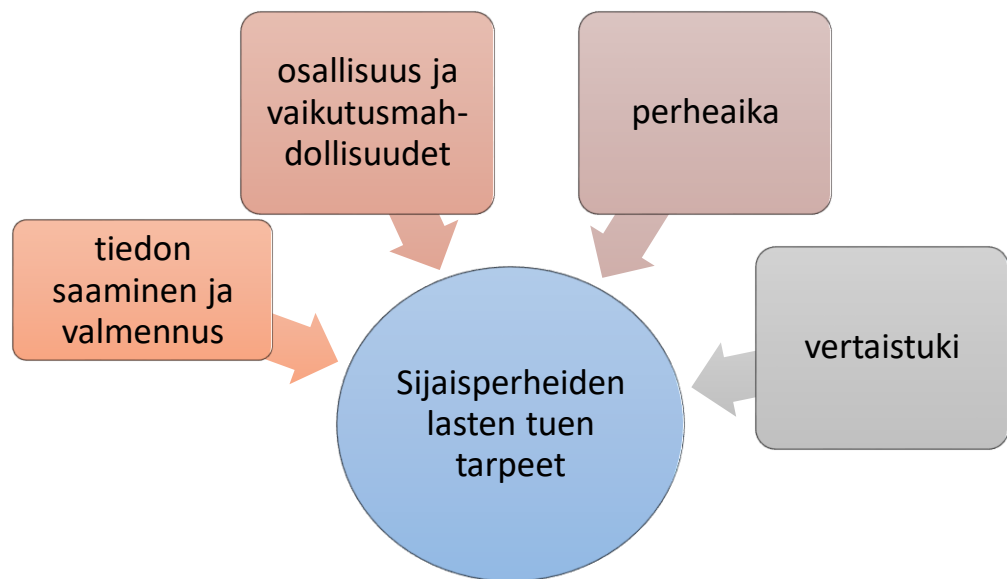
Targowska ym. nostaa esiin kolme tuen tarvetta, joita hän näkee sijaisperheiden lapsilla olevan. Näitä ovat tarve tiedon saamiselle, valmennukselle ja emotionaaliselle tuelle. *Tiedon saaminen* liittyy erityisesti päätökseen ryhtyä sijaisperheeksi ja sijaisperheenä toimimiseen. Sijaisperheen lapsilla on yhtäläinen oikeus tulla kuulluiksi ja tietää, mitä sijaisperheeksi ryhtyminen heidän elämässään tarkoittaa. Olisi hyvä, jos tietoa tulisi myös muualta kuin omilta vanhemmilta, sillä vanhemmat voivat kertoa eri asioita lapsille, jolloin sijaisperheen lapset ovat epätasa-arvoisessa asemassa. (Targowska ym. 2016, 32.)

Valmennus on Targowskan ym. mukaan tukea, jossa sijaisperheen lasta autetaan kehittämään keinoja suojaamaan itseään ja selviytymään hankalista tilanteista. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos lapsi kuulee sijoitetulta lapselta vaikeita, ahdistavia tai outoja asioita, hän pystyy silti säilyttämään turvallisuuden ja vakauden tunteet liittyen omaan perheeseensä ja kaverisuhteisiinsa. (Targowska ym. 2016, 34.) *Emotionaalista tukea* on esimerkiksi se, että sijaisperheen lapsille tarjotaan mahdollisuuksia keskustella omista tuntemuksista ja siitä, millaisia tunne- ja tietotaakkoja he mahdollisesti kantavat mukanaan sijoitetuista lapsista ja asioista, joita saattavat joutua tahtomattaan todistamaan (emt.)

Raineri, Calcaterra ja Folgheraiter (2018) nostivat tutkimuksessaan esille sen, että sijaisperheen lapset saattavat omaksua samankaltaisen roolin, joka aikuisilla perhehoitajilla on. Tällöin he luonnollisesti toivovat saavansa riittäviä valmiuksia toimia perheessään tässä roolissa. Raineri ym. listaavat neljä tuen muotoa, jotka lapset toivat esiin. Suurpiirteinenkin *tarina sijoitetun lapsen taustasta* nähtiin tärkeänä tietona, jotta perheen lapset saattoivat ottaa sen huomioon sijoitettujen lasten kanssa toimiessa. *Vertaistuki* nähtiin tärkeänä mahdollisuutena jakaa kokemuksia. *Perhesuhteiden ylläpitoon* toivottiin tukea vanhemmilta. Lapset kokivat tärkeäksi, että he saivat laatu-aikaa vanhempiensa kanssa. Myös mahdollisuus keskustella sijoitettuihin lapsiin liittyvistä asioista vanhempien kanssa nähtiin tärkeänä. Neljäntenä tarpeena oli lasten *'näkymättömän työn'* huomioiminen. Sillä tarkoitettiin sitä, että lapset toivoivat tulevansa nähdyiksi sijaisperheen tärkeänä osana, joka teki omalla tavallaan perhehoitotyötä sijoitettujen lasten kanssa. (Raineri 2018, 631.)

Myös **Roche ja Noble-Carr** (2017) nostavat esiin sijaisperheiden lasten tarpeen *saada tietoa*. Jos perheessä ei puhuttu sijaisperheenä toimimisesta, tai perheeseen liittyvä tieto oli vähäistä, koettiin perheessä enemmän haasteita (ks. Roche & Noble-Carr 2017, 75). **Poland ja Groze** (1993) toteavat myös, että kun perheessä keskustellaan ennen sijoitusta myös perheen omien lasten tunteista, lapset suhtautuvat positiivisemmin sijoituksen tuomiin muutoksiin (Poland & Groze 1993, 156). Näin ollen valmentuminen sijaisperheenä toimimiseen voidaan nähdä hyvin tärkeänä myös sijaisperheen lapsille.

Seuraavaan kuvioon olen poiminut tutkimuksissa usein toistuneita lapsille annettuja tukimuotoja ja toiveita, joita sijaisperheiden lapset ovat esittäneet.

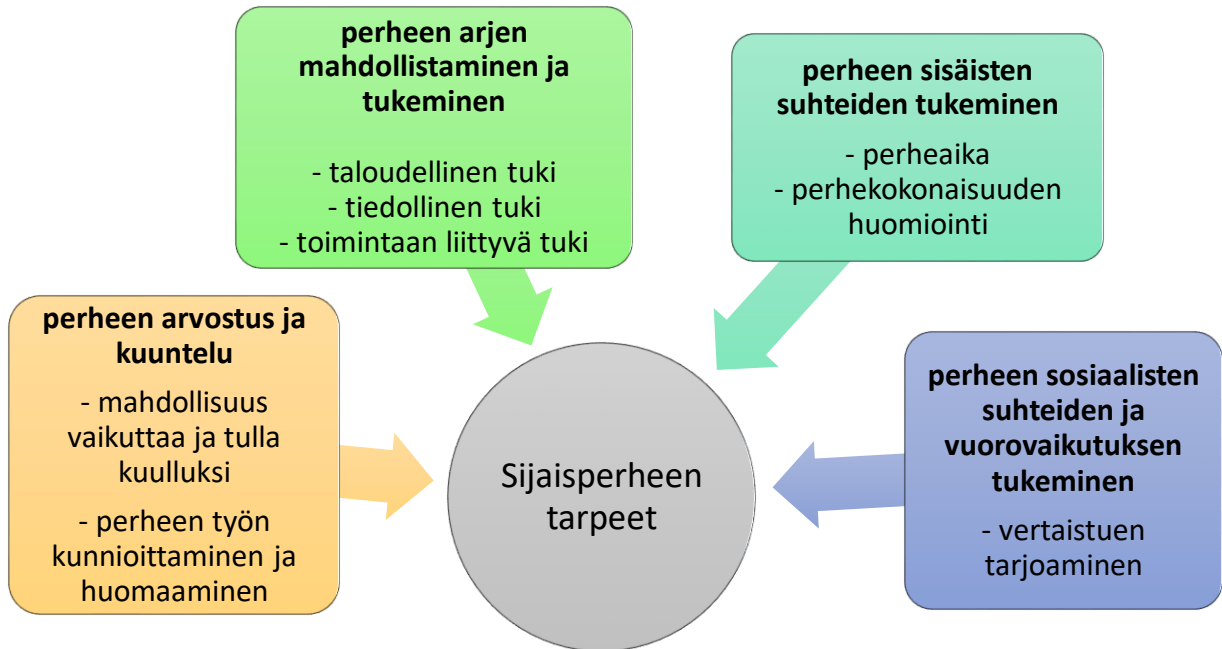
KUVIO 3. *Sijaisperheen omien lasten tukeminen*

3.2.3 Sijaisperheyttä korostava tuki

Perhehoidossa on alettu puhua yhä enemmän perheiden tarpeesta tulla nähdyksi kokonaisina - yhteisinä, joilla on oma dynamiikkansa ja tapansa toimia myös silloin, kun perheeseen liittyy uusia jäseniä. Myös sijaisperheessä syntyviin *sijaissisarussuhteisiin* on alettu kiinnittää huomiota. (ks. Valkonen 2008, 107; Perhehoitoliitto 2018a.) Kokonaisuutena perheitä on kuitenkin tutkittu hyvin vähän. Julkaistut paperit ovat olleet lähinnä kokemuksia ja ajatuksia kokoavia, yleensä haastattelupohjaisia tutkimuksia, joissa ääneen pääsevät enimmäkseen aikuiset sekä välillä erikseen myös lapset (ks. Valkonen 2008, 118.) Varsinaiseen *sijaisperheyteen* liittyvää ja sen tukemista tarkastelevaa tutkimusta sijaisperhekontekstissa on kuitenkin olemattomasti.

Tässä tutkimuksessa tuon yhteen lyhytaikaisten sijaisperheiden aikuisten ja lasten tarpeet liittyen lyhytaikaisen sijaisperheenä toimimiseen. Näen perheyttä korostavan tuen sellaisena tukena, joka vastaa kaikkien perheenjäsenten tarpeisiin sekä *perheyden* vahvistamisen tarpeeseen. Seuraavaan kuvioon olen jäsentänyt sijaisperheyttä ja tekijöitä, jotka vahvistavat ja tukevat sitä.

LASTEN KOKEMUKSET JA AIKUISTEN KOKEMUKSET

SIJAISPERHEYDEN TUKEMINEN

KUVIO 4. *Sijaisperheyden tukeminen.*

4 KOKO PERHE TIEDONTUOTTAJANA JA TUTKIMUSKOHTENA

Perhehoidon järjestämisessä tulee ottaa huomioon ja olla kiinnostunut koko perhehoitoa antavasta perheestä. Se tarkoittaa sekä perheen aikuisten että lasten kokemusten ja tunteiden olemassaolon tunnustamista ja kohtaamista. Jotta koko perheen huomioon ottamisen tärkeyttä kuljetettaisiin mukana perhehoidon kentällä, on tärkeää, että myös tutkimuksessa ja perhehoidon kehittämiseen tähtäävässä toiminnassa otetaan huomioon sijaisperheen eri jäsenten kokemukset ja ajatukset (ks. Valkonen & Janhunen 2016, 43.) Roche ja Noble-Carr (2017) toteavat, että panostamalla koko perhettä huomioimaan ajattelutapaan luodaan mahdollisuuksia myös sijaisperheiden omille lapsille tulla kuulluiksi ja tiedotetuiksi asioista, jotka koskevat myös heitä (Roche & Noble-Carr 2017, 74).

Lapsinäkökulmaisuus ja koko perheen tarkastelu esitetään tapana tehdä kaikkien perheenjäsenten tarpeet näkyviksi myös perheen sisällä. On huomattava, etteivät perheen muiden lasten tarpeet välttämättä näyttäytyä edes perheen aikuisille, jos niitä ei ole totuttu tuomaan esiin (Roche & Noble-Carr 2017, 74–75). Niinpä koko sijaisperheen huomioiminen antaa myös perheelleen itselleen välineitä tarkastella sisäisiä suhteitaan ja jäsentensä välistä tasa-arvoa.

Vaikka jo lyhytaikaista perhehoitoa on tutkittu vähän, niin vielä vähemmän huomiota on kiinnitetty lyhytaikaisissa sijaisperheissä kasvaneisiin ja kasvaviin muihin kuin lyhytaikaisesti sijoitettuihin lapsiin. Heitä ei juurikaan ole tutkittu omana ryhmänään (ks. kuitenkin esim. Nieminen 2010). Ylipäätään sijaisperheiden lapsia tutkittaessa erotellaan perhehoidon muodot toisistaan vain harvoin.

Tutkimustieto sijaisperheen biologisista lapsista ja sijaisperheenä toimimisen vaikutuksesta heihin ja heidän perhesuhteisiinsa on kasvanut viime vuosina erityisesti kansainvälisesti (ks. esim. Nordenfors 2006; Younes & Harp 2007; Höjer, Sebba & Luke 2013; Serbinski 2014, 2015; Thompson, McPherson & Marsland 2016). Suomessa sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksiin liittyvä tutkimus kattaa lähinnä opinnäytetöitä, eikä heistä ole tehty esimerkiksi seurantatutkimusta tai heidän tarpeistaan laajempaa selvitystä.

Tämä tutkimus täydentää lapsuudentutkimuksen tutkimuskenttää lapsinäkökulmaisesta tutkimustavasta. Lapsuudentutkimuksen perusidea on lapsuuden ja lasten näkemysten näkeminen arvokkaina tutkimuskohteina. Siinä ollaan kiinnostuneita muun muassa lasten osallisuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa ympäristöönsä ja yhteiskuntaan. (ks. Alanen 2009, 22, 27.)

Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa lapset osallistuvat tutkimustiedon tuottamiseen (Karlsson 2012, 23). Näin tapahtui myös tässä tutkimuksessa haastatellessani aikuisten lisäksi perheissä asuvia

lapsia. Tämän lisäksi lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen kuuluu aineiston lähestyminen lasten näkökulmasta. Aineistoa on osattava tarkastella lapsilähtöisesti ja tehdä näkyväksi lapsen esiin tuottamat asiat. Tällöin on tärkeää, että ”aikuisten tapa” jäsentää maailmaa jää syrjään. (Karlsson 2012, 23.) Halusin tarkastella sekä aikuisten että lasten näkökulmia, sillä arjessa lapsen tapa nähdä maailma ja perhetilanne voi olla hyvin erilainen kuin aikuisen. Molemmat näkökulmat ovat kuitenkin merkityksellistä tunnustaa olemassa oleviksi ja toisaalta tärkeäksi osaksi perhekokonaisuutta ja yhdistyvää *perheen näkökulmaa*.

Tutkimalla sekä aikuisia että lapsia minun on jo lähtökohtaisestikin mahdollista lähestyä lyhytaikaista sijaisperhettä *perheenä*, jossa vaikuttavat samanaikaisesti monenlaiset perhesuhteet sekä niihin kietoutuneet ajatukset, tunteet, tarpeet ja toiveet. Kuulemalla perhehoitajia sekä jokaista haastateltavaksi halunnutta lyhytaikaisessa sijaisperheessä pysyvämmiin asuvaa lasta sain aineiston, jossa kukin perheenjäsen tuottaa omaa käsitystään sijaisperheydestä ja tarpeistaan.

Lasten ja erityisesti *perhenäkökulman* ottaminen osaksi omaa tutkimustani tekee selkeän eron oman ja muiden tutkimusten välillä. Lyhytaikaisen perhehoidon vielä suppealle tutkimuskentälle oma tutkimukseni tuo myös arvokasta lisätietoa lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeista sekä tavoista olla perhe.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 *Tutkimuskysymys*

Tutkimuskysymyksiä on kaksi.

1) Mitä tarpeita lyhytaikaisilla sijaisperheillä on?

- a. Mitä tarpeita lyhytaikaisissa sijaisperheissä pysyvästi asuvilla lapsilla on?
- b. Mitä tarpeita lyhytaikaisilla perhehoitajilla on?

2) Miten lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä voidaan tukea?

- a. Miten lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä voidaan tukea perheen sisällä?
- b. Miten lyhytaikaisten sijaisperheiden perheyttä voidaan tukea perheen ulkopuolelta?

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä haluan selvittää, mitä koettuja *tarpeita* lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimiseen liittyy. Käsitän tarpeet liittyen sijaisperheyteen ja perhehoitoon, joten jätän muut, kuten biologiset tarpeet, huomiotta. Olen kiinnostunut siitä, miten perheelle tarjotut asiat kohtaavat sen jäsenten toiveet. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koostuu kahdesta alakysymyksestä, joiden avulla selvitän perheen muiden kuin lyhytaikaisesti sijoitettujen lasten tarpeita ja lyhytaikaisten perhehoitajien tarpeita. Kuulemalla perheen lapsia ja aikuisia minun on mahdollista yhdistellä heidän ilmaisemiaan tarpeitaan *perheen* tarpeiksi.

Toiseen tutkimuskysymykseeni vastaan ensimmäisen kysymyksen avulla. Koen tärkeäksi, että sijaisperhe nähdään kokonaisuutena, jonka hyvinvointi ja *mahdollisuus toimia perheenä* nähdään tukemisen arvoisena. Selvittämällä ensin, millaisia tarpeita perheillä on, pystyn tarkastelemaan tapoja, joilla nimenomaan sijaisperheen *perheyttä* voidaan tukea ja vahvistaa sekä perheen sisällä että ulkopuolelta.

5.2 *Tutkimusaineisto*

Tähän tutkimukseen osallistui 10 perhehoitajaa ja 10 lyhytaikaisen sijaisperheen lasta. Voidakseen osallistua tutkimukseen asetin perheille kaksi ehtoa. Ensinnäkin perheessä tuli elää haastatteluhetkellä joko biologisesti omia, perheeseen pitkäaikaisesti sijoitettuja tai perheeseen adoptoituja lapsia.

Toisekseen perheiden tuli olla toiminut lyhytaikaisena sijaisperheenä vähintään vuoden. *Vähintään vuosi* tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että haastatteluhetkestä laskien perhe oli vuotta aiemmin tehnyt tietoisien päätöksen ryhtyä ottamaan vastaan nimenomaan lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia.

Tutkimusluvut. Sain tutkimusluvut sekä Pelastakaa Lapset ry:ltä että yhteensä viideltä kunnalta, joille haastatteleman perheet olivat toimeksiantosuhteessa. Kooltaan kunnat vaihtelivat pienestä suureen. Jätän nämä kunnat mainitsematta suojellakseni erityisesti pienten paikkakuntien perheiden yksityisyyttä. Päätökseni valita sopivia perheitä eri toimeksiantajilta ja kunnista oli tietoinen ratkaisu. Ensinnäkin halusin varmistaa sen, että saisin riittävästi aineistoa tutkimukseeni. Toisekseen koin kiinnostavana kuulla kokemuksia eri perhehoidon käytäntöjen alaisuudessa toimivilta perheiltä. Siinä missä jokainen perhe on erilainen, myös kunta ja kunnan työntekijät sekä ylipäätään perhehoitoon liittyvät käytännöt eroavat toisistaan. Saamalla tietoa hieman eri lähtökohdista tulevilta perheiltä tavoittelin myös perheiden selvää keskinäistä erilaisuutta.

Haastateltavat. Toteutin haastattelut heinä-lokakuun 2017 aikana. Haastattelin yhteensä 21 henkilöä, joista 10 oli lyhytaikaisen sijaisperheen aikuinen ja 11 lyhytaikaisessa sijaisperheessä pysyvästi asuva (tai asunut) perheen biologinen tai pitkäaikaisesti sijoitettu lapsi tai nuori. Perheeseen adoptoituja lapsia aineistooni ei osunut yhtäkään. Perheeseen pitkäaikaisesti sijoitetut lapset olivat eläneet perheessä vähintään viisi vuotta ja osa käytännössä koko ikänsä. Haastateltujen perhehoitajien ja lasten joukossa oli sekä nais- että miessukupuoliseksi oletettuja.

Haastateltavat olivat yhteensä seitsemästä eri perheestä. Koin tärkeäksi tunnustaa ja tunnistaa sen, että sekä perheen eri lapsilla että aikuisilla voi olla hyvin erilaisia kokemuksia ja tarpeita liittyen heidän perheensä arkeen (ks. Pösö 2008, 95). Tämän takia päädyin haastattelemaan perheissä kaikkia halukkaita ja tutkimukseeni soveltuvia perheenjäseniä. Tutkimusta tehdessäni en halunnut automaattisesti rajata esimerkiksi lasten kohdalla mitään pois, sillä koin merkitykselliseksi, että jokainen saa halutessaan kertoa omia kokemuksiaan ja toiveitaan (ks. Kuula 2011, 147).

Haastatteluista yksi toteutettiin parihaastatteluna siten, että perheen aikuiset olivat samaan aikaan haastateltavana. Muut haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Perheen lasten iät vaihtelivat 8–26 ikävuoden välillä (mediaanit 14 ja 16). Selvästi täysi-ikäiset haastateltavat perheessä pysyvästi asuneet lapset valikoituivat mukaan, sillä he viettivät yhä usein aikaa lapsuudenkodissaan, minkä myötä myös heidän kokemuksensa perheestään olivat tuoreita. Haastattelut kestivät vaihtelevasti noin 10 minuutista tuntiin.

Nuoremista lapsista valikoin haastateltavaksi vain niitä lapsia, jotka osasivat tuottaa puhetta ja joiden ymmärrys riitti käsittelemään heidän perhetilannettaan. Rajasin aineistostani pois yhden lapsen haastattelun, sillä olin keskeyttänyt haastattelutilanteen tulkitessani lapsen muuttaneen mieltä

haastatteluun osallistumisesta. Valintani rajata hänet myös pois haastattelusta oli täten tutkimuseettinen ratkaisu. (ks. Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 316.)

5.3 *Aineiston keruu*

Haastattelutilanteen voi aina nähdä olevan myös dialogia, jota tutkija ja tutkittava käyvät yhdessä. Dialogisuuden ei tulisi olla vain metodi, jolla tietoa saadaan, vaan sen tulisi olla kokemuksellista ja osallistavaa, jossa maailma muotoutuu molempien osapuolten merkityksenannoista. (Niiniluoto 1983; viitanneet Tuomi & Sarajärvi 2018, 90–91.) Dialogi vaatii aitoa kohtaamista ja avointa kommunikaatiota toisen kanssa. Vain näin tutkittavan ajatusten voi katsoa siirtyvän tutkijalle. (mt.) On myös oleellista, ettei tutkija oleta tutkittavastaan mitään, vaan kohtaa tämän ainutkertaisena ihmisenä jolla on ainutkertaisia kokemuksia (mt., 92).

Vaikka dialogi on aina tulkintaa ja merkitysrakenteiden purkamista, on tärkeää, ettei tutkittavan antamia merkityksiä tulkita liian yksioikoisesti ja tutkijan omien oletusten mukaisesti. (mt., 92–93.) Koen omassa tutkimuksessani tärkeäksi, että keräsin aineistoni haastattelemalla. Näin minun oli myös tutkijana mahdollista päästä dialogiseen suhteeseen ja toisaalta inhimilliseen kohtaamistilanteeseen tutkittavien kanssa (ks. Varto 2005, 113).

5.3.1 **Teemahaastattelu**

Pääsääntöisesti laadullisessa tutkimuksessa käytetty haastattelu voidaan jakaa esimerkiksi lomakehaastatteluun, puolistrukturoituun haastatteluun ja syvähaastatteluun (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 87; Hirsjärvi & Hurme 2014, 44). Haastattelututkimuksen kenttää voidaan kuitenkin pitää sekavana, sillä nimityksiä eri haastattelutavoille on useita (Hirsjärvi & Hurme 2014, 43–44). Nämä haastattelumuodot eroavat toisistaan muun muassa sen mukaan, millaisiin tutkimuskysymyksiin ja kuinka monipuolisesti niillä on mahdollista saada vastauksia. Lisäksi ne eroavat toisistaan sillä, kuinka monta tutkittavaa ne vaativat tuottaakseen riittävää ja tutkimuksen kannalta relevanttia tietoa. Oleellinen on myös tutkijan ja tutkittavan välinen suhde haastattelutilanteessa. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2014, 35–37.)

Valitsin haastattelumuodoksi *puolistrukturoidun teemahaastattelun*. Koin sen parhaaksi tavaksi saada tutkimuksen kannalta sellaisia merkityksellisiä vastauksia, joiden kautta olisi mahdollista vastata myös tutkimukselleni asettamiini kysymyksiin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2003, 75). Teemahaastattelulle ominaista on se, että esitetyiksi aiotut kysymykset on ennen haastattelua luokiteltu teemoiksi,

jotka on valittu yleensä jonkin viitekehyksen perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2003, 77). Haastattelutilanteessa teemojen käsittelyjärjestys voi kuitenkin puolistrukturoidun haastattelun mukaisesti poiketa haastateltavien välillä.

Vaikka esimerkiksi Hirsjärvi ja Hurme (2014) esittävät, ettei teemahaastattelussa tulisi olla mietittynä valmiita kysymyksiä, joita haastateltavalle esittää, olin kuitenkin laatinut itselleni valmiiksi joitakin suurpiirteisiä kysymyksiä jokaisen teeman alle (ks. Hirsjärvi & Hurme 2014, 66; Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sovitin kysymykset kuitenkin tutkittavan mukaan, eli jätin joitakin laatimiani suurpiirteisiä kysymyksiä pois tai muotoilin niitä eri tavoin. Teema-alueet olivat kaikille samat ja sen verran laajat, että niiden sisällä oli mahdollista toimia joustavasti (ks. Hirsjärvi & Hurme 2014, 67). Oleellista oli se, että kaikki teemat tulivat kuitenkin käsitellyiksi. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2003, 75). Käyttämäni teemahaastattelurunko on tämän tutkielman liitteenä (LIITE 3).

Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan se, että haastateltavilta saattaa tulla tärkeitä ajatuksia myös suunniteltujen kysymysten ja teema-alueiden ulkopuolelta. Toisin kuin suljetun haastattelun, puolistrukturoidun haastattelun käyttäminen mahdollistaa tällaisten haastattelukysymysten ulkopuolelta tulevien asioiden laajemman käsittelyn haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 48, 103.)

Tällainen tutkittavien kuuleminen liittyy myös siihen, että kunnioitin sitä tutkittavilla olevaa tietoa, jota minun oli mahdollista saada heiltä vain heidän avullaan. Vaikka tunsin sijaishuollon ja lyhytaikaisen perhehoidon kenttää jonkin verran, pysyttelin haastatteluissa kuitenkin ensisijaisesti tiedon vastaanottajan roolissa. (ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–23.) Tekemissäni haastatteluissa oli läsnä myös joitakin syvähaastattelun elementtejä, kuten se, että haastattelut olivat usein keskusteluvia ja vierähtivät välillä myös haastatteluteemojeni ulkopuolelle.

5.3.2 Haastattelujen toteutus

Ennen haastattelujen toteuttamista keskustelin tutkimukseni aiheesta muutaman eri henkilön kanssa, jotka olivat perehtyneet lyhytaikaiseen perhehoitoon tai sijaissisaruuuteen. Sain heidän kauttaan näkökulmamahdollisuuksia ja apua haastattelurungon rakentamiseen. Näiden keskustelujen myötä myös käsitykseni lyhytaikaisen perhehoidon erityisyydestä käytännössä tuli vahvasti esiin ja auttoi paitsi fokusoimaan, myös tarkastelemaan sitä pitkäaikaisesta perhehoidosta selvästi erillisenä sijaishuollon muotona.

Tutkittavien informointi. Käytin tutkittavien henkilöiden saamiseksi haastattelupyyntökirjettä (ks. LIITE 1), jossa kerroin pääpiirteittäin tutkimukseni aiheesta sekä tutkimuksen toteuttamisesta kuten aineistonkeräämisen tavasta ja eettisyydestä. Mukana oli myös yhteystietoni. (Ks. Kuula 2011, 121; TENK 2018.) Välitin tutkimuksestani tietoa niille tahoille, jotka kunnissa tekevät työtä lyhytaikaisten sijaisperheiden kanssa. Pyysin näitä henkilöitä välittämään viestiä tutkimuksestani erityisesti sellaisille perheille, jotka soveltuisivat tutkimukseeni. Loppujen lopuksi en voi varmasti tietää, miten usein kirjelmä päätyi varsinaisten perheiden luettavaksi. En ollut itse suoraan yhteydessä perheeseen ennen kuin se ilmoitti osallistumishalukkuutensa joko suoraan minulle tai välillisesti sosiaalityöntekijän kautta.

Ollessani ensimmäistä kertaa yhteydessä haastateltaviin kerroin lisää tutkimukseni tarkoituksesta, osallistumismahdollisuuksista ja siitä, ettei tutkittavia voi valmiista tutkimuksesta tunnistaa. Tämä tapahtui aina myös kirjallisessa muodossa, joten tutkittavia on informoitu kirjallisesti ainakin sen jälkeen, kun he ovat kuulleet tutkimuksestani. (ks. Kuula 2011, 119.) Kerroin myös, ettei tutkimuksesta lisätietojen kysyminen tai kiinnostus haastatteluun osallistumisesta tarkoittanut velvollisuutta osallistua, ja että perheellä oli mahdollisuus vetäytyä tutkimuksesta vielä haastatteluhetkelläkin (TENK 2018).

Suostumuksen ilmaisu. Tutkittavat antoivat suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta joko suullisesti tai kirjallisesti. Pyrin siihen, että haastateltava sai täyttää oman suostumuslupalomakkeensa (ks. LIITE 2), jossa kerrottiin tutkimuksen sisällöstä, aineiston keräämistavasta ja käytöstä vain tähän tutkimukseen. Vaikka paperilla allekirjoitettu suostumus on ”laillisesti pätevä tutkimussuostumus”, voidaan yhtä sitovana suostumuksen ilmauksen muotona pitää suullista sopimusta silloin, kun tutkittavaa on informoitu suostumuksen ja tutkimuksen sisällöstä tutkittavia riittävästi etukäteen (Kuula 2011, 100). Esimerkiksi etähaastatteluiden kohdalla katsoin suullisen sopimuksen riittävän.

Perheissä, joissa haastateltiin alle 15 -vuotiaita lapsia, tuli huolehtia myös huoltajan suostumuksesta (Kuula 2011, 148; TENK 2018). Jokaisen lapsen tai nuoren huoltaja antoi suostumuksensa haastatella lapsia, mutta kaikki lapset eivät tapauksesta riippuen voineet tai halunneet tulla haastatelluiksi. Lasten osallistumista ei siis vaadittu, vaikka heidän huoltajansa olisivat siihen suostuneet (ks. Kuula 2011, 148; Nieminen 2010, 33). Kunnioitin tätä päätöstä. Kieltäytyneillä lapsilla oli kuitenkin mahdollisuus päättää myöhemmin toisin ja tulla haastateltavaksi, mutta kukaan ensiksi kieltäytyneistä ei muuttanut mieltään (ks. Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 317).

Lapsen on aina myös ymmärrettävä, mistä tutkimuksessa on kyse (Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 317). Haastattelu ei myöskään ollut täysipitkä tai tutkimustulosteni kannalta merkityksellinen. Halusin kuitenkin antaa kaikille lapsillekin mahdollisuuden tulla kuulluksi.

Haastattelun alussa tarkastin lapsilta, mitä he olivat kuulleet tutkimuksesta vanhemmiltaan, joka oli päättänyt, osallistuuko perhe tutkimukseen (ks. Fargas-Malet ym. 2010, 176). Sen jälkeen kävin jokaisen haastattelun alussa läpi tutkimuksen tarkoitukseen ja vapaaehtoisuuteen liittyvät asiat sekä kerroin haastattelunauhurin käytöstä, minkä jälkeen vielä kysyin, halusiko lapsi yhä vastata kysymyksiini (ks. Nieminen 2010, 35, 37). Lapsilla oli myös tiedossa, että heillä on oikeus jättää haastattelu kesken sekä olla vastaamatta joihinkin kysymyksiin. Kaikki lapset eivät vastanneet kaikkiin kysymyksiin kokiessaan ne liian hankaliksi, joten koen, ettei lapsilla ollut erityistä painetta miellyttää minua tai vanhempiaan esimerkiksi sepittämällä vastauksia (ks. Alasuutari 2005, 148, 151).

Osa lapsista allekirjoitti oman suostumuslomakkeensa, mutta joissakin tapauksissa totesin suullisen myöntymisen ja osallistumishalukkuuden riittävän. Nimen kirjoittaminen viralliselta näyttävään paperiin tuntui lisäävän joidenkin lasten jännittämistä, joten en pitänyt kirjallista suostumusta tarkoituksenmukaisena erityisesti, kun lapsi käytöksellään muutoin ilmaisi suostumuksensa haastatteluun. (ks. Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 316; Fargas-Malet ym. 2010, 177.)

Haastattelijana toimiminen. Haastattelijana tehtäväni oli ennen kaikkea kysyä kysymyksiä ja kehottaa jatkamaan (ks. Ruusuvaori & Tiittula 2005, 41, 44, 45). Kuten esimerkiksi Hyvärinen (2017) ohjeistaa haastattelijaa, saatoin myös esittää joitakin kommentteja aiheeseen liittyen, jotka eivät olleet suoria jatkokysymyksiä (Hyvärinen 2017, 28–29). Tällaiset täytekommentit ja haastateltavan myötä-eläminen pitivät mielestäni yllä vuorovaikutusta ja keskustelevaa ilmapiiriä, jotka koin tärkeäksi osaksi haastatteluja. Tutkittavat tuntuivat haastattelutilanteessa luottavan siihen, että tutkijana tunnen velvollisuuteni sekä salassapidollisiin ja anonymiteettiin että eettisyyteen liittyvissä asioissa. Kukaan heistä ei kysynyt tai kyseenalaistanut näitä asioita missään kohtaan tai tiedustellut esimerkiksi aineiston säilyttämiseen liittyviä turvallisuustekijöitä.

En tuntenut ketään haastateltavista entuudestaan. Tämä asetti tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä siitä, mitä asioita tutkittavat kertoivat ja jättivät kertomatta haastattelussa. Ensinnäkin voidaan pohtia, jätettiinkö haastattelussa kertomatta joitakin asioita siksi, ettei niitä kehdattu sanoa ääneen vieraalle ihmiselle. Toisaalta ennalta tuntemattomuus saattoi olla hyvä ja helpottava tekijä, joka kannusti tutkittavia kertomaan sellaisistakin asioista enemmän, mitä he eivät tavallisesti kertoisi muille. Tutkijana minulle tosin tuli henkilökohtaisesti tunne siitä, että erityisesti nuorempia lapsia haastatellessani olisi voinut olla hyvä, jos olisin ollut tutkittaville tutumpi tai voinut tutustua heihin enemmän ennen haastattelujen tekemistä. (ks. Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 316.)

Erään haastattelun jälkeen sain myöhemmin sähköpostia haastatellulta. Hän halusi vielä liitteenä olevan tekstinsä avulla voivansa vielä tarkentaa antamaansa haastatteluaan. En kuitenkaan otanut tekstiä osaksi aineistoani, sillä samat asiat tulivat esiin myös hänen haastattelussaan. Myös muu-

tama muu haastateltava totesi, että joihinkin kysymyksiin oli hankala äkkiseltään vastata tyhjentävästi. Annoin tutkittaville aina haastattelun jälkeen mahdollisuuden kommentoida kysymyksiä tai täydentää omia vastauksiaan (ks. Hyvärinen 2017, 27). Varsinaisessa haastattelutilanteessa palasin aina viimeiseksi vielä niihin kysymyksiin, joihin haastateltavan oli ollut vaikeaa vastata. Tällöin haastateltava kuitenkin aina totesi, kuinka asioiden ylös kirjaaminen jälkikäteen olisi helpompaa. Kerroin aina vastausten täydentämisen olevan mahdollista esimerkiksi juuri sähköpostin avulla. Asiaan palasi kuitenkin vain yksi, jo edellä mainittu haastateltava.

Kasvokkain toteutetut haastattelut. Haastattelut toteutettiin vaihtelevasti eri tavoin. Suurin osa haastatteluista tehtiin kasvokkain joko niin, että menin perheiden kotiin keräämään aineistoa, tai niin, että olin varannut yleisen tilan esimerkiksi kunnan sosiaalitoimelta, jonne haastateltavat saapuivat sovittuna ajankohtana. Haastateltavien kotona tehdyt haastattelut tapahtuivat vaihtelevasti perheen keittiössä, olohuoneessa tai lasten omissa huoneissa. Tavoittelin sitä, että haastattelutila oli haastateltavalle mieluisin ja perheen arjen kannalta helpoin. Tämän vuoksi haastatteluja tehtiin myös kodin yhteisissä tiloissa, joissa lapset välillä kuulivat mitä vanhempi puhui ja toisinpäin.

Lapsen ja aikuisen haastattelut oli lähtökohtaisesti tarkoitettu erikseen, sillä molempien osapuolten tärkeät ajatukset voivat jäädä sanomatta toisten läsnä ollessa tai johdatella toista. (ks. esim. Mishna, Antle & Regehr 2004, 459.) Lisäksi haastattelutilanne voi myös keskeytyä, jos haastattelun ulkopuolinen henkilö puuttuu sen kulkuun (ks. Hirsjärvi & Hurme 1985, 107). Perheensisäinen anonymiteetti jäi kuitenkin joissain tapauksissa huteraksi ja toisaalta kaikki asiat eivät välttämättä tulleet sanotuiksi siten kuin niistä olisi puhuttu ilman ylimääräisiä korvapareja. Perheen kotona haastatellesani asetuin kuitenkin aina siihen paikkaan, johon minut ohjattiin.

Etähaastattelut. Osan haastatteluista (8/20) tein etänä, eli joko puhelimitse, videopuhelun avulla tai Skype-yhteydessä. Etähaastatteluihin oli yleensä syynä jokin seuraavista: 1) haastateltavan oli vaikeaa lähteä kotoaan hektisen ja nopeasti muuttuvan arjen vuoksi 2) sopivaa yleistä tilaa ollut saatavilla tai 3) itselläni ollut mahdollisuutta mennä haastattelemaan heitä heidän kotiinsa. Teknisten laitteiden avulla toteutetut haastattelut olivat mielestäni useimmiten yhtä onnistuneita, kuin kasvotusten toteutetut. Ainoa eteen tullut haaste oli joissakin tilanteissa yhteyden katkeaminen tai pätkiminen, sekä puhelun loppuminen odottamattomasti. Tilanteet saatiin kuitenkin aina purettua hyvin ja haastattelu jatkumaan normaalisti. Verrattuna kasvokkain tapahtuvaan haastatteluun puhelimesta tehty haastattelu oli tietysti erilainen myös siltä osin, ettemme haastateltavan kanssa nähneet toisiamme. Muutoin puhelimitse tehty haastattelu noudatteli pitkälti samaa kaavaa alkuineen ja loppuineen kuin muutkin haastattelut.

Ruusuvuori & Tiittola (2005) kuvaavat virtuaalisen haastattelun ja kommunikoinnin haasteiden liittyvän avoimuuteen ja nonverbaaliin vuorovaikutukseen. Kun haastateltava ja haastattelija eivät

näe toistensa kasvoja, jää käyttäytymiseen liittyviä vihjeitä saamatta. Eteen saattaa nousta esimerkiksi luottamuskysymyksiä. (Ruusuvuori & Tiittola 2005, 268.) Omassa tutkimuksessani koin, ettei puhelimitse tai Skypessä tehty haastattelu vaikuttanut luottamuksen herättämiseen ja ylläpitämiseen tai haastateltavien tapaan vastata kysymyksiin. Koen, että luottamuksen ilmapiiri oli samalla tavalla läsnä ja yhteys haastateltaviin avoin myös muissa etänä tehdyissä haastatteluissa.

Litterointi. Litterointi on aina tulkintaa siitä, millainen haastattelutilanne on ollut ja mitä tutkittavat tarkoittavat kertomillaan asioilla (Tietoarkisto 2017). Katson tässä tutkielmassa eduksi sen, että aineisto on itseni keräämä ja litteroima. Litteroimalla haastattelut itse aloin myös tulla tutuksi aineiston kanssa, mikä auttoi seuraavassa vaiheessa, eli aineiston analysoimisessa. Muistin litterointivaiheessa haastattelutilanteen ja haastateltavat vielä hyvin. Sen vuoksi en joutunut tulkitsemaan esimerkiksi äänenpainojen merkityksiä, sillä muistin kontekstin, jossa ne tulivat esiin. Tästä huolimatta litterointi ja sen tulkitseminen ovat omaa tulkintaani omaan maailma- ja ihmiskäsitykseni pohjaten. (ks. Ruusuvuori & Tiittola 2005, 24).

Päädyin litteroimaan haastattelunauhoitukset sanatarkasti. Poikkesin tästä kuitenkin kolmen haastattelun kohdalla, joista jokaisesta jätin litteroimatta yhteensä noin 5 minuuttia. Tähän oli syynä se, että haastattelukeskustelu ajautui sellaisille sivuraiteille, jotka eivät liittyneet juuri mitenkään tutkimukseeni. Näin ollen en kokenut relevanttina myöskään kirjoittaa niitä osaksi aineistoani (Hirsjärvi & Hurme 2014, 142). Näin helpotin omaa työtäni myös myöhemmin, sillä rajaamalla litteroinnin osuutta on myöhemmin helpompi keskittyä niihin kohtiin, jotka haastattelusta tutkijalle näyttäytyvät oleellisina (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138–141).

Yksinkertaisimmillaan aineistoa voi litteroida poimimalla vain tutkimusongelman kannalta oleelliset kohdat nauhalta. Tarkoitukseni oli alun alkaenkin käyttää aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä, joka ei välttämättä vaadi keskustelunanalyysin kaltaisen tutkimuksen edellyttämää litterointitarkkuutta. Kun tutkimusanalyysin kohteena eivät ole kieli ja vuorovaikutus, litterointi ei vaadi esimerkiksi erikoismerkkejä. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2014, 140.)

Olen jakanut lapset iän mukaan seuraavasti: 8–12 -vuotiaat (3 lasta), 13–15 -vuotiaat (2 lasta), 15–18 -vuotiaat (2 lasta) sekä yli 18 -vuotiaat (3 lasta). Käytän sanaa *lapsi* kuvaamaan perheen sisäistä asemaa ja suhdetta, eli se ei niinkään viittaa ikäluokkaan tai suoraan lapsuuteen.

Lyhytaikaisista sijaisperheistä ja heidän kanssaan toimivista työntekijöistä käytetään toisistaan poikkeavia nimityksiä eri puolilla Suomea. Olen häivyttänyt vastauksista paikkakunnat ja sijoittajat tahot vaihtamalla haastateltavan mainitsevat yksilöivät nimitykset yhdenmukaisiksi. Näin ollen vastauksissa puhutaan aina vain ”lyhytaikaisista sijaisperheistä” ja pelkistetysti ”työntekijöistä”.

6 AINEISTON ANALYYSINTI

Tässä luvussa avaan analyysitapaa, jota tutkimukseni teossa käytin. Aineiston analysointi on keskeinen osa tutkimuksen tekemistä, sillä vain sen avulla tutkija pystyy muodostamaan tutkimastaan aiheestaan rajatun ja perustellun kokonaisuuden.

Tutkimuksen aineiston on tarkoitus kuvata tutkittavaa asiaa. Analyysi puolestaan luo sanallisesti ytimekkään kuvauksen tästä samasta, tutkittavasta asiasta. Sisällönanalyttistä analyysimuotoa käyttämällä tarkoituksena on järjestää aineisto niin, että se täyttää nämä molemmat vaatimukset. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 122.) Analyysin tarkoitus on tuottaa ymmärrettäviä ja johdonmukaisia johtopäätöksiä ja tulkintoja tutkittavasta aiheesta (emt.).

Alasuutari (1999) huomauttaa, kuinka tutkimuksessa tulisi aina pyrkiä menemään havaintojen taakse sen sijaan, että niitä käsittelee sellaisina kuin miltä ne näyttävät (Alasuutari 1999, 78). On myös hyvä huomata, että vaikka tutkittavilta kysyttäisiin suoraan tutkimusongelmaan liittyviä asioita, ei näitä vastauksia voi suoraan pitää tutkimuksen tuloksina, vaan niiden on käytävä läpi tutkijan kriittinen tulkinta ja jäsentäminen (Alasuutari 1999, 81).

Pelkkä tutkittavan sanomisten kuvaaminen ei myöskään ole vielä tulos, vaan tutkijan on jäseneltävä ja tulkittava perustellusti valittuja aineistokatkelmia (Hyvärinen 2017, 24). Tässä tutkimuksessa on käytetty aineiston analysoimisessa sisällönanalyysiä. Yleisesti sen haasteena on nähty menetelmän suurpiirteisyys ja tulosten jääminen kuvailun tasolle. Sisällönanalyysin avulla järjestetty aineisto ei nimittäin ole vielä tulkittua. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.)

6.1 *Sisällönanalyysi*

Tässä tutkimuksessa aineisto purettiin ja jäseneltiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysiä kuvataan perusanalyysimenetelmäksi, jota voi käyttää osana monenlaista laadullista tutkimusta. Sisällönanalyysin avulla aineistoa voidaan järjestää niin, että sitä on mahdollista jäsentää. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91.)

Sisällönanalyysissä analyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Tavat eroavat toisistaan sen mukaan, kuinka paljon valmiit teoreettiset mallit vaikuttavat päätelyyn. *Aineistolähtöisessä* analyysissä tulokset muodostetaan täysin aineiston perusteella, jolloin tavoitteena on luoda uudenlaista teoriaa tai jäsenystä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–96.) *Teorialähtöisessä* analyysissä puolestaan hyödynnetään aiempia teoreettisia malleja, jolloin tutkimuksen ta-

voitteena on eräänlainen teorian testaaminen tai tarkastelu uudessa kontekstissa (emt., 97). *Teoriaohjaavaa* analyysia käyttäessä hyödynnetään aiempaa teoreettista ymmärrystä aiheesta. Siinä valmiit mallit ja aiempi ymmärrys toimivat erityisesti apuna analyysin tekemisessä ja myöhemmin tulkinnaissa. Tutkija kuitenkin tarkastelee aineistoaan avoimesti ja nostaa siitä esiin kiinnostavia asioita vailla selkeitä malleja ja jäsennyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97.)

Tässä tutkimuksessa tein sisällönanalyysin teoriaohjaavalla analyysilla, eli tiesin aineistoa lukiessani, minkälaisia asioita tulen etsimään ja nostamaan sieltä esiin vastatakseni tutkimuskysymyksiini (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 96). Analyysivaiheessa minulla oli tiedossa erilaisia tapoja käsitellä ja jäsentää saatavilla olevia tuen muotoja sekä käsitevalikoima, jolla operoida. Muodostin lopullisen luokittelun paitsi niiden avulla, myös aineiston perusteella. Nostin aineistostani esiin asioita myös teoreettisten lähtökohtieni ulkopuolelta. Teoreettinen viitekehys ja käsitejärjestelmä toimivat teoriaohjaavalle analyysille ominaisesti eräänlaisina apuvälineinä tarkastellessani aineistoa. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 109; Tuomi & Sarajärvi 2013, 117.)

Teoriaohjaavan analyysin ei katsota pyrkivän teorian testaamiseen tai aiempien tutkimustulosten uusintamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97). Aiempaan teoreettiseen tietoon liittäminen auttaa kuitenkin tiedon kumuloitumista. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin käyttäminen tässä tutkimuksessa on perusteltua, sillä sen avulla aineistosta oli mahdollista nostaa esiin asioita ja näkökulmia, jotka ovat toistuneet aiemmin tutkimuksissa tai käytännön työssä.

Sisällönanalyysiä käytetään yleensä sellaisten aineistojen analysoimiseen, joita voi sanallistaa tekstimuotoon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Tässä tutkimuksessa se tarkoitti haastattelunauhojen purkamista tekstiksi. Analysoitavaa litterointiaineistoa tuli yhteensä 101 sivua (Times New Roman, 12pt, riviväli 1, tasattu). Litteroinnista kerroin tarkemmin aiemman *alaluvun* 5.3.2 alla.

Litteroinnin jälkeen luin aineiston läpi useaan kertaan ja erottelin siitä analysoitavat teemat, jotka olivat tässä vaiheessa samat kuin teemahaastattelussa. *Teemoittelulla* tarkoitetaan aineiston lajittelua sen teemojen mukaisiin ryhmiin. Se on aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä tiettyjen aihepiirien mukaan. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.) Teemahaastattelun pilkkominen teemoihin on verrattain helppoa, sillä teemat ovat jo valmiiksi tiedossa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93).

6.2 Aineiston luokittelu

Teemoittelun jälkeen pelkistin käytetyt ilmaukset, minkä jälkeen loin niistä alaluokat. Haastattelussa teemojani olivat olleet *perheen arki*, *haastavat tilanteet*, *perheen saama ja toivoma tuki* sekä *oman perheen huomiointi*. Ryhmittelin aineistosta etsimäni teemoihin sovitettavat ilmaisut ensimmäisen

kerran näiden teemojen mukaan. Haastatteluteemojen alla olevista vastauksista oli nostettavissa paljon asioita, joita ei suoraan mielletty tarpeiksi tai tueksi, mutta jotka liittyivät esimerkiksi perheen kokemaan hyvinvointiin tai hankaluuksiin. Analysoin aineiston yhteensä kolme kertaa, sillä mitä enemmän luin aineistoa, sitä tärkeämmäksi tuli sen uudelleen luokittelu. Myös tutkimuskysymykseni muotoutui tutkielman edetessä uudelleen.

Lähdin alun perin etsimään aineistostani kolmea yläluokkaa: tarjottua, tarvittua ja toivottua tukea. Ensimmäisellä analyysikerralla hahmotin luokitteluni näiden etsittävien yläluokkien sekä haastatteluteemojeni kautta. Toinen luokitteluni perustui myöskin etsittäviin luokkiin sekä aineistosta löytämiini *emotionaalisen, sosiaalisen, tiedollisen ja konkreettisen tuen* luokkiin. Tämä luokittelu tuntui kuitenkin liian kapealta, enkä kokenut saavani aineistosta irti kaikkea sitä, mitä siitä oli nostettavissa.

Näin ollen päädyin kolmanteen ja lopulliseen tapaani järjestellä aineistoa. Hyödynsin aikaisempaa analyysiani ja tuen jäsentelyä, mutta vaihdoin näkökulmakseni tarpeet, joita loppujen lopuksi olivat kaikki asiat, joita olin aiemmin jaotellut tarjotuksi, toivotuksi ja tarvituksi tueksi. *Toiveet* kumpuavat yleensä tarpeista ja *tarjotut* asiat puolestaan ovat eräänlaisia vastauksia jo tunnistettuihin tarpeisiin. Pelkkien *tarpeiden* tarkastelu avasi minulle mahdollisuuden näihin kaikkiin näkökulmiin, mutta teki luokittelun selkeämmäksi.

Luokittelin erikseen lasten ja aikuisten kokemat tarpeet. Nostin aineistosta molempien kohdalla esiin neljä yläluokkaa.

Lasten kohdalla ne ovat seuraavat:

- 1) jakamisen mahdollisuus
- 2) osallistumisen mahdollisuus
- 3) kohdatuksi tulemisen mahdollisuus
- 4) perheyden mahdollisuus

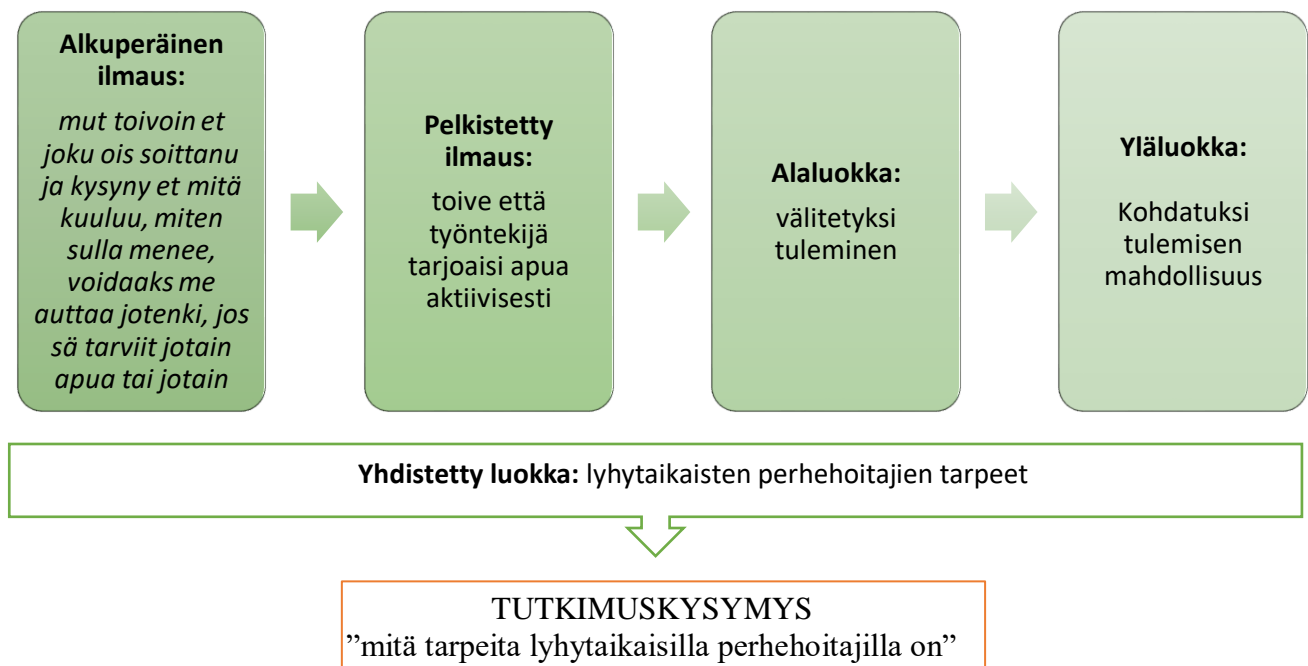
ja aikuisten kohdalla seuraavat:

- 1) jakamisen mahdollisuus
- 2) perhehoidon toteuttamisen mahdollisuus
- 3) kohdatuksi tulemisen mahdollisuus
- 4) perheyden mahdollisuus

Kolme näistä yläluokista olivat samat molempien kohdalla. *Jakamisen mahdollisuudella* (1) tarkoitan mahdollisuutta tulla kokemuksineen ymmärretyksi sosiaalisissa suhteissa. *Kohdatuksi tulemisen mahdollisuudella* (3) tarkoitan erilaisia huomioiduksi tulemisen sekä kuulluksi ja välitetyksi tulemisen kokemuksia. *Perheyden mahdollisuus* (4) on mahdollisuutta kokea perheyden tunnetta ja tulla kohdatuksi osana perhettä. Lasten kohdalla toinen lopullinen yläluokka on nimeltään *osallistumisen mahdollisuus* (2), kun taas aikuisten kohdalla se on nimetty *perhehoidon toteuttamisen mahdollisuudeksi* (2). Keskeinen ero näiden luokkien välillä on niiden sisällössä. Lasten kohdalla merkittäväksi nousi mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa perheessään tapahtuviin asioihin.

Lasten osallistumisen mahdollisuuden luokka erosi *kohdatuksi tulemisen mahdollisuudesta* siten, että osallistuminen on enemmän aktiivista toimintaa. Kohdatuksi tulemiseen taas liittyy enemmän muilta ihmisiltä tulevaa toimintaa ja huomiota. Aikuisten kohdalla perhehoidon toteuttamiseen liittyi runsaasti sosiaalityöllisiä ja konkreettisia tukimuotoja, jotka luokan nimen mukaisesti mahdollistivat perhehoitajien työtä.

Seuraavassa kuviossa on vielä yksinkertaistetusti kuvattuna analyysiprosessini viimeisen luokittelun osalta. Tämän tutkielman liitteistä (LIITE 5) löytyy taulukot toisesta ja kolmannelta luokittelusta, joista on nähtävissä luokittelujen keskeinen ero.

KUVIO 5. Sisällönanalyysi

7 ”JA SIT JOS EI KERKEIS VIETTÄÄ AIKAA PERHEEN KAA NII SE EI OIS OIKEE KIVAA.”

Tässä luvussa käsittelen haastateltujen lasten tarpeita liittyen siihen, että heidän perheensä toimii lyhytaikaisena sijaisperheenä. Käytän analyysini tukena aineistokatkelmia konkretisoimaan tekemiäni luokituksia. Koostin lasten tarpeista yhteenvetokuvion, joka on nähtävissä liitteissä (LIITE 6).

Tarkastelen tässä luvussa vain lasten ajatuksia. Tämän jälkeen käsittelen aikuisten tarpeita *luvussa 8. Luvussa 9* kokoan yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset.

7.1 *Jakamisen mahdollisuus*

Nostan perheen lasten ensimmäiseksi tarpeeksi *jakamisen mahdollisuuden*. Se pitää sisällään myös esimerkiksi ymmärretyksi ja myötäeletyksi tulemisen erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Tarkastelen jakamisen mahdollisuuden tarvetta ja toteutumista niistä sosiaalisista suhteista käsin, joita lapset haastatteluissa toivat esiin.

Haastatellut lapset kuvasivat **kaverisuhteitaan** ja sitä, kuinka he olivat kertoneet perheensä lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimisesta muille. Varsinkin kavereille kertominen näyttäytyi välttämättömänä, sillä lapset olisivat joka tapauksessa joutuneet selittämään perheessä vaihtuvia lapsia jollain tavalla heille. Näin ollen lapsille kuitenkin tarjoutui myös mahdollisuus jakaa kokemuksiaan lähipiirilleen, jos sellainen tarve tuli.

En mä hirveesti mut oon mä joilleki kavereille siitä kertonu ja joitain tällasta. (8–12 -vuotiaat¹)

On ollu helpoo sanoo vaa kavereille et tulee taas. (15–18 -vuotiaat)

Kavereitten kaa juttelen ja kaikki mun kaverit tietää et mikä tän homman nimi on ja miks meil on täämösiä lapsia ja. Mut en juurikaan muille. Kyl mun niinku

¹ Käytän tulososiossa käyttämissäni aineistokatkelmissa itsestäni H-kirjainta ja perhehoitajista merkinnee A1-A10, joista jokainen kirjain-numero -yhdistelmä kuvaa eri perhehoitajaa. Parihaastattelusta käytän merkintää ”A9 ja A10”. Haastateltavat on numeroitu sattumanvaraisesti. Lasten kohdalla käytän henkilöllisyyden häivyttämiseen ikäluokittelua, sillä eriteltyinä vastaajina lasten vastaukset on mahdollista liittää yhteen ja siten tunnistaa vastaaja. (TENK luettu 2018, 3.3)

lähimmät kaverit tietää joiden kaa mä oon eniten tekemisissä nii niille mä puhun. (15–18 -vuotiaat)

Kaikille tutuille perhetilanteesta ei kerrottu. Omia ja perheen asioita haluttiin jakaa vain läheisimmille kavereille, joilta ymmärretyksi tulemisen kokemuksia haettiin, jos haettiin.

- H: Onks sulla millee, ootko kertonu kavereille millä tavalla tästä perheestä?
L: *No useimmiten se on sellanen, et mä sanon et meille tuli uus lapsi ja ne on ihan et mitä ihmettä mä puhun*
H: Sä et oo sillee kerralla selittäny kaikkee paljon vai
L: *Een (13–15 -vuotiaat)*

Tietty jos uusia kavereita tulee nii sit tulee vähän vaikeempia tilanteita et miten siitä selittäis. Sit mulla oli myös tapana kertoa aina koko tarina nii sit mulla oli aina tapana selittää se koko juttu et asun sijaisperheessä ja sit tulee lyhytaikasia sijoituksia. (15–18 -vuotiaat)

Joo kyl mä koen et se oli mulle helppoo kertoo mun lähimmille kavereille, mut en mä kaikille, ei mun kaikki koulukaverit vaikka tiää et me ollaan tämmönen perhe. (15–18 -vuotiaat)

Varsinaista organisoitua vertaistukea siihen, että perhe toimi lyhytaikaisena sijaisperheenä, ei oltu juurikaan saatu. Sen sijaan perheeseen pitkäaikaisesti sijoitettuna oleville lapsille oli saatettu tarjota mahdollisuus **vertaisilta saatavaan tukeen**, muttei tällöinkään sisaruuteen, vaan oman sijoitustaustan käsittelyyn. Osa haastatelluista toi esiin kiinnostuksensa vertaistukeen, asioiden läpikäymiseen ja kokemusten jakamiseen muiden samassa tilanteessa olevien kanssa.

- H: Muistatko et onko sulle tarjottu mitään semmosta niinku vertaistukea just tähän lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimiseen?
L: *No ollaan me, mitä on ite käyny jossain vertaistukiryhmissä ku on ite ollu sijoituksessa mut tuota ei oo kyllä mun mielestä koskaan otettu puheeks, että miten ne muut sijoitetut lapset vaikuttaa omaan elämään.*
H: Et sitä ei oo missään kohtaa sivuttu. Oisitko sä koskaan halunnu tai kokenu tarvetta millekään sellaselle?
L: *Ei oo mun mielestä kyllä kunnolla. No oishan se voinu olla sillee varsinki just nuorempana et ois ollu joku ryhmä missä puhua muitten kanssa. (yli 18 -vuotiaat)*

Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet vertaistukea omaksi jakamisen tarpeekseen, vaan he kokivat saavansa riittävästi ymmärrystä ”oikeilta kavereiltaan”.

Jos mun tekee mieli jutella nii mä juttelen ihan mun oikeille kavereille et vaik ne ei koe sitä arkee samalla tavalla nii kyl se riittää. (15–18 -vuotiaat)

Jotkut tunsivat myös muita lyhytaikaisten sijaisperheiden omia lapsia, mutta heidän kanssaan ei juurikaan jaettu kokemuksia eikä nähty sille erityistä tarvetta. Silloinkin, kun tekemisissä oltiin, se oli enemmän toiminnallista tai yksittäisiä keskusteluja silloin tällöin.

H: Onks sulla ketään sellasta kaveria jonka kaa sä näistä oot jutellut, tai tunnetko muita nuoria joilla on samanlainen perhe kuin teillä et heillä on näitä lyhytaikaisia sijoituksia
L: *Ei oo kyllä sellasta, mut tiän kyl muita. Mut ei me sillee kyl juteltu, joskus ala-asteella oli siis. Molemmat vaan tiettiin et mikä on kummankin tilanne.* (yli 18 -vuotiaat)

L: *No kyl mä tiedän jotain äitin työkavereita mut en mä sillee kunnolla tunne ketään.*

H: Et oo sillee kauheesti jutellu niiden kanssa.

L: *No en mä sillee oo ainakaa kauheesti jutellu.*

H: Haluaisitsä?

L: *Ei mun tarvis.* (8–12 -vuotiaat)

Joo kyl mä tiedän, on mun kaveripiirissä, mut ei ne oo sellasia et mä juttelisin niiden kanssa tästä mitenkää, et ei. Ei mulla oo sellasia kavereita jotka ois niinku vertaistukea. (15–18 -vuotiaat)

Me usein pelataan jotain korttipeliä tai lautapeliä [muiden sijaisperheiden omien lasten kanssa] (13–15 -vuotiaat)

Yksi mahdollinen ajatusten ja kokemusten jakamisen kanava olivat **perheen muut lapset**. Se, että perheessä oli myös muita lapsia, saattoi luoda myös turvallisuuden tunnetta ja kokemusta siitä, ettei ole yksin.

Että tuota, siitä minä oon ehkä joskus [sisaruksen²] kanssa sit sivulauseessa ollu että, aika pellossa on ollu omat lapset mutta. Niinku tuota niin, eipä oikein muuta. (yli 18 -vuotiaat)

Lyhytaikasista sijoituksista oikeestaan kyllä (...) meillä on usein [sisaruksen] kanssa tapana keskustella että miten (...) (yli 18 -vuotiaat)

Mun mielestä aika paljon vaikuttaa se että ku on biologisia lapsia perheessä ja on tienny koko ajan että ne on ne jotka pysyy perheessä, niihin on voinu vähän sillee luottaa ja turvautua myös. (yli 18 -vuotiaat)

² Merkintätapaa [--] olen käyttänyt poistaessani maksimissaan 5 sanaa litteraatiosta ja merkintää (...) silloin, kun tekstistä on poistettu pitempiä pätkiä. Tarkkojen paikkojen, nimien tai muiden määreiden kohdalla olen laittanut hakasulkeisiin käytetyn sanan yläluokan esimerkin mukaisesti "...Missen kanssa leikittiin" muotoon "...[kissan] kanssa leikittiin". Jos litteraatio-ote alkaa vastaamalla haastattelijan kysymykseen, on hakasulkeisilla selvitetty, mihin esimerkiksi vastaus "ei" on. Tästä esimerkkinä seuraava: "Ei [ole työntekijä jutellut], mutta...".

Myös toiveet kokemusasiantuntijana toimimisesta ja sen myötä vertaisuuden jakamisesta tulivat esiin. Eräs haastateltava kuvasi, kuinka vertaisuuteen liittyviä kokemustiedon jakamisen mahdollisuuksia ei oltu hänelle tarjottu:

- H: Koetko sä et onko, sulle tarjottu mitään erityistä tukea tai mahdollisuutta käydä kenenkään kanssa läpi näitä asioita?
- L: *No siis minun kohdalla ei oo tullu. (...) esimerkiksi minun kohdalla niin ei oo ikinä ollu ees mun mielestä puhetta. Vaikka minua kyllä itse asiassa kiinnostais olla kokemusasiantuntijana tai, minua niinku kiinnostais jakaa niitä kokemuksia. Ja tuota, niin mut ei oo ikinä tullu vastaan, ei oo kukaan kysynyt tai niin.*
- H: Ei oo ollu mitään tilaisuutta tai paikkaa et missä ois voinu.
- L: *Ei, ei missään. Et sit mä oon oikeestaan aina vaan äitin kaa keskustellu asioista tai ollu siinä sillee. (yli 18 -vuotiaat)*

7.2 Osallistumisen mahdollisuus

Toinen esiin nostamani tarve on *osallistumisen mahdollisuus*. Tarkoitan sillä erityisesti mahdollisuutta saada tietoa, tulla kuunnelluksi mielipiteineen, ottaa osaa päätöksentekoon ja vaikuttaa perheessä tapahtuviin asioihin liittyen lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimiseen.

Lapset kuvasivat **mahdollisuuttaan saada tietoa** varsinkin perheen aikuisten kanssa toimivan keskusteluyhteyden kautta. Aloite keskusteluun saattoi tulla niin perheen aikuiselta kuin lapselta. Perheessä käydyt keskustelut käsittelivät esimerkiksi erityisen hankalana koettua sijoitusta, sijoituksen päättymistä ja sijoitettavan lapsen taustoja. Näin perheen lapset otettiin mukaan sijaisperheenä toimimiseen ja he saivat tarvittaessa sellaisia tietoja, jotka auttoivat heitä ymmärtämään uutta tulokasta.

No kyllä sillee et joskus jos on vähä joitain vaikka vähän rankempia juttuja joillain taustalla jotka on tullu sijoituksessa nii saattaa kans heidän käyttäytymisestä huomata sen kans nii sit ehkä enemmän sillee et me lapset ollaa vaikka sanottu et minkä takia tuo tuolla tavalla tekee. (yli 18 -vuotiaat)

Jos tulee jotain hankalia lapsia nii sitte jutellaa. (13–15 -vuotiaat)

Kyllä siitä [uudesta lapsesta] on aina paljon puhuttu ennen ku on sit päätetty lopulta. (yli 18 -vuotiaat)

Työntekijöiden kanssa lapset eivät olleet keskustelleet siitä, millaista lyhytaikaisena sijaisperheenä toimiminen heistä oli. Työntekijöiltä ei myöskään oltu saatu tietoa liittyen sijaisperhetoimintaan. Tällainen perheen ulkopuolelta tuleva tieto koettiin kuitenkin mahdollisuutena saada uutta näkökulmaa ja ymmärrystä tilanteeseen, mikäli sellaista heille tarjottaisiin.

Ei, ei oo mitää tullu semmosta [juttelua työntekijän kanssa]. Että se on ainoo mitä on tullu nii on ollu äitin kanssa mitä ollaan keskusteltu sitte että. Että voi olla tämmösiä vaikeuksia et niinku sitä ymmärrystä on tullu äitin puolelta et minkä takia tilanne on tämmönen niinku se on. (yli 18 -vuotiaat)

L: *Mä oon miettiny tätä joskus ja ehkä on jopa parempi että mä en oo ite mukana siinä, yleensä äiti kertoo ja on selitetty et minkä takia on tulossa.*

H: *Se ei tunnu tarpeelliselta et saisit tietoa keltään muulta?*

L: *Kyl se ehkä ois hyvä asia mun mielestä.*

H: *Mitä sä aattelet et se tois lisää?*

L: *Varmaan ymmärrystä siihen tilanteeseen. (15–18 -vuotiaat)*

Yhden lapsen haastattelussa tuli esiin hänen mahdollisuutensa saada tietoa perheen ulkopuolelta. Hän kertoi päässeensä PRIDE -valmennustilaisuuteen vanhempiensa kanssa. Kyseinen PRIDE-valmennuskerta oli tarkoitettu nimenomaisesti sijaisperheiden omille lapsille, mutta haastateltava ei ollut kokenut sitä itselleen hyödylliseksi. Muut haastateltavat eivät muistaneet olleensa missään samankaltaisessa tilaisuudessa.

L: *Ja meil oli yks sellanen, sieltä minkä kautta koulutettiin, yks tunti oli lapsillekin*

H: *Koitko sä sen tilaisuuden hyödylliseksi?*

L: *En kokenu et ois ollu mulle hyödyllinen. Että ku mä olin siellä vanhin ja muut oli siellä selkeesti nuorempia mua nii ehkä se oli enemmän niille suunnattu. (15–18 -vuotiaat)*

H: *Ootko sä tai tiiätkö onko teille tarjottu tai ootko saanut mitään sellasta valmennusta tai muuta tähän?*

L: *Ei, ainakaan mä en oo. (yli 18 -vuotiaat)*

Mahdollisuus osallistua päätöksentekoon kohdistui tilanteisiin, joissa perheen aikuiset kysyivät lapsilta, hyväksyvätkö nämä edelleen perheen toimimisen lyhytaikaisena sijaisperheenä ja miltä sijaisperhetoiminta heistä tuntui.

Aina ku on tullu uus lapsi nii on äiti aina kysyny et onko okei, ja sit kertoo vähän taustoja et minkälainen ja sit tottakai meiltä lapsilta eka et. (15–18 -vuotiaat)

No siis yllensähen äiti on aina kysyny et onko se ookoo ja sit mietitään et no on ookoo ja sit ku ne on tullu ni sit siitä on vaa pikkuhiljaa se elämä lähteny lutviutumaan. (yli 18 -vuotiaat)

Äiti kertoo aina. (8–12 -vuotiaat)

Osalla lapsilla oli kokemusta myös siitä, että työntekijä kysyi heidän mielipidettään asiaan:

Kyl täs ainaki jotkut kysy et suostutaaks meki tähän hommaan mut mä en oo ihan varma (13–15 -vuotiaat)

Tottakai aina ku tulee uus nii sit se [lapsi] käy sosiaalityöntekijän kanssa ja sit se sellanen perinteinen keskustelu niiden kanssa mut ei, ei ei kyl mun mielestä hirveesti. (15–18 -vuotiaat)

Tarpeena **mahdollisuus vaikuttaa perheen asioihin** tuli esiin useassa lapsen kohdalla. Vaikka lapset eivät olleet suoraan vaikuttaneet siihen, millaisia lapsia perheeseen oli tullut ja kuinka pitkäksi aikaa, heidän vastauksistaan näkyi ainakin toive vaikuttamismahdollisuuksista esimerkiksi perheeseen tulevien lasten iän ja määrän suhteen.

Ehkä jos ne on vähän pienempii ni se on helpompaa nii niiden kanssa voi vaikka leikkii autoilla tai nukeilla tai tämmöstä. (8–12 -vuotiaat)

Se riippuu vähän iästä, jos se on semmonen 5-vuotias nii sit se on jo vähän hankala ku se ei oikee pysty tottelee sääntöjä mut kuusvuotiaitten kaa voi jo ainaki joittenki kaa. Ei nekää aina kyl tottele niit sääntöjä mut. (8–12 -vuotiaat)

ja jos ois koko ajan lapsii, ulkopuolisii lapsii sillee, tai jotain tollasta nii ei se sit oo kiva. (8–12 -vuotiaat)

No sillee ettei tulis kauheesti lapsia ja ne ois kaikki lyhytaikasia (8–12 -vuotiaat)

Vaikuttamista on sekin, että on olemassa oma paikka, jonne voi halutessaan mennä, tai keinoja poistua tilanteesta, jossa ei halua olla. Näin lapsi voi itse päättää, milloin hän on tekemisissä perheen muiden ihmisten kanssa ja hakeutua omaan rauhaan, jos sitä kaipaa.

No se nyt ku sai oman huoneen nii se autto ainaki, ja muutenki kun on isompi talo. (13–15 -vuotiaat)

jos se vaikka koko ajan vaan ärsyttää vaikka sanoo älä, nii sitten mä lähen. (8–12 -vuotiaat)

7.3 Kohdatuksi tulemisen mahdollisuus

Kolmas aineistosta nostamani tarve on *kohdatuksi tulemisen mahdollisuus*. Sisällytän siihen huomioiduksi tulemisen ja osoitukset kiinnostuksesta ja välittämisestä.

Huomioiduksi tulemista on esimerkiksi se, että työntekijä huomaa ja kohtaa kaikki perheen lapset tullessaan käymään sijaisperheen luona. Haastatellut lapset kuvasivat perheen kanssa työskentelevien

aikuisten jäävän varsin etäisiksi. Toisaalta heidän kanssaan ei välttämättä toivottukaan tervehtimistä läheisempää tuttavuutta, eikä lähempää kontaktia välttämättä osattu edes ajatella.

Siis kyl ne juttelee kun ne käy kattoo niitä lapsia et ne saattaa kysyy miten menee mut ei oo ikinä ollu meitä varten mitää et ois järjestetty meille jotain, tai et tultais sillä tarkoituksella et meille juteltais (13–15 -vuotiaat)

No kyl mä tiän ketä ne [työntekijät] on mut en mä hirveesti niitten kaa juttele, välil ne saattaa jotain kysyä jotain mut ei nyt ainakaa tuu mieleen mitään erityistä. (8–12 -vuotiaat)

Eipä oikeestaan ikinä olla [tekemisissä työntekijöiden kanssa]. Aina ollu sillee et ku ne on tullu ekan kerran tutustumaan ja sit on sanonu nimet ja se on oikeestaan ollu siinä. (15–18 -vuotiaat)

En mä ainakaan muista että ois koskaan sosiaalityöntekijä kysynyt siitä että onko tällöinen vaikuttanu mitenkään. (yli 18 -vuotiaat)

En mä oo aatellu et ne ois niinku mulle, et mä voisin puhuu niille, et mä oon aina aatellu et ne on niitten lasten tukihenkilöitä, niitä LAPSIA varten, et mä en koe et mä oisin saanu heiltä tukea tai niinku mitenkää. (15–18 -vuotiaat)

Kiinnostusta ja välittämistä osoittavat lempeä uteliaisuus lasten ajatuksia tai ylipäänsä olemassa-oloa kohtaan. Osan mielestä oli outoa, ettei kukaan työntekijöistä ollut kohdettanut mitään asiaansa heille tai ollut kiinnostunut kokemuksista, joita heillä oli sijaisperheenä toimimisesta. Kun kohtaa mistä ei ollut tapahtunut, tarve sille nousi haastattelussa voimakkaasti esiin.

Ei. Ja se on ollu minusta tosi outoa kun (...) mä olin ite silloin 10-vuotias, niin minusta se oli tosi outo tilanne (...) nii sit ku kävi sosiaalityöntekijät esim. kylässä, nii sit se juttu meni aina sillee että me omat lapset oltiin aina sitten niinku sivussa et tuli sellanen olo, et me ei saada osallistua niihin keskusteluihin koska oli sellasia juttuja (...) Mut se oli niinku hassua ettei kukaan o sit niinku ees jututtanu siitä, et minkälaista se elämä on ollut. (yli 18 -vuotiaat)

Kaikista lapsista kiinnostuminen koettiin tärkeänä ja se sanallistettiin myös haastatteluissa. Kuten eräs haastateltava toi esiin, perheen muilla lapsilla voi olla paljon tärkeää, arjessa opittua tietoa perheeseen sijoitetuista lapsista. Tämä tieto ei tule koskaan esiin, jos sille ei anneta aitoa mahdollisuutta kohtaamistilanteiden kautta.

Ku joissain tapauksissa se voi olla et ku ne sisarukset kun ne jakaa sitä arkea näiden nuorten kanssa nii ne voiki tosiasiassa nähdä ja kuulla paljon enemmän niitten sisarten elämästä tai et ainaki se vaikuttaa siinä arjessa. Et muutenki varmaan semmonen kokemusten jakaminen ois tärkeitä (yli 18 -vuotiaat)

Välittämisen tunne syntyy, kun ihminen saa kokemuksen siitä, että jotain tarjotaan hänelle juuri häntä ja hänen tarpeitaan ajatellen. Kuten yksi haastateltava nosti esiin, myös perheen lapsista voisi tuntua

hyvältä, että heitä muistettaisiin. Perheestä välittäminen ja perheenä kohdatuksi tuleminen tuottavat myös arvostuksen tunteita, sillä ne osoittavat, että perhe ja siinä tehty työ on tullut nähdyksi.

mä koen et ois kiva saada jotain perheelle, meidän omalle perheelle jotain et (...) ihan vaa meidän oma perhe. Et tosi paljon ne mahdollistaa niille sijoitetuille mut mitään ei tuu meidän perheelle semmosta. (15–18 -vuotiaat)

7.4 Perheyden mahdollisuus

Neljänneksi tarpeeksi tulkitsin aineistosta *perheyden mahdollisuuden* tarpeen. Liitän siihen ennen kaikkea mahdollisuuden olla perhe ja toimia tavoilla, jotka vahvistavat *meidän perhe* -henkeä ja perhesuhteita.

Eräänä tärkeänä perheyttä tekevänä asiana mainittiin perheen ominaisuudet ja erityisesti **perheen kyky olla tiivis**. Lapset kuvasivat perhettä itselleen läheisenä. Mahdollisuus keskustella avoimesti ja turvautua omiin vanhempiin mahdollisti lasten mielestä perheen toimimisen lyhytaikaisena sijaisperheenä.

Kyl mä koen et tää meidän ydinperhe on tosi tiivis. Et pystytää puhua kaikista asioista koko perheen kesken. Et jos ei pystyttäis nii ois tää paljon hankalampaa. Ja muutenki must tuntuu et meidän perhe. Se on tosi vaikee eritellä niitä mut. No esimerkiks just se et pystytää puhumaa kaikista asioista. (15–18 -vuotiaat)

Me ollaan aika semmonen, tiivis. (13–15 -vuotiaat)

No välillä on jotain sellasia [keskusteluja] että esimerkiks että mitä on niinku meidän mielessä, et saadaaks me tarpeeks huomiota ja sillee. (13–15 vuotiaat)

Perheenä yhdessä oleminen nähtiin tärkeänä. Lapset arvostivat perheen yhteisiä hetkiä ja toivoivat, että tällaisia mahdollisuuksia olisi enemmänkin. Varsinkin suuremmissa perheissä, joissa kaikilla oli omat menemisensä ja tekemisensä oli yhteistä aikaa vain vähän. Tällöin korostuivat yhdessä tekeminen, harrastaminen, toistuvat rutiinit ja juhlat, jotka koettiin merkityksellisinä ja perhettä yhteen liimaavina hetkinä.

No varmaan kaikista parhaimmat on yleensä nuo joulut. (...) Jouluna yleensä ei oo sillee enää mitään kiirettä, et on ihan vaa sillee rentoa aikaa ja kyl me käydää sitte aika usein jossain kauempana, [--] nii se aina niinku ollaa yhdessä koko perhe sillee et. (yli 18 -vuotiaat)

Tai no joo oishan se tietysti mukava ja sillee tietysti just tulis sillee ku esim. jouluna on kaikki koossa, että harvemmin on niitä semmosia hetkiä että on kaikki koossa kotona. (yli 18 -vuotiaat)

*Sitäkään ei oo ollu pitkään aikaa mut seki johtuu taas siitä ku ollaan sen verran vanhoja et [-
-] kaikki on eri aikaan kotona. Et oikeestaan ilta on sellasta ainoota aikaa et ollaan kaikki
yhes ja katotaa vaa telkkaria. Semmonen rutiininomanen, vaikka se syönti ois hyvä. (15–18 -
vuotiaat)*

*ehkä jotain et me päästäis tekee perheen kaa jotain kivaa ja jotain tollasta. (...) sillen ku ei
oo muita lapsia. (8–12 -vuotiaat)*

*Semmosia koko perheen juttuja ei oo kauheesti mut [sisarusten] kaa käyn frisbeegolfaamassa.
(15–18 -vuotiaat)*

*No välillä käydään uimassa ja vietetään niinku aikaa yhdessä ja vähän tämmöstä. (8–12 -vuo-
tiaat)*

*Ja sitte mun mielestä ihan semmonen arkipäiväinen touhuaminen, pelaaminen, leikkiminen
niinku sisarten kesken nii se on niinku tärkeitä (yli 18 -vuotiaat)*

Erityisesti lomia toivottiin asiana, jota perheellä olisi voinut olla enemmän. Lomat saivat myös mer-
kityksen perhettä yhtenäistävänä asiana, sillä ne olivat aikaa, jolloin yleensä kaikki olivat yhdessä.

H: Mitä te tekisitte enemmän?

L: Vapaa-aika perheen kans ettei ois muita.

H: Mitkä sun mielestä on semmosii kivoja juttuja mitä teette?

L: No esim lomamatkat ja tämmöset. (13–15 -vuotiaat)

ja päästäis enemmän lomalle ja sillee (8–12 -vuotiaat)

*Joku siis lomareissu, vaikka Suomenki sisällä vois olla sellanen, tois vähän yhtenäisyyttä,
kummiski isä on aina [työssä] ja äiti käy, nyt ei käy mut siis nytki lähtee takas töihin vaik. Ku
se käy aina lyhytaikasten ulkopuolella töissä nii se on vähän vaikeeta tollanen. (15–18 -vuo-
tiaat)*

Yhteisistä hetkistä nostan vielä erikseen esiin tarpeen siihen että, perheen aikuisilla oli aikaa lapsille.

Perheaika erityisesti oman pysyvän perheen kesken tuli esiin tärkeänä osana lyhytaikaisena sijais-
perheenä toimimista. Perheaika liitettiin erityisesti aikaan, jolloin perheessä ei ollut lyhytaikaisesti
sijoitettuja lapsia. Tällöin lapset kokivat, että heillä oli myös enemmän mahdollisuuksia kohdata per-
heen aikuinen ja saada tältä huomiota tai apua.

*(...) Varsinki ku meil on nyt ollu [--] tosi paljon näitä lapsia, nii kyl sen huomaa tietenki et
on tosi paljon melua ja et saa vähemmän huomiota tietysti, tai kylhän me oman perheen kans
tehään jotain mennää vaik syömään ku sijoitetut lähtee. (15–18 -vuotiaat)*

Joo tehää sitte ku nää tyypit lähtee meiltä nii me lähetään [kauemmas kotoa]. (8–12 -vuotiaat)

No ainaki, hiljasempaa on, rauhallisempaa on, vanhemmilla on enemmän aikaa tai äidillä on... (13–15 -vuotiaat)

Jos ei ois aikaa perheen kaa nii se ois tosi ikävää (...) Ja sit jos ei kerkeis niinku viettää aikaa perheen kaa nii se ei ois oikee kivaa. (8–12 -vuotiaat)

Kyl se [vapaa] on sitä et rauhotutaan ja ootetaan et milloin tulee seuraava, et ootetaan et päästään levähtää. (15–18 -vuotiaat)

Rauhallinen ajanvietto ja vanhempien silmissä nähdyksi tuleminen kaiken kiireen keskellä saivat erityisen merkityksen, sillä yleisemmäksi arjessa koettiin, ettei tällaiselle perhehetkelle ollut aikaa:

Sillon ku on lapsia nii on aika paljon meteliä enemmän ja sitte välillä ei saa läksyjä tehtyä nii pitää mennä omaan huoneeseen tekee. Ja sit, yleensä mä teen tässä alhaalla ku jos mä tarviin apua nii äiti on sit täs ja voi auttaa. (8–12 -vuotiaat)

Ja esimerkiksi ku äiti ja isä ei kerkee koko ajan kuitenkaa kaikkien kans olemaan nii sit se on vähän, ja sit jotain tämmösii pienii asioita mut kyl se sit aina helpottaa välillä. (8–12 -vuotiaat)

No se [on ikävää] ku äiti ei melkee koskaa voinu tehdä mun kaa mitää kivaa kun sen piti aina melkee olla jossain tapaamisessa tai sillee. (8–12 -vuotiaat)

Yhtenä perheyttä mahdollistavana tarpeena näyttäytyi myös **perhesuhteiden ja muuttuvan perheen huomioiminen**. Ylipäätään perheen tilanteen tarkastelulle ja keskinäiselle kommunikaatiolle ja sen parantamiselle koettiin tärkeää ottaa aikaa.

(...) minusta ois tärkeää, että vaikka sisarusten kanssa jotain palaveria että miten se elämä on lähteny käyntiin ja et miten kenenki elämä on muuttunu sen sijoituksen myötä ja et miten ne näkee toisensa ja onko ne tasavertasia. Et ehkä jotain semmosta niinku kaipais. Niin ku se ois musta sillee ihan fiksua (...) (yli 18 -vuotiaat)

L: *No varmaan niinku että sillee et koko perheen voimin myös sillee et lyhytaikaisesti sijoitetut tulee siihen mukaan keskustellaan koko tilanteesta, joskus tuntuu et joskus on ehkä jääny vähän ulkopuoliseksi ne, varsinki isompana tulleet nii ehkä ujostuttaa helposti sillee alussa.*

H: *Et heti aluks sellanen yhdessä käytävä juttu?*

L: *Nii. Se vois ehkä? (yli 18 -vuotiaat)*

(...) niin minä sen näen, et vois olla paljon niinku parempaakin se kommunikaatio, joku just perheterapia tai joku semmonen missä niinku käydään läpi asioita. (yli 18 -vuotiaat)

Perheeseen ja perhesuhteisiin liittyi myös huoli, joka lapsilla oli vanhempien jaksamisesta. Lapset kokivat tärkeänä perheen aikuisten välisen suhteen ja mahdollisuuden sen tukemiseen. Aikuisten hyvinvoinnin nähtiin vaikuttavan koko perheen hyvinvointiin. Mahdollisuutta kokea perheyttä koettiin täten voitavan tukea tarjoamalla riittävästi tukimuotoja perhehoitajille.

No onhan se paljon äitin ja isän harteilla. (...) Tota, joo, ensimmäisenä mulla tule vaan mieleen et ku äiti ja isähän sitä pyörittää niinku sitä arkee, niin jos äitillä ja isällä niitten suhde voi hyvin nii se sitten näkyy, heijastuu siinä arjessa. Et ehdottomasti pitäis olla äitille ja isälle semmosia lomia et he sais olla ihan vaa kahestaa ja hoitaa sitä omaa parisuhdettaan siinä. (yli 18 -vuotiaat)

Enemmän huomaa että tulee työjuttuja ja työtä just vanhemmille ja paljon kiireisimpiä ja hirmupaljon niitten asioissa kiinni että johtuukse just osittain siitä että ovat niin lyhyen aikaa että pitää keretä selvittää asiat että mikä on. (yli 18 -vuotiaat)

Ja meilläki ku tämä uusi tulokas ni, kyllä se niinku oikeestaan vaatii koko perheeltä sitä aikaa, et se ennemminki ihan kokopäivätyöstä käy se sillee, ku [--] pitää viedä kouluun ja selvittää että saako töitä ja kaikki, että sillee, et ei voi tehdä toisen työn ohella mut sit toisaalta ehkä pakkoki tehdä. (yli 18 -vuotiaat)

8 ”TOIVOIN ET JOKU OIS SOITTANU JA KYSYNY ET MITÄ KUULUU, MITEN SULLA MENEE, VOIDAAKS ME AUTTAA JOTENKI”

Seuraavaksi tarkastelen lyhytaikaisten perhehoitajien tarpeita, joita heillä on perhehoitajana toimimiseen liittyen. Olen luokitellut aineistoani samalla tavalla kuin lasten kohdalla, eli yhdistelty tarpeiksi perhehoitajien mainitsemia toiveita ja toisaalta heille tarjottuja tuen muotoja. Nostin perhehoitajien haastatteluista esiin neljä keskeistä tarvetta. Perhehoitajien tarpeista löytyy kokoava taulukko liitteistä (LIITE 7).

8.1 *Jakamisen mahdollisuus*

Perhehoitajien tarpeista nostan ensimmäiseksi esiin *jakamisen mahdollisuuden* tarpeen. Liitän kokemusten, ajatusten ja tunteiden jakamiseen mahdollisuuden tulla sitä kautta ymmärretyksi ja myötätunteiksi niissä sosiaalisissa kohtaamisissa ja tilanteissa, joissa perhehoitaja toimii. Tarkastelen jakamisen mahdollisuuden tarvetta ja sen toteutumista niissä sosiaalisissa suhteissa, joita perhehoitajat kuvasivat heillä olevan.

Yhtenä tärkeimpänä suhteena perhehoitajat kuvasivat **suhdettaan kumppaniinsa**. Tältä saatu ymmärrys ja jokapäiväisessä toiminnassa ilmenevä tuki mahdollistavat ajatusten ja tunteiden jakamisen arjen tasolla. Ne myös lujittivat yhteistyötä perheen aikuisten välillä.

Ja sit semmonen juttu. Et yks ihminen ei tätä lypehoitoa voi tehdä. Et pariskuntana on oltava jos meinaa tätä tehdä. (...) Ei kukaan pysty tekee tätä yksin. Ku ajatellaan et perheessä voi olla kuus, nii ei tätä kukaan voi tehdä yksin. (A3)

Et jos näyttää et on väsyny, väsyttää nii mä voin sanoo mun miehelle et lähde jonnekin, lähde kavereiden kanssa, kyl mä pärjään täällä, ja sit mies voi sanoa mulle sillee et lähde jonneki yöks tai lähde kavereiden kans tai terassille tai mitä vaan. (A2)

meil on mun miehen kaa hyvin saumatonta se yhteistyö ja hyvin yhtenäinen linja siinä et miten lapsia kasvatetaan ja mitä nää sijoitetut lapset täällä niinku kaipaa. Et hirveen vähän meil tulee semmosta vääntöä et miten toimitaan tilanteessa. (A5)

Vertaisilta saadussa sosiaalisessa tuessa korostui mahdollisuus kokemusten jakamiseen ja ymmärretyksi tulemiseen. Vertaisten kanssa koettiin tärkeäksi vaihtaa ”todellisia kuulumisia” ja käydä läpi

esimerkiksi sijoituksiin liittyviä tilanteita, sillä näistä asioista ei yleensä voinut puhua muiden kanssa. Saatu vertaistuki koettiin yhtenä merkityksellisimpänä ja tärkeimpänä tukena, jota toivottiin, jos sitä ei oltu saatu.

mut just sellanen et vois vähän vaihtaa kokemuksia, ku ei näitten kans välttämättä voi mennä minnekää puistoon tai hiekkalaatikolle ja kertoo omii juttuja varsinkaan, (...) kaikki [vertaiset] tuolla tietää et niinku mistä on kyse ja voi jolleki purra välil aina hammasta tai voi välil nauraa joilleki sattumuksille mitä ei voi niinku kertoo muualla sit. (A6)

No pääasiassa varmaan se vertaistuki muiden [lyhytaikaisten sijais-] perheiden kanssa on varmaan se, ehkä se merkittävin tuki. (A5)

Mahdollisuuksia vertaiskokemuksiin tuli myös organisoidusti, ja niitä hyödynnettiin mahdollisuuksien mukaan. Tällaisia olivat esimerkiksi *ryhmätyönohjaus* ja *tapahtumat*, joita perhehoitajille ja sijaisperheille varta vasten järjestettiin. Muutama haastateltava kertoi myös erillisestä *mentorointisysteemistä*, jossa aloitteleva perhehoitaja sai tukea ja kuulla kokemuksia häntä kauemmin toimineelta perhehoitajalta.

sitte siellä on myös ollu näitä (...) ulkoilupäiviä, on koko perheen tämmösiä yhteisiä et sinne voi, voidaan niinku tavata joko perhehoitajat keskenään, [--] voi ite valita se että missä on se lähin paikkakunta ja siellä voi sitte tavata muita perhehoitajia ja siellä on sitten tuota kehittämissyksiköstä yks työntekijä ollu yleensä vähän mukana (...) koollekutsumassa ja ehkä virittää vähän keskustelua tai harvemmin sitä tarvii virittää ku ollaan sama pöydän äärellä. (A1)

Ja jossain kohtaa meil oli sellasia virkistysviikonloppuja, jotain virkistys-tällasia mut nyt niit ei enää nykyään oo, saatto olla et mentiin vaikka kylpylään ja siel saatto olla muutama joku luento ja sit muuten oli yhteistä sellasta aikaa. (A2)

(...)ja sellasta ryhmätyönohjausta, ja sit semmosta vertaiskeskustelua, semmosia tapaamisia. (A9 ja 10)

ja sit on tämmönen mentorisysteemi. Et se on sit taas vähän eri asia taas. (A7)

Ja suosittelisin et kaikilla on jonkinlaiset mentorit että, (...) tässä että me saadaan sitten vertaistukea niiltä [--] ryhmän jäseniltä. (A3)

Toisaalta vertaistuen toivottiin olevan runsaampaa ja organisoidumpaa. Myös perheen lasten mahdollisuus vertaistukeen nostettiin esiin.

no ehkä enemmän, tai ois, nyt ei oo ollenkaan mut sellasta niinku vertaistukea. Tai niinku tätä muiden lyhytaikasten niinku, et jotka on lyhytaikasena perhehoitajina niin ehkä heidän kanssa sellasta säännöllistä yhteyttä. Ois vaikka muutaman kerran vuodessa joku yhteinen juttu et vois vähän vertailla itteään ja kokemuksia ja saada sitä kautta. Koska ollaan semmosten asioiden äärellä et näistä ei voi puhua kelle sattuu. (A7)

Sit meil on nyt lähteny käyntii yks sellanen (...) nii vähän alkanu kartottaa et niinku millasta sellasta perhekahvilaa tai muuta sellasta missä voitais käydä jotain mieltä askarruttavia asioita, et kokoonnuttais kerran kuussa ja otettais lapset mukaan tai sit ei, mä koen sen tosi tärkeenä ja musta ois hyvä jos sitä kehitettäis. (A6)

Vertaistukea oli ollut mahdollista saada myös ikään kuin vahingossa, sillä moni tapahtuma joka ei lähtökohtaisesti ollut nimenomaan vertaistukea, mahdollisti myös kokemusten jakamista puolin ja toisin.

nehän on monesti ne koulutustilaisuudet jo osaltaan vertais (...) (A1)

Sit meillä on semmosia täydennyskoulutuksia joissa me nähdään muita [lyhytaikaisia sijais-] perheitä joissa pystytään vähän ryhmäytymään ja mä koen että se on omanlaistaan tukea koska se on tosi tärkeä tutustua muihin ja nähdä niinku et millasia muita perheitä tässä on ja miten muut tekee tätä työtä. (A2)

Aina vertaistukea ei tunnistettu. Eräs haastateltava totesi aluksi, ettei hän tarvitse erityistä vertaistukea tai kaipaa sitä, että voisi jutella jonkun kanssa asiasta. Tähän hänen kuulollaan ollut puolisonsa kuitenkin muistutti, että kyllähän hän vaihtaa kuulumisia erään toiseen lyhytaikaisen perhehoitajan kanssa. Ajateltuaan asiaa tarkemmin haastateltava päätyi muuttamaan käsitystään ja pohti, että kyllä hän sitenkin kutsuisi vertaistueksi sitä, että hän voi jakaa asioita toisen samassa tilanteessa olevan kanssa.

A: (...) mä itse en varsinaisesti kaipaa. Tai ei oo sellasta tarvetta päästä juttelee joka keissin jälkee...

H: Mm.

Apuoliso: Mut kylhän sä sit aina [nimi] kaa käyt välillä läpi

A: Joo, nii (...) no onhan se tavallaan sitä vertaistukea siinä et kysyy et no mites teillä menee. Et mites teillä. Mut ei...tai no joo. Onhan se sitä itse asiassa (...) (A4)

Jakamisen kokemukset eivät olleet itsestään selvyiksi varsinkaan tuttavasuhteissa. Sijaisperheenä toimimiseen liittyy paljon asioita, joita ei ole mahdollista jakaa muiden kuin työntekijöiden ja tietyllä tasolla myös vertaisten kanssa. Eräs haastateltava kuvasi omien ystävyys- ja sukulaissuhteidensa hiipuneen hiukan sijaisperheenä toimimisen myötä. Arjen ja kuulumisten jakamista ei siis välttämättä tapahtunut aina ystävyys-suhteissa, jotka yleensä näyttäytyvät keskeisinä ihmissuhteina, joissa tulee ymmärretyksi.

ehkä ei oo sitte niille omille ystävyys- ja sukulaissuhteille aikaa samalla tavalla ku joissain muissa perheissä. (...) siinä on ehkä käynyt sillee et joku naapuri ja sukulainen ehkä joskus piipahtaa, nii se on ehkä sellasta ku on niin paljon sitä porukkaa että tulee sellanen ettei oikee voi siinä keittiönpöydän äärellä rauhassa jutella vaan että ne on sellasia lyhyitä pätkiä. (...) Eikä sit oikein joskus tohdi niin paljoo läheiset ihmiset, sukulaisetkaan käydä kylässä. Et se pitää joskus erikseen vaan sitte sopia aina. (A1)

8.2 Perhehoidon toteuttamisen mahdollisuus

Toisena tarpeena nostan esiin perhehoitajien tarpeen voida *toteuttaa perhehoitoa*. Tämä tarkoittaa sitä, että perhehoitajille tulee voida mahdollistaa sellaisia asioita ja tuen muotoja, jotka koskevat nimenomaan sijaisperheenä toimimista. Tällainen tuki on joko perhehoitajille laissa määriteltyä (kuten oikeus vapaisiin ja työnohjaus) tai luonteeltaan sellaista, että se mahdollistaisi hyvin konkreettisella tasolla perheiden toimimisen lyhytaikaisena sijaisperheenä (kuten lomaperheet ja kuljetusapu). Perhehoitajien tarpeet liittyivät vahvasti työntekijöiltä saatavaan tai muutoin organisoituun tukeen.

Eräänä tällaisena perhehoitoa mahdollistavana tekijänä nähtiin **yhteydenpito**. Yhteyden saaminen perheen kanssa työskenteleviin henkilöihin koettiin tärkeänä tarpeena. Yhteys oli mahdollista saada vähintään virka-aikaan, mutta myös ympärivuorokautisesti. Vaikka soitettu puhelu ei ratkaisisi esimerkiksi käsillä olevaa hankalaa tilannetta, koettiin hyvänä ja tarpeellisena, että puhelimeen vastattiin ja työntekijältä oli mahdollisuus saada tukea akuuttiin tilanteeseen. Ylipäänsä tärkeänä näyttäytyi, että perheellä oli mahdollisuus purkaa tilanteita ja saada niihin apua heti, eikä esimerkiksi viiveellä.

tärkein tuki mitä näillä mitä me voidaan saada niin on varmaan se et joku vastaa aina kuitenkin puhelimeen. Et joku on kuitenkin aina puhelimen päässä [--]se on kyl tosi tärkeä et vaikka ois iso kriisi tai pieni kriisi niin joku on aina, et joku on ja voi ohjata aina edes eteenpäin (...) ja sit joku on siellä puhelimen päässä ja sieltä saa jonkinlaista konsultaatiota et se on, sit on ellanen et me voidaan soittaa myös yöllä et on sellanen päivystyspuhelin et se on kyl sellanen mikä helpottaa. (A2)

Ja tietysti sellasta et jos on ollu joku ongelmajuttu nii toki on voitu niinku soittaa työntekijälle. (A9 ja 10)

Sitte toki meillä on käytössä [työntekijöitä] mikä on kyllä virka-aikaan tosi hyvin tavoitettavissa ja joiden kanssa voi avata ja käydä läpi näitä kuvioita. (A5)

silloin alussa (...) oli tosi kivaa silloin, et silloin sai sosiaalityöntekijöitä tosi hyvin kiinni, et jos oli jotain haastavia tilanteita niin sosiaalityöntekijät vastas kyl heti puhelimiin ja niihin asioihin tartuttiin heti (A2)

Perhehoitoa mahdollisti **tiedon saaminen**. Jotta lyhytaikaiset sijaisperheet voisivat valmistautua kohtaamaan monenlaisia haasteita, heille tulee antaa ensinnäkin laadukas valmennus lyhytaikaiseen perhehoitoon, mutta toisekseen myös mahdollisuus täydennys- ja lisäkoulutukseen. Jälkimmäisiin moni oli myös osallistunut ja kokenut ne hyödylliseksi.

kylhän meille sit kokoajan, et kyl meille tarjotaan joka vuosi jotain täydennyskoulutusta et esimerkiksi kriisityöhön liittyvää koulutusta et kyl mä sit niitä käyn aina. (A2)

No kunta on tarjonnu meille muita täydennyskoulutuksia kyllä, et kyllä me on käyty erilaisia, vauvan kriisikoulutuksia ja muita vastaavia et kyllä mä koen et on ihan tarjottu, koulutusta. (A5)

On ollu jotakin väkivaltajuttuihin liittyviä ja tällasia (A7)

Yhden kerran meil oli ihan kaupungin oma lakimies kertomassa kaikista oikeuksista ja muista ja tota on ollu hyödyllistä. (A6)

Kaikkia koulutuksia ei koettu itselle hyödyllisenä, vaan koulutuksilta toivottiin sitä, että ne vastaisivat paremmin perheen kokemuksiin ja tarpeisiin. Myös todellinen osallistumismahdollisuus oli välillä olematon, sillä lapsille täytyi aina saada erillinen hoitaja koulutusten ajaksi, eikä tämä aina onnistunut. Vaikka koulutukset koettiin yleensä positiivisina ja tietoa lisäävinä, tarve oli nimenomaan perheen yksilöllisen tilanteen ja kokemuksen huomioiville koulutuksille.

ja sit on ollu esimerkiks semmonen vauvaperheille suunnattu koulutus [--] mut siis se oli ihan naurettava se, siel siis suurin piirtein ohjaaja oli et miten vauvaa hyssyttellään (...) et ehkä se oli vähän liian semmone palikka (A6)

Mut se on vähän, se on minusta hirmuhankala sitten ku pitäis tavallaan, joutuu sitte tuuraa-maan siksaikaa. (...) Mut sitte ei oo kerenny niihin koulutuksiin ja. Se työnhjauski on vähän sillee, semmonen et mitä meitä on siellä neljä perhettä siellä, nii meit on ehkä joku 3, 2, yhestä perheestä, et ikinä ei oo neljästä perheestä ollu paikalla että. (A8)

sit siinä on niinku aina se hankaluutena se, että jos sulla ei oo sitä toimivaa lastenhoitoverkostoo niin työnantaja ei tarjoo sitä. Et sit pitää aina mieltii et mihin sä nää lapset laitat siks aikaa ku meet ite koulutukseen. Et se varmaan karsii aika montaa sitten. Se ois hyvä jos sais jonkun kaupungin tilan ja sinne jonkun.... (A6)

Vaikka silkka kokemus koettiin merkittävimpanä työhön opettajana, moni koki hyötyneensä tai olisi kokenut hyötyvänsä nimenomaan lyhytaikaisiksi sijaisperheiksi haluaville tarkoitettusta valmennuksesta. Kaikki haastatellut perheet eivät olleet saaneet PRIDE –valmennuksen jälkeen erityistä valmennusta lyhytaikaiseen perhehoitoon. Tarve omalle valmennukselle tuli esiin, kun esiin nostettiin asioita, jotka olivat tulleet esiin vasta käytännön kautta ja joihin ei oltu osattu varautua.

mä koin, se valmennus enempi semmosta pitkäaikaseen enemmän sitä. Et siinä ku tehtiin niitä kotitehtäviä niin vahvemmin mä koin että se oli siihen pitkäaikasempaan. Ok, siinähan sitoudutaanki paljon pidemmäks aikaa. Sitoudutaan ihan eri asiaan oikeestaan. (A4)

Et nää on sellaset asiat joissa pride-valmennuksen käyneellä oo hajuukaan. (A1)

No ehkä se isoin yllätys on ollu se mitä ei ollu niin ajatellu nii oli se biologisten vanhempien kohtaaminen ja ne haasteet mitä siihen liittyy. Et siihen ei käytännössä paneuduttu kyl ollenkaan siel Pridessä. Et ehkä mä kokisin et ne haasteet mitä voi tulla niissä ihmissuhteissa ja se vääntö mikä tulee siinä roolituksessa, nii vois olla ihan tarpeen avata vähän enemmänki. Koska se on usein kuitenkin se kaikkein kuormittavin näistä. (A5)

Eräs haastateltava mainitsi myös ”lastensuojeluslangin” eli ammattikielen, jonka ymmärtäminen oli tärkeää. Sen oppiminen toi perhehoitajan samalle viivalle ja samaan maailmaan lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Työhön koettiin liittyvän paljon niin kutsuttua hiljaista tietoa, jota oppi joko vain työtä tekemällä tai vertaisia kohtaamalla, ei niinkään valmennuksessa.

Käytännön asioita mulle ehkä tulee ensimmäisenä mieleen tietynlainen slangi, slangikieli niinku lastensuojelusta et tuli tämmösiä (A4)

Sosiaalityöntekijöiltä saatava tieto esimerkiksi perheeseen tulevasta lapsesta koettiin tärkeäksi. Koko lapsen aiempaa elämää ei ollut tarpeen avata perheelle, mutta jonkinlainen käsitys siitä auttoi perhehoitajia toimimaan lapsen kanssa. Työntekijöiltä saatava tiedon määrä oli vaihteleva.

Aika hyvin...eiks me aika hyvin saatu alussa tietoa? Joo. Ja riittävästi. Sit sijotusten osalta ni se on riippunu täysin siit työntekijästä. Minkä verran saanu. (A9 ja 10)

Mutta on ollu ihan erinomanen yhteistyö, että on saatu tietoa ja, on pidetty yhteyttä. Että ollaan tosi tyytyväisiä (...) kun meillä on ollu vaan vauvoja niin tota siinä on vähän eri lähtökohta kun joku muu kriisisijoitus jossa ei välttämättä tiedä lapsen taustoja niin hyvin niin tota tämmösissä tapauksissa tosi hyvin. Ja riittävästi. Koska eihän meidänkään oo tarpeellista ihan välttämättä kaikkea tietää. (A7)

Eräs yksittäinen perhehoitoa mahdollistava tuen muoto oli **työnohjaus**, joka mainittiin myös yhtenä tarpeellisimpana ja työkykyä ylläpitävimpinä tuen muotoina. Perhehoitajilla oli hyvin tiedossa laisakin määritelty oikeutensa siihen. Työnohjauksen nähtiin mahdollistavan sijaisperheenä toimimista, sillä siitä kuvattiin saatavan konkreettisia käytäntöjä arkeen mutta parantavan myös henkistä jaksamista. Työnohjaus mahdollisti myös sellaisten asioiden läpikäymisen ja purkamisen, joita ei voinut kertoa esimerkiksi läheisille eikä edes vertaisille.

Enemmän semmosta käytännön tukea ja sit semmosta psyykkistä, tsemppausta ja keskustelua ja et käydään caseja läpi ja tuntuu et ne saa sinne avattua aika hyvin. (A5)

Kyllä se on ihan tarpeellinen se työnohjaus, varsinki ku (...) nii kyllä se on tosi tarpeellinen. (A8)

Se pyöri silloin jo kun me alotettiin, et ilmotettiin vaan päivät et (...) joo se tuli ihan automaattisesti kyl (A6)

Työnohjausta saatettiin saada myös sovittua enemmän, jos tilanne sitä vaati. Myös työnohjaukseen liittyvät toiveet koskivat työnohjauksen saamista tilanteissa, joissa sitä ehdottomasti koettiin tarvittavan. Eräs vastaaja piti tärkeänä, että työnohjaus oli järjestetty siten, että myös lastenhoitoon usein liittyvät haasteet oli otettu huomioon mahdollistamalla lasten hoitoon jättäminen työnohjauksen ajaksi. Työnohjausta pidettiin tärkeänä saada tilanteissa, joissa sitä tarvittiin.

Meil on kuuden viikon välein aina työhön ohjaus aina, se on puoltoista tuntia ja silloin saa viedä lapset sinne, jos on, ne järjestää lastenhoidon. (A5)

Meil on aikasemmin ollut (...) niiden lasten kanssa oli siis [hankala] tilanne niin et järjestettiin siihen työnohjaus (A9 ja 10)

ollaan me kerran kyllä ylimäärästä työnohjaustaki saatu semmoses ongelmatilanteessa kun mietittiin sitä niinku, jaksamista. (A5)

No ainaki sit sellasissa tilanteissa et ku oikeesti tarttis työnohjausta (...) Et sitte se sellanen mahdollisuus et jos tulee sellasia tilanteita nii että saa sitä ohjausta. (A9 ja 10)

Varsinaista työnohjausta ei tällaisissa haastavissa tilanteissa aina saatu, mutta jonkinlaista keskustelua apua oli kuitenkin saatettu tarjota:

saatiin sit sellasta keskustelujuttuja et saatiin purkaa sitä tilannetta ja miettiä ääneen sit jonkun ulkopuolisen kanssa ettei vaan kaksistaan tarvinnu sit miettiä. Nii ni se oli niinku hyvä ja ainaki se sopi silloin meille. (...) työnohjausta siihen ei saanu et siihen ei ollu maksavaa kuntaa, mut sellanen kumminki saatiin ihminen jonka kanssa sai jutella sit. (A9 ja 10)

Toisaalta oli myös vastakkaisia kokemuksia siitä, ettei (ryhmä)työnohjaus onnistunut toivotulla tavalla juuri lastenhoidon järjestämisen vaikeuden vuoksi.

Se työnohjauski on vähän sillee, semmonen et mitä meitä on siellä neljä perhettä siellä, nii meit on ehkä joku 3, 2, [- -], et ikinä ei oo neljästä perheestä ollu paikalla että. Ku on pitäny olla sitte kotona, lapsien kanssa. (A8)

Merkittävä perhehoitoa mahdollistava tekijä oli **taloudellinen tuki**. Lyhytaikaisena sijaisperheenä toimiminen edellytti riittävää toimeentuloa. Palkkio ei ollut syy, minkä vuoksi työtä tehtiin tai perhehoitajaksi oli lähdetty. Ennemmin haastateltavat toivat esiin sen, että palkkioluonteinen korvaus työstä teki elämästä epävarmaa. Tilanteesta riippuen perhehoitaja saattoi joutua käymään myös kodin ulkopuolella töissä niinä aikoina, kun perheessä ei ollut lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia. Vaihtoehtoisesti taas perheeseen saattoi tulla jatkuvasti uusia lapsia, jolloin myöskään tuloihin ei tullut katkoksia. Ilman minkäänlaista taloudellista tukea perhehoitajana työskentely kuvautui mahdottomana, sillä kyseessä oli kuitenkin työ, joka vaati monia konkreettisia kuluja myös perheeltä; oli oltava tilavat autot ja kodit.

taloudelliset asiat tulee olla tosi vankalla pohjalla, et koska siihen ei voi luottaa siihen toimeentuloon. Et jos ajattelee et alkaa perhehoitajaks niin tilanteet muuttuu niin nopeesti sosiaalityössä, lastensuojelussa, perheiden tilanteissa että se on, sit jos on omiaki lapsia niin että se ei oo pelkästään itsestä se huolehtiminen, ja sit jos on sijoitettujakin lapsia ja sitte on vaikka sellasia aikoja ettei tulekaan lapsia, tai tulee, mutta sopimukset tulee jälkikäteen, että ensin

tulee lapsi ja sitten sopimukset, että viralliset asiat tulee jälkijunassa. Niin siinä tarvitsee olla paljon rahaa ennen sitä. (A1)

Nii, et vaikka tästä saa korvauksen ja sillä elää ihan hyvin varsinki jos on monta, mutta jos tätä rupee rahan takii tekemään nii ei se oo koskaan hyvä juttu. Et ehdottomasti täs täytyy olla sellanen sydän mukana. (A6)

mähän en saa siitä palkkaa, mul ei oo palkallista lomaa. Et sit jos mä pidän kahden kuukauden loman niin se on tosi riskiä pitää lomia koska sä et tiedä miten pitkään sä oot sit rahattomana koska ne tulot sit kuitenkin on täysin riippuvaisia siitä et kuinka paljon sulla on sijotuksia. (A2)

Kyllä se oli se taloudellinen pohja, se täytyy olla aika vakaa ja terveys, tarvitaan jaksamista. Tilaa. Että jos aattelee että omat lapset voi olla pieninä tai isompinakin vaikka samassa huoneessa tai on vaikka yks huone per oma lapsi, mutta sitten kun sijaisperhe niin täytyy jokaiselle lapselle olla oma huone. Kaks autoa ja toinen tarvii olla vähän tilavampi. Että sitte jos lähtee perheenä nii minä muistan että on ollu sellasia että lähetään vaikka kahella autolla kun ei oo mahtunu muuten. (A1)

Perhehoitajat kokivat mielekkääksi myös mahdollisuuden erilaisiin konkreettisiin, **käytännöllisiin tuen muotoihin**. Tällaisten tukimuotojen koettiin mahdollistavan arjen sujuvuutta erityisesti hankalissa tilanteissa. Vaikka perheet eivät nähneet esimerkiksi kotipalvelun muotoja itselleen välttämättöminä, katsottiin ulkopuolisen avun voivan helpottaa perheen arkea, jos sellaiseen olisi mahdollisuus.

Jossain vaiheessa se on ehkä joku et vauvojen kanssa se fiilis et tarttis ehkä just jotain lapsiperheiden kotipalvelua et joku vois oikeesti vauvaa työntämään niinku kaheks tunniks et mä vois in niinku nukkua mut en mä oo koskaan pyytännyt mitään sellasta (...) (A2)

sellanen käytännön asia mikä ei oo mahdollista (...), mut et joillain yksityisen puolen firmoilla, nii jos oltais mahataudissa nii sit joku tulis hoitaa lapsia kun me maataan vessanlatialla. Et sellasta arkipäivän tukee ei tässä meidän systeemissä oo. Eikä oo ollu koko tänä aikana. Mut tiedetään et joillain tota noin yrityspuolen firmoilla sellasta on. (A9 ja 10)

ja sit jos on tosi raskaita vauvoja vaikka, nii sit toivois et joku ehkä kerran viikossa tai kaks kertaa viikossa just joku työntekijä tulis sun luokse kotiin ja ottais sen vauvan vaikka tai auttais siivomisessa tai pitäis sitä vauvaa et sä voisit tehdä ruokaa ja ihan sellasta niinku konkreettista et niinku lisäkäsiä. (...) nii ei kukaan tuu meille tarjoomaan et tarvitsisitteko jotain, esim. kotipalvelua tai muuta et ei kyl sellasta tukea oon kyllä tullu. (A2)

niin tota sitte voi olla et voiski sijoittaa vaikka ihan siihen et siellä käy joku siivooja. Ja et jäis aikaa niiden lasten kanssa. Sitten kyllähän niiden kanssa yhdessä siivotaan mut kun nekin on päivät koulussa ne lapset, on harrastusta ja muuta, nii jossain vois olla se. (A1)

Perheille tarjottavissa oleva konkreettinen tuki saattoi olla esimerkiksi kuljetusten ja kyytien järjestämistä. Kun työntekijät pystyivät tekemään osan lasten kuljettamisesta esimerkiksi tapaamisiin, perheellä oli yksi tehtävä ja arjessa järjesteltävä asia vähemmän.

olla saatu apua ihan tämmösiin käytännön asioihin niinku lasten kuljetuksiin tai muuhun tarvittaessa. (A5)

Mut sitten taas jos miettii ninku fyysisiä asioita nii (...) no ehkä jos ajatellaan et kylhän se [työntekijöiden] tuki on varsinkin (...) Et just joku aikataulujen sumpliminen, ne jos [työntekijöillä] ei ois vaikka yhtään autoa niin tota noin, me asutaan täällä ja, aika hankala täältä on niinku julkisilla tulla jonkun hakemaan ja viemään jonneki jos [itse] ei pääse (...) (A4)

Jotkut toivat esiin sen, että perhehoitajille voisi olla nimettynä omia palveluita, joiden piiriin he voisivat hakeutua tarvittaessa. Perhehoitajille eivät yleensä kuulu esimerkiksi työterveydenhuollolliset palvelut. Päätoimiselle perhehoitajalle tulee tarjota terveystarkastus joka toinen vuosi ja muille tarvittaessa (ks. Perhehoitoliitto 2018b). Sairastapauksissa tai tilanteissa joissa tarvitaan muuta terveydenhuollon palvelua perhehoitaja asioi parhaaksi katsomassaan paikassa. Nimetyt henkilöt tai varta vasten sijaisperheille tarkoitetut tahot joihin ottaa yhteyttä matalallakin kynnyksellä voisivat olla hyödyllisiä ja palvella perhehoitajia.

A: *No siinä mielessä vois, et jos on rankkoja juttuja ja siitä, siitä, siitä jos se jää niinku rullaa päälle itelle, ni et sä et pääse siitä yli. Ni sitte ois selkee paikka taikka taho johon ottaa yhteyttä. Mä uskon sen että mulla jos jäis joku juttu jyllää nyt päälle, mä voisin ottaa sinne [työntekijöihin] yhteyttä ja pyytää apua.*

H: Joo

A: *Mut et se et jos se ois vielä helpommin saatavilla, että on joku, meille on ehkä joku yleinen psykologi*

H: Nii, joku niinku nimetty henkilö

A: *Nii, et se on sitä varten, et jos te tarvitte.*

H: Joo. Et sillee koet, et se vois olla.

A: *Se vois olla! Se vois olla et semmosta vois käyttääki. (A4)*

Perhehoitajan **vapaat** ja **palkalliset lomat** nähtiin tärkeänä tukena perhehoidon toimivuuden kannalta. Sitä oli ollut mahdollista pitää, mutta sille oli myös tarve. Vaikka perhehoitajalle kertyi työstä lomapäiviä, se ei tarkoittanut sitä, että niitä olisi ollut helppo pitää. Perhehoitajana työtä tehdään perheessä kellon ympäri, mikä voi näkyä myös tarpeessa saada hengähtää useammin. Jotkut perhehoitajista eivät olleet pitäneet vapaata pitkään aikaan, sillä hieman pidemmälle palkattomalle lomalle jääminen oli heidän tapauksessaan aina taloudellinen riski. Lisäksi lyhytaikaisuudesta huolimatta myös lyhytaikaiset perhesijoitukset saattoivat venyä, ja lapsi saattoi elää perheessä pidemmänkin aikaa, minkä vuoksi mitään erillisiä oman perheen lomiam ei tohdittu pitää.

Tässä tulosten osiossa tarkoitan nimenomaan mahdollisuutta vapaan pitämiseen, enkä lomailua tai tarpeita viettää aikaa perheen kanssa. Huomattavaa on, että vapaa koetaan itseisarvona ja taukoja lyhytaikaisena perhehoitajana toimimisesta tarvitaan.

Että meillä olis lomiam. Säännöllisiä lomiam ja nykyään et ku me pidetään lomiam et jos mä haluan vaikka pitää lomaa vaikka pari kuukauttakin, et mähän en saa siitä palkkaa, mul ei oo

palkallista lomaa. (...) Et ehkä eniten mä toivoisin et ois sellasta säännöllistä, ehkä 2-3 kertaa vuodessa säännöllinen loma et josta myös maksettais nii se ois ehkä tärkein mitä vois ajatella. Koska nää sijoitukset on kuitenkin aika pitkiä esim just vuoden pituudesta ja sellasta et mitä harvoin niinku jotenki kehtaa pitää sitä lomaa et se tuntu et se on lapselle aina sellanen hylkäyskokemus et meidän bioperhe lähtee pitää lomaa meppä sä siitä nii se on itselle sit jotenkin aina niin kova paikka sanoa sillee, et ehkä toivois et se loma ois, et ees tietäis itse et se loma ois, et se ON jossain. (A2)

No ehkä se on toi lomailu sit on se mikä sit on, sitä on aika kohtuuttoman vähän sitä palkallista lomaa ja sit se palkallinen lomaki on sit meille aika kallista koska me sit menetetään palkka siltä ajalta ja et. Et se on ehkä vähän semmonen, et paremmin jaksais tätä työtä jos vapaita ois enemmän. Se neljä viikkoo vuodessa ku se sisältää niinku kaikki vapaailat, vapaapäivät, kaikki niinku, sen mitä normaali-ihmisellä on kuitenkin ees viikonloput vapaata tai jotain vastaavaa, tai edes niinku illat, muutama tunti, niin me tehdään kuitenkin kolmivuorotyötä kolmessa vuorossa, nii se on ehkä se mihin mä toivoisin ehkä muutosta. (A5)

Lomat on se mikä meiltä puuttuu. (A3)

on tavallaan helpompi koska sä tiedät, jos se on vaikka tosi vaikee vauva tai itkee paljon tai on tosi kipee, niin sä tiedät et jossain vaihteessa tää loppuu ja sä tiedät et jossain on tulossa helpompi jakso, et jos ois oma vauva niin sä saattaisit olla paljon väsyneempi henkisesti koska sä et tiedä milloin se loppuu. Mut tässä sä tiedät, et sijoitus kestää vaikka kaks kuukautta ja sit sä saat levätä. (A2)

se loman merkitys on niinku tosi, et silloin tietää et silloin ei varmasti oo kukaan. Et vaikka kuin tietää et joku on lähdös nii koskaan sä et voi tietää et tuleeko edellinen, tai et tuleeko uus kuitenkin jo edellisenä päivänä (...) (A6)

Vapaiden pitämisen lisäksi usein mainittiin myös toive **lomaperheestä**. Sellaisen nähtiin voivan mahdollistaa turvallinen ja ennalta sovittu paikka, jota sijaisperhe voisi käyttää erityisesti silloin, kun he tarvitsisivat hoitoapua. Lomaperhettä voisi käyttää erityisesti arjen suunnitteluun sekä pienten hengähdystaukojen mahdollistamiseen hektisen arjen oheen.

No varmaan mä, en mä koe et me muuten varmaan hirveesti tarvittas mitään ekstraa, kuin se, että ois joku vakituinen sijaistava lomaperhe joka niinku ottais lapset ja joiden kaa se ois sellasta säännönmukasta ja sit vois suunnitella, ja sit ois tiedossa jo se paikka minne lapset menee ja näin. Et ehkä se on se haaste että kun meillä on tällä hetkellä niin et sit ku sitä lomaperhettä ruvetaan kartottamaan ja se on viikko ennen sijoitusta selvillä niin se niinku aiheuttaa sen oman paineen sitten. (A5)

Mä, just mietin et jos aatellaan, mä näkisin että just meidän perheelle semmonen tuki (...) vois olla semmonen niinku loma...tietynlainen vaikka pikalomaperhe. (...) mä tarkotan sillä sitä että jos mä nään että nyt meillä vähän kiristää hermoo, tää voitais laukasta vaikka sillä että me otetaan oma perhe ja me käydään vaikka yks hotelliyö kylpylässä. (...) (A4)

Lomaperheen ohella toivottiin eräänlaista ”lomitus”mahdollisuutta, jolloin perheeseen tulisi valmenttuja henkilöitä pyörittämään arkea hetkeksi niin, että vanhemmat saisivat itse levätä. Toive lomaperheestä tai lomittajista tuli kaikilta niiltä perheiltä, joilla ei ollut säännöllisiä lomiam tai ennakointivuotta arjessaan.

No ois semmonen, just semmonen lomittaja. Millä olis koulutus ja valmius tulla meille sit sillo aina ku tarvis. Et pystyis vähän sitä tulevaisuutta varmemmin suunnittelemaan sitten. Jonnekin vaikka sitte tollasella pienemmällä porukalla, et ku nämä lyhytaikaiset sitte, et totta kai ne käy sitten sukuloimassa tai niinku, tai sitte vanhempien kanssa käy jossain pienellä reissulla tai näinikään, mut sitte se tahtoo aina vähän jäädä meidän [lapset] sitte vähän, et me ollaan aina sitte vaan täällä pihassa. Kun pitää olla paikan päällä. Että tarvis sellasen henkilön joka ois sit vähän niinku lomitustyylinen, et joka ois tässä apuna. Et en minä muuta et ei tulis mieleen. (A8)

Meille olis paras että meillä kävis kaksi kertaa kuukaudessa, pariskunta, mies ja nainen, kellä on ammatillinen tausta, tulisivat meille ja sanoisivat että tehkäpö mitä lystätte, olkaapa kotona tai ette, mutta olisivat kaks päivää kuukaudessa meillä. Että me päästäis lähtee lomalle. Se on se mitä, mä en mitään muuta kaipaa ku sitä parisuhteelle yhteistä aikaa ja se että välillä voi lähtee kotoo pois. Semmoset kuka osais hoitaa sekä meidän elukat että lapset. Muutapa en, mitään muutapa en tarvii. (...) Samalla tavalla ku maatalouslomittajille on ne päivät. Eikä tarvii olla nainen ja, mutta vaikka mies ja mies tai nainen ja nainen kuhan vaan osaavat ja ovat hyviä työssään. (...) ehkä siihen just kaipais jotain että pääsis yhdessä puolison kanssa tekemään jotakin. (A3)

Mä en oo viel hirveesti kokeillu sitä [lomittavia hoitajia] mut mä oon jääny kyl siihen ymmärrykseen et meil, et jos on jotkut todella haastavat, niinku todella voimia vievät ni, ni et mul on sellanen mielikuva et sit jos sanois et nyt paikat kii vähäks aikaa kyl ni, mun mielest kollegal on ainaki käyny sillee, et sit on pistetty vähäks aikaa paikka kii et saa vähän vedettyä henkeen sen jälkeen. (A6)

Monessa perheessä sijoitettuja lapsia saattoi olla samaan aikaan useampia tai limittäin siten, ettei edellisten ja uusien lasten vaihtumisen väliin jäänyt tyhjää hetkeä. Silloinkin jos jäi, perhe oli jatkuvassa valmiustilassa, mikä luonnollisesti esti arjen seuraavaa päivää pitemälle suunnittelun.

Sit on tietysti kaikki se et mitään ekstempporee ei voi suunnitella, etkä oikeestaan voi suunnitella mitään hirveen pitkälle niinku vaikka viikonloppureissuja tai grillailuja jossain vähän pidemmällä kaverilla koska ikinä et tiedä et onko päivystys vai ei... (A5)

Jossakin tapauksessa lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia tuli perheeseen aina vain yksi kerrallaan, minkä jälkeen oli pieni tauko ennen seuraavaa. Näin perheelle järjestyi luontevasti hengähdys hetki ennen seuraavaa sijoitusta, eikä erillisille vapaahetkille, lomaperheelle tai lomittajille ollut tarvetta.

No, no meil on koko ajan ollu, et ku meille tulee yks sijotus, nii sit me hoidetaan se niinku loppuun saakka ja sitte on pieni tauko. (A9 ja 10)

Lomaperheen puuttuessa perhehoitajat käyttivät omaa lähiverkostoaan. Joissakin perheissä perheen omat vanhimmat lapset pystyivät hoitamaan nuorempia lapsia, mutta kuten haastateltavakin totesi, kaikilla lyhytaikaisilla sijaisperheillä ei välttämättä ollut samanlaista tilannetta ja mahdollisuutta. Läheiset, naapurit ja sukulaiset olivat hyvin tärkeä voimavara ja arjen mahdollistaja, jos organisoitua hoitorinkiä ei esimerkiksi ollut saatavilla.

meil on tietysti hirveen hyvä tilanne se et meidän [oma lapsi] nii se aika paljon sit pystyy ottaa vastuuta, et vaikka mä oon kotona täs nii se on et mä voin vaik syöttää sen, et sä voit tehdä ruuan, et kauheeta lapsityövoiman käyttöä mut kuitenkin selkeesti sillee et ei kaikilla oo sitä samaa tilannetta. Et niil voi olla omat lapset ihan eri tilanteessa (A6)

Sitte aikaa myöten on tullu että me lähdetään jompikumpi pois aina ja toinen jää, toinen pääsee vähäks aikaa mutta nyt tietysti sitten kun lapset on jo isompia ja ottaa niin hyvin vastuuta niin voi olla et nyt sitte alkaa olla enempi aikaa ja voiki lähteä [hetkeksi kotoa] (A1)

Ja niinku lähiverkosto. Et sitä lastenhoitoapua tarvii kyllä. (A3)

me ollaan rakennettu pikkasen omaa tukiverkkoa et mistä me pystytään kysyy mut ei nekään oo aina käytettävissä. (A4)

sillälaililla naapurissa sitte sen jonku tunnin pari saattanu olla (A8)

Perheen muut lähiverkostot olivat myös apuna tarvittaessa käytännön lastenhoidossa, mutta kaikki eivät halunneet käyttää ystäviään tähän tarkoitukseen.

Ja sit ku ei me lähiverkostoo niinku, ollaan todettu ettei käytetä meidän lähiverkostoo hoitoapuna, et jotenki halua pitää sen puolen tavallaan semmosena. Toki sit on kollegoja jotka on hyviä ystäviä niin niitä on käytetty, mut et muuten. (...) Ja ennen kaikkea niinku siin on varmaan se et silloin ku me ollaan vapaalla nii me halutaan niinku vapaasti nähdä myös niit meidän ystäviä ja sit jos ne lapset on niil meidän sukulaisilla tai ystävillä nii sit me ei voida nähdä niitä ja se sit taas tavallaan rajottaa sitä puolta. (A5)

Lomaperheen hyötynä nähtiin ensinnäkin se, että toisin kuin omaa lähiverkkoa käyttäessä, vastuu lapsista siirtyi ammattitaitoiselle ja samanlaisen koulutuksen saaneelle perheelle. Lisäksi oman perheen jaksamisen kannalta nähtiin tärkeänä, että perheessä pysyvästi asuville lapsille olisi mahdollista taata tarvittaessa arkeen rauhallisia, oman perheen kesken vietettyjä hetkiä.

Et tommonen et se tulis työnantajan puolelta nii mä nään et sitä käyttäis ehkä vielä helpommin koska siin on, kun mä jätän taas meidän hoitorinkiin nii se on silti se selkee vastuu on meidän. Nyt se on, tota noin se jäis tietyllä tapaa, mä en pelkää sitä vastuuta mut se on vaan henkisesti tärkeitä. (...) Nii et nyt ne on selkeesti vaikka lomaperheessä, ne on siellä ja se, meidän ei tarvii siit, meilläki se et jos omat kuitenkin pystyis, et ne on sit hoitamassa täällä kuitenkin. (A4)

Nii sillon mulla ois paikka jonne laittaa, tai ees KYSYÄ. Tai sitte, voi vastata että nyt ei käy, käy viikon päästä, käviskö se. Et mä voin tuoda helpotusta sitä siihen arkituskaan. (A4)

Lomaperheen ohella toivottiin myös **muuta hoitopaikkoja**. Niitä toivottiin erityisesti arjen pyörittämiseen ja helpottamiseen. On tärkeää huomata, ettei kumpaakaan - ei lomaperheitä eikä hoitopaikkoja - ollut tarkoitus käyttää päivähoitona. Järjestetyllä hoitopaikalla toivottiin sitä, että se voisi tuoda perheen arkeen jotakin suunnitelmallisuutta ja ennakoitavuutta. Esimerkiksi pakolliset menot, terveydenhuoltokäynnit ja palaverit vaativat aina sen, että lapsilla oli hoitopaikka.

Joo no siis onhan se kyl niinku totta et jos on näit joitain palavereja ja ei oo niinku lastenhoitoon plakkarissa nii nyt just selvittelin (...) no sit mietin et pyydänpö mun äitiä (...) mut sit onneks toinen [lyhytaikainen sijaisperhe] sano et mä voin viedä siihen lapset mut et, ilman tommosta, nii eihän se toimi. Et pakko ne on joskus saada jonneki siks aikaa kun on noi pakolliset palaverit. Et, et niinku. (...) Tai sit just jos on joku oma hammaslääkäri tai joku nii aina sä joudut miettimään sen et vaikka omat lapset on koulussa, nii apua jos mul on lapsia nii mihin mä ne laitan. Et se on niinku, se on se. (A6)

Mut ehkä joku semmonen et kerran kuussa ois joku iltaparkki, niinku siel meidän [työntekijätiimin] tiloihin, ja sit pystyis viedä sinne, ei aina tarttis ilmoittaa etukäteen et nyt mul on selasii et mä tuon kello viis viiva seittemän et pääsee vähän käymään lenkillä tai jossain. (...) Että tota. Emmä oikein tiedä, et mikä muu se olis, mut et joku tommonen, tommonen se vois olla et niinku tietää et vois sopii ne omat menonsa et ois joku tommonen pysyvä aika, et joka kuun eka maanantai tyylin, et hei joo mä järkkään siihen sit ne mun jotkut pakolliset hammaslääkärit tai lastenlääkärit tai jotkut tommoset että, se ois varmaan se yks. (A6)

Se ois hyvä jos sais jonkun kaupungin tilan ja sinne jonkun...MLL:n tai jonkun koulutetun lastenhoitajan ja sitte kaikki vastaanottoperheet vois viedä sinne niinku x-määrän. Mut seki on sit vaikeeta ku eihän sitä tiedä et onks meillä 5 vai onks meillä 3. Etkä sä voi varata sitä koskaan ku sä niinku, et tiedä et mikä on se resurssi et sit on siinä aina tollasia hankaluuksia. (A6)

sellasia varasijoituspaikkoja lapselle et ihan vaikka muutamaks tunniks, sen takia ettei ihan jos vaikka tulee joku hammaslääkäriaika nii minne viet lapsen lyhyeks aikaa ja joka helposti ja nopeasti järjestyy et. (A1)

8.3 Kohdatuksi tulemisen mahdollisuus

Kolmanneksi tarpeeksi määrittelen kohdatuksi tulemisen mahdollisuuden. Kohdatuksi tulemiseen liitän perhehoitajien tarpeen kokea tulevansa kuunnelluksi ja kuulluksi tulemisesta. Se on myös dialogista kohtaamista ja halua tehdä yhteistyötä. Erityisen keskeistä on perhehoitajien kokemus siitä, että heidän tarpeitaan kunnioitetaan ja toiveitaan kuullaan. Se kertoo myös siitä, että perhehoitajien työtä arvostetaan ja heitä kunnioitetaan asiantuntijoina, ei vain ”hyväntekeväisyyttä tekevinä perheinä”.

Kuulluksi tuleminen on myös sitä, että perhehoitajan tarpeiden olemassaoloa kunnioitetaan. Se näkyi esimerkiksi vapaiden pitämisen soviteltavuudessa ja mahdollisuudessa vaikuttaa siihen, minkä ikäisiä lapsia perhe toivoi että siihen sijoitetaan. Perhehoitajista välittyi kuva, että heillä oli hyvä käsitys perheensä kestokyvystä ja omista voimavaroistaan. Se näyttäytyi esimerkiksi kykynä huomata, milloin perheessä oli jo sen verran lapsia, ettei enempää voitu ottaa jotta perhe säilyisi toimintakykyisenä.

Ja tosi hyvin me ollaan kyl saatu sovittuu ne. Että tota, sillee on kyllä ollu kiva. (...) Mut tosi hyvin meil on mennyy sillee, että jos on suunniteltu joku juttu et [--] ollaa joku viikonloppu [puolison] kaa kahestaa jossain (...) nii on päästy ite vähän hengähtää. (A6)

Nii sit löytyy sellanen tietynlainen balanssi siihen omaan olemiseen ja sit ku muistaa myös et me hirveen tarkasti kuitenkin pidetään kans huolta siitä et me ei oteta liikaa lapsia kerralla. Et jos meillä on jo lapsi, nii meille saatetaan tarjota toinen tai kolmaski lapsi nii me saatetaan sanoa et ei me ei oteta nyt ku meil on tää yks. (A2)

saa sit sanoo et käykö tai et käykö joku tietyn ikänen, et saadaan niihin sit sanoo, jos tarjotaan jotain sellasta sijotusta joka ei sit siihen omaan tilanteeseen just sillä hetkellä sovikaan. (A9 ja A10)

Haastatellut kokivat tärkeäksi, että perheen kanssa työskentelevät henkilöt kuuntelivat perhettä ja luottivat sen arviointikykyyn esimerkiksi jaksamisensa suhteen.

et kyllän se ois tosi tärkeetä meidän työssäjaksamisen ja työhyvinvoinnin kannalta et silloin kun me oikeesti itse osataan sanoa ja osataan tuoda esille se asia et nyt me halutaan taukoa ja nyt me tarvitaan taukoa nii musta ois tosi tärkeetä et joku oikeesti kuulis sen ja ottais sen huomioon. (...) sanottiin et nyt me toivottais et me saatais pelkästään vauvoja [--] niin sitten ajattelin et se vois olla sellanen kans meidän työhyvinvointia vähän keventävä et saatais hetken vaan olla vauvojen kanssa niin sit siihenki meille vaan vastattiin et tällähetkellä ei oo mahdollista et me ei tarvita nyt vaan pelkkiä vauvaperheitä vaan et me tarvitaan kaikkia et jos haluatte pysyä [sijoittavan tahon listoilla] niin sitten teidän pitää ottaa myös isompia ja niinku näin et. Et ku nää on sit kuitenkin sellasii niinku hyvin pieniä asioita mitä mä koen et hyvin pieniä asioita mitä mä toivon nii sit ehkä tulee sellainen olo että, no, voi. (A2)

Osa lyhytaikaista perhehoitajuutta on olla asiantuntija-asemassa koskien sijoitetun lapsen arkea. Perhehoitajien kuuntelu mahdollisissa haastavissa tilanteissa ja ripeät konkreettiset toimet koettiin tärkeinä. Jos perhe esimerkiksi koki, että heille sijoitettu lapsi uhkasi haastavuudellaan perheen hyvinvointia, toivottiin työntekijöiltä puuttumista tilanteeseen ja perhehoitajien todesta ottamista.

No niissä tilanteissa missä on lapsi josta joutuu itse miettimään et onko lapsi perhekuntoinen edes, niin ne on ehkä semmosia tilanteita missä mä koen että [lyhytaikaisilta sijaisperheiltä] vaaditaan liikaa. Et se pitäis olla hyvin yksinkertainen kuvio. Et jos todetaan et lapsi oireilee näin ja näin, ja me koetaan et lapsi ei oo perhekuntoinen niin silloin mä koen et sen siirron pitäis olla nopee laitokseen että. En niinku vaikka ollaan lyhytaikanen perhe niin se ei silti tarkoita sitä et lyhyttäkään aikaa kenekään tarttis pitää laitostuntosta lasta kotona. (A5)

Kuulluksi tulemisen tarvetta lähellä on **tarve arvostetuksi tulemisen kokemuksesta**. Arvostus syntyy usein pienissä kohtaamisissa ja tavoissa esimerkiksi puhua ja ottaa huomioon perhehoitajan toiveet ja tarpeet. Perhehoitotyön näkeminen työnä näyttäytyi arvostuksena, jota työntekijät joko osoittivat perheille tai eivät. Sujuva yhteistyö on myös arvostetuksi ja kohdatuksi tulemista.

Ne [virkistysviikonloput] oli kyl tosi kivoja koska niistä tuli sellanen fiilis itselle et joku arvostaa tätä meidän työtä ja tietää et meki tarvitaan siitä välillä taukoja ja näin. (A2)

Siinä on sellanen ristiriita. Et perhehoitajista puhutaan vähän niinku toimeksiantosopimuksesta, palkkioista, et se on vähän niinku semmosta vapaaehtoistyötä jota tehdään muun työn ohella. Mut sit ne asiat varsinkin tänäpäivänä on, nehän vaatii ammatillisuutta. (A1)

Noo meillä on toiminu kaikkien kanssa yhteistyö äärettömän hyvin. Ollaan oltu erittäin tyytyväisiä (A3)

Mahdollisuuteen tulla kohdatuksi liittyy **välitetyksi tulemisen tarve**. Sillä tarkoitan esimerkiksi sitä, että voi tuntea olevansa tärkeä ja kiinnostava, ja että hänen hyvinvoinnillaan on merkitystä ja sitä halutaan tukea. Välittäminen toi myös tunteen, että perhehoitajan huolet ja ajatukset otettiin tosissaan. Erityisesti lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi ryhtymisen alkuun toivottiin sitä, ettei perhe jäisi yksin, vaan työntekijät osoittaisivat aktiivisemmin tukeaan esimerkiksi soittamalla ja kysymällä perheen kuulumisia.

Mut mä muistan ku tuli [--] eka sijoitus meille ja ne oli ne lapset aika hurjia ja se oli meidän ihan ensimmäinen sijoitus ja se ei kestäny ku kuukauden mut kukaan, koko kuukauden aikana meille ei soittanu ykskään työntekijä ja kysyny mitä meille kuuluu et mitä meille, ja mä olin ihan ihmeissäni et enhän mä tietenkää tienny et mitä mä voin, kaikki oli kesälomilla ja sillain, nii alussa ei osannu ees vaatia tai pyytää, eikä ihan alussa ees tiennykään mitä kaikkea ois voinu pyytää. Mut toivoin et joku ois soittanu ja kysyny et mitä kuuluu, miten sulla menee, voidaaks me auttaa jotenki, jos sä tarviit jotain apua tai jotain näin. (A2)

Sekin on mun mielestä tosi työntekijäkohtasta et minkälaista, et kuka ottaa vakavasti sen et jos sanoo et on vaikka väsynyt. [--] meil oli 3 vuotta ollut taukoamatta lapsia, eli ne oli aina menny limittäin ne sijoitukset et meillä ei ollu ollu yhtään hetkeä taukoa lapsista niin sitte työntekijöille et nyt on sellanen juttu et meil on oikeesti ollu 3 vuotta koko ajan töitä et me nyt haluttais pitää nyt ehkä kuukauden vapaa tässä, että vaan kaivattais perheenä sellasta omaa aikaa nii heidän vastaus oli se että he ymmärtävät mutta nyt on sellanen tilanne et he tarvitsevat perheitä et eivät voi antaa meille sitä taukoa et koska muuten he ei saa lapsia minnekään et jos tulee sijoituksen tarpeita et siinä kohtaa tuli itselle vähän sellanen tunne et... (A2)

Työntekijöiltä toivottiin myös herkkyyttä huomata perheiden tilanne. Se viesti myös kiinnostuksesta ja välittämisestä perhettä kohtaan. Aktiivinen tuen tarjoaminen ja varsinkin arkisten käytännön asioiden helpottaminen nähtiin tukena, jolla myös ymmärrettiin perheen tarpeita ja haluttiin vastata niihin. Perhehoitajat kokivat osaavansa itsekkin vaatia tukea tai apua, mutta itse vaatiminen on silti eri asia

kuin se, että tukea tarjottaisiin aktiivisesti siksi, että perheestä ja sen hyvinvoinnista ollaan aidosti kiinnostuneita.

*se fyysinen et se (...) tuki on aika tärkeä ja mä sanon et se saisi olla jopa, mä en vaadi sitä enempää, mutta se voisi olla vielä herkempää että ne auttas tietyllä tavalla, jos on, mä ymmärrän, jos on vaan yks lapsi nii silloin pitääki pystyä liikahtaa, mut ku meilläki on tää [monta lasta samaan aikaan] nii kylhän (...) on aika linnotettu tänne kotiin. Varsinki ku on kaks tol-
lasta pientä nii tämmönen, se tuki ehkä herkemäksi jos mahdollista. Toki heilläki on työnsä ja rutiininsa ja asiat jotka pitää hoitaa. (...) ja kyllä ne ehdottaaki [tukea]. Mut jotenki sellasta hajulla olemista, et haistella sitä et kellä on tiukka tilanne nii tarjota sinne puoliautomaattisesti sitä (A4)*

*Harvoin niinku tarjotaan ees jotain et vaikka ees niinku ite ois siillee et sanois et nyt on tosi rankkaa ja nyt on tosi haastavat lapset niin keskusteluapua saa ehkä sosiaaliohjaajien kanssa ja sit työnhajauksessa voi puhua asioista mut ei siel niinku mitään ratkasuehdotuksia tai sel-
lasia niinku tuu sieltä (A2)*

(...) Et jos lapsi itkee vaikka kolme kuukautta putkeen, siis itkee oikeesti, aivan koko ajan, niin ei välttämättä tehdä yhtään mitään. Se voi olla vaan niinku niin et se nyt vaan on tällasta ja ne lapset nyt vaan on tällasia. Niinku se et jos mulla itselläni ois lapsi joka itkee vaikka vaan 2 viikkoa putkeen, niin kyllä mä haluaisin niinku kaikki ihan kaikki tällä hetkellä lääkärintarkastukset, ei se nyt vaan voi niinku olla näin et vauva itkee kolme kuukautta. Et jotenki ehkä niinku se et tosi paljon on muuttunu siitä et miten nykyään ehkä osaa tai uskaltaa vaatia [tukea] et, mut ei sitä kyl ihan hirveesti tulla niinku tarjoomaan. (A2)

Ylipäätään nähtiin tärkeänä, että sijaisperheitä osattiin tukea alusta loppuun. Perheiden tarpeiden kuunteleminen ja niihin vastaaminen nähtiin merkittävänä hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä.

ja jotenki ajattelee sit niitä perheitä jotka nyt alottaa tätä työtä et kun niille lävähää joku sisaruskatras jossa kaikki oireilee ihan älyttömästi ja jos ne ei ihan oikeesti saa sellasta oikeanlaista apua ja tukea siihen niin mä voin kuvitella et ne ei kyl ihan kauheen kauaa tätä työtä tee. Et jotenkin voisi jotta perheet jaksais hyvin ja jotta perheet tekis tätä työtä kauemmin ja voisi hyvin niin sitä tukea pitäis saada tosi tosi paljon enemmän ja sellasta niinku et sen pitäis olla sellasta konkreettista tukea ja apua eikä vaan sellasta et joku on puhelimella tavoitettavissa ja sanoo että no yritä nyt jaksaa ja että näin. (A2)

8.4 Perheyden mahdollisuus

Neljäs luokittelemani tarve on perhehoitajien *mahdollisuus perheyteen*. Perheys rakentui useasta tekijästä, mutta keskeistä oli se, että perheen tarve olla perhe tunnistettiin ja tunnustettiin. Myös perheeseen suhtautuminen *perheenä* eikä lastensuojelun perhehoidon yksittäisinä osasina on osa perhekokonaisuuden olemassaolon tunnustamista.

Perheyttä mahdollisti se, että perhe **tuli ymmärretyksi perheenä**. Jotkut haastatelluista kertoivat varta vasten toivoneensa, että työntekijät huomioisivat koko perheen ja kaikki perheenjäsenet. Perheenä ymmärretyksi tuleminen voitiin ottaa osoituksena siitä, että koko perhettä ja sen tekemää työtä arvostettiin. Erityisesti, kun perhehoitaja näki tärkeänä perheen lasten huomioimisen, toivottiin myös työntekijöiden kiinnittävän huomiota siihen, että sijaisperheeseen ja sen toimintaan tosiaan kuuluivat kaikki perheenjäsenet.

Mutta kyllä mä koen et he hahmottaa sen et tehdään perheenä ja he hahmottaa perheen tarpeet et, paremmin ku tommonen perus kenttätyöntekijä. (A5)

me ollaan kyl aina kun me ollaan saatu antaa palautetta niin me ollaan kyl aina toivottu että ois koko perheelle ja et meidän [lyhytaikaisten sijais-] perheiden lapsiakin huomioitais tässä näin koska he kuitenkin joutuu tosi koville tässä työssä niin ollaan toivottu mut mitään ei oo kyllä niinku tullu sitte tai et ei ees tällasii järjestetty. (A2)

sieltä siis tulee joka vuosi joululahja meidän perheelle, et se on joku semmonen seurapeli, mikä on sinällään ihan hauska idea, mut se on niinku tarkotettu pienille lapsille. Et mä koen sen sillee et jee, me saatiin uus peli, et me voidaan sit näitten [sijoitettujen lasten] kaa leikkii sillä. Mut se ei millään tavalla liippaa meidän omia lapsia. Et ne kattoo vaan et äääh, tommonen peli, et toihan on ihan pikkuvauvoille. Et toisaalt sit taas ois ehkä kiva et, pitää varmaa [--] sanoo, et ostaa jonku teinien seurapelin, et sitä voi sit pelata kun nää menee nukkumaan ja sillee niinku muistaa et se koko perhehän tätä työtä tekee. Mutta. Mutta emmä tiedä (A6)

Perheenä ymmärretyksi tulemiseen liittyi myös ymmärrys perheen käytännöistä ja perheen arjesta. Lyhytaikainen sijaisperhekin oli perhe, joka oli luonut omat rutiininsa ja tapansa olla sijaisperhe. Tätä tapaa olla perhe toivottiin voivan toteuttaa. Siihen tarvittiin työntekijöiden ymmärrystä siitä, että perhe todella toimii sijaisperheenä, jossa ei voida toimia ainoastaan sijaishuollon käytännöt edellä. Osa haastateltavista koki, että niitä asioita, jotka perheestä tekivät perheen, ei aina otettu riittävästi huomioon tai ymmärretty.

Sijoittava sosiaalityöntekijä harvoin ymmärtää sitä, että me tehdään tätä työtä perheenä. Et jotenki tuntuu et hirmu usein he vaikka antaa semmosia vapauksia näille biologisille vanhemmille, jotka ei niin ku millään tasolla toimi meidän arjen kanssa. Et sovitaan vaikka et joka päivä tunnin soittoaika. Nii sehän on ihan täysmahdottomuus tällä porukalla saada toimimaan et yks on aina tunnin puhelimesta tai sit voi olla et joka päivä tapaaminen kello 15-17. Nii se on tosi haastavia siinä sit ku yrittää sanoa siinä sit et meil ois iltaruoka silloin, ja me nyt kuitenkin pyritään pitää kiinni siitä et iltaruoka syötäis yhdessä ja näin. Nii sit monesti huomaa et ollaan vähän näreissään siitä ettei meilt löydä joustoo eikä ehkä ymmärretä sitä et me joustetaan 365 vuodessa, et meidän on pakko vetää se raja johonkin. (A5)

Kaikki perhehoitajat pitivät tärkeänä perheiden huomioimista ja erityisesti perheiden yksilöllisten tarpeiden ymmärtämistä. Osa haastateltavista kuitenkin nosti yksilöllisen tuen laajempaan keskusteluun. He esittivät mahdollisia ratkaisuja siihen, kuinka sekä perheiden toimintamahdollisuuksia että

perheiden suhteita olisi mahdollista tukea ottaen kuitenkin huomioon myös perheiden erilaiset tarpeet, tilanteet ja perheenjäsenten määrät.

Jos kaikki ois sillee että saisi päättää niin se ois varmaan joku palveluseteli. Että se ei menis sillee niinku että työnohjaukseen on tän verran, koulutuksiin on tämän verran budjetoitu tässä meidän ohjeessa tämän verran tässä kaupungissa tuohon ja näin ja tuohon ja tuohon, vaan ois semmonen könttäsomma vaikka sen mukaan kuinka monta lasta on siellä perheessä. Ku sehän on kokonaisuus se perhe. Ja sitte sen vois niinku tuumata vaikka yhdessä sen oman sosiaalityöntekijän kanssa, että sillä on sen verran uskottais, (...) ja hänen kanssaan suunnittelis sitte että vaikka (...) aina sitte vuodeksi suunnitella et mites teillä nyt ois tarvetta, et onko joku koulutus, tai työnohjausta tai, tai onko se joku muu apu sinne kotiin, vaikka joku konkreettinen (A1)

Perheen kokonaisuuden ymmärtämistä lähellä on myös **kaikkien jäsenten huomioiminen**, joka näyttäytyi myös yhtenä tapana mahdollistaa perheyttä ja vahvistaa perheenä toimimista. Perhehoitajien puheessa näyttäytyi tärkeänä, että myös perheen omille lapsille osattaisiin suunnata joitakin tuen muotoja ja mahdollistaa heille perheen kanssa vietettyä aikaa. Toisaalta perheet toivat esiin sen, että koko perheelle soveltuvaa, monen ikäistä palvelevaa tuen muotoa tai tekemistä voi olla hankala löytää. Kuitenkin pelkkä ajatus siitä, että perheen kaikki jäsenet huomioitaisiin, koettiin tärkeäksi.

oon sanonu jokaiselle, että huomioikaa myös meidän omat lapset. Nii kyllä ne kysyy että mitä kuuluu. (...) Minusta se on ihanaa ja hirveen tärkeä. (A3)

[--] Sitä mä oon sit joskus niinku kuullu vaa et joskus oli joku et jotkut sai jotain...Muumi-maailma-vapaalippuja aina monena vuonna mut nii kauan ku mä oon ollu, nii ei oo kyl mitään. Et mä oon vähän yrittäny vinkata et jotkut lintsirannekkeet vois olla kiva just sillee niinku et sit vois mennä perheellä, et joko niinku oman perheen kesken tai sit sen koko poppoon kanssa. Mut se on hirveen haastava mieltii mistä hyötyis koko perhe. Ja sit nää [sijoitetut lapset] tähän päälle nii. Se on vähän hankala aatella et mikä. (A6)

Mut sit jos ajatellaan meidän lapsia niin aika vähän loppujen lopuks tulee niinkun mitään, jos ajatellaan vaikka sieltä [työntekijöiden] puolelta tai perhehoidon tuen puolelta. Nii aika vähän tulee sillee biologisille lapsille. (...) Tää on tietyllä tapaa hyvä esimerkki siitä (...),siinä hetkessä, kun lapsi näkee, että toi saa, ja hän ei saa. Nii se kateushan iskee samantien. Et sitä, vaikka väitän et meidän lapset saa paljon, mutta kun ne näkee myöskin sitä, että toiset saa. Ei ne ehkä enempi saa, mutta ne saa jotain sellasta mikä on niinku houkuttavaa. Ja joka (...) se ei tuu heille siinä heti, voi tulla joskus myöhemmin ja kaiken lisäksi voi tulla jossain täysin eri muodossa. (A4)

Eräs tapa huomioida kaikkia perheenjäseniä oli tarjota perheen lapsille tiedollista tukea kirjallisen materiaalin avulla. Eräs perhehoitaja kertoi heidän saaneen materiaalia, jota käydä yhdessä läpi omien lasten kanssa. Tätä ei kuitenkaan oltu toistaiseksi koettu erityisen tarpeelliseksi.

A: On vaan annettu niinku kirjallista materiaalia.

H: Joo, okei. Mut on kuitenkin jotain, mä en tiiä, onksne jotain tehtävävihkoja

A: Jotain joo, joku semmonen on annettu kyllä

- H: Oottekste niitä käyny perheenä sit läpi vai onks ne jääny sit
 A: *No ne on nyt kyllä jääny semmoset tehtävähkot että,*
 H: Joo, nii
 A: *tuntuis vähän ehkä turhulta käydä ja tehdä tehtäviä, omien lasten kanssa tehtäviä mutta, voihan se jossain vaiheessa olla ehkä ihan paikallaan (A7)*

Perhehoitajat toivat esiin tarpeen **perheensä vahvistamiselle**. Tähän sisältyi esimerkiksi mahdollisuudet viettää perheenä yhteistä aikaa ja ”hengähtää” välillä perhehoitotyöstä. Hengähdystauot nähtiin myös aikana, jolloin perheellä oli mahdollisuus vahvistaa sen sisäisiä suhteita ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vahvistamisen tavat olivat hyvin arkisia ja pieniä, kuten pelkkä yhdessä oleminen tai yhteinen kävelyretki, josta oman perheen tiedettiin nauttivan.

siinä vaiheessa kun loma tulee ja ollaan vaan oman perheen kesken nii kaikki jotenki vaa huokasee ja on vaan jotenki ihan rauhassa sitte ku ollaan ihan vaan keskenään. (A5)

Pyritään sit tekee asioita oman perheen kanssa ja ehkä sit just rauhottumaan, sellasta kiireetöntä arkea, et nyt ei välttämättä niinku tarvii tehdä ruokaa, et voi syödä vaikka niinku mansikoita (...) et oman perheen kesken oma lapsi tietää jo et mitä on rutiinit ja mikä on se normaali arki nii sun ei tarvii väkisin pitää kiinni siitä niin ku taas sijotettujen kanssa. (A2)

Nii ehkä sit sillon ku ollaa oman perheen kesken nii voi höllätä niinku niistä tietynlaisista rutiineista ja voi valvoa pidempään tai voi tehdä sellasia ihan normaaleja asioita. (...) sitte on sellasia asioita jotka itsestä ja omasta perheestä tuntuu kivalta et lähdetään vaikka metsään, metsäretkelle (...) nii sit taas oman perheen kanssa et ku tietää et omat perheenjäsenet tietää et ne nauttii siitä, nii se on ihan erilaista, se on paljon kivempi lähteä sinne et ku joku ei koko ajan valita siitä et mennää kotii mennää kotii. Et pystyy nauttii erilailla erilaisista asioista. Mut et pieniä asioita ne on. (A2)

Perheen vahvistamiseen liittyy perheaika, eli perheen yhdessä oleminen ja toimiminen. Perhehoitajat kuvasivat olevansa hyvin tietoisia tavastaan huomioida perhettään. Perheen lapsille annettu aika ja erityinen huomioiminen esimerkiksi loma-ajoilla olivat tärkeitä perhettä koossa pitäviä ja sen suhteita vahvistavia asioita.

Ja sit et annetaan, et jos meillä on vähemmän porukkaa nii sitte kyllä tankataan sitä yhdessä-oloa. (A3)

tietyl taval tiesi et tää on tämmönen rytmi ja tää menee tietyllä tavalla (...) ja sit osas ajottaa siihen sen sellasen oman perheen huomioimisen ja semmosen et nyt vaan syödään pitsaa ja valvotaan ihan liian pitkän ja niinku sellasta, ihan niinku, mut et et sit ku on semmosta hullunmyllyä se niin sit pitää oikein miettii et mihin sen, mihin sen välin saa et sen oman huomioimisen. (A6)

No siis pyritään siihen et se lapsi sais sellasen täyden ekstrahuomion ku ei oo sitä muuta porukkaa et sais sit tankata sitä vanhempien huomiota, et ku kerranki sitä ei tarvi jakaa. (A9 ja A10)

Perheen yhdessäoloa voitiin mahdollistaa myös hakemalla tuettuja lomia, joiden aikana perhe sai irtautua arjesta ja vahvistaa perhesuhteitaan.

Ja sitten hmmm... onhan sitä käyty, sitten me käytiin viikon semmosessa (...) nii olihan meillä kaikki muutki lapset mukana, se oli sellanen, (...) viikko, tuettu loma. Et kerran neljään, viiteenkö vuoteen se on et on mahdollisuus päästä niin päästiin sitte menemään. Ja sitte ton Perhehoitoliiton kautta on kaikkia, mitähän siellä niitä onkaan (...) (A8)

Oli kuitenkin tärkeää, että myös arkeen mahtui lasten huomiointia ja kohtaamista. Tällaisia pieniä hetkiä arjen keskelle pystyttiin järjestämään esimerkiksi yhteisillä automatkoilla tai aikoina, kun perheeseen lyhytaikaisesti sijoitetut lapset tapasivat omia läheisiään ja sukulaisiaan. Esiin nousi myös aikuisten tapa kysyä aktiivisesti perheen lasten mielipiteitä ja keskustella perheenä perheessä tapahtuvista asioista. Näin perhe antoi myös tietoa lapsille siinä määrin kuin katsoi sopivaksi.

Onhan se [lapsilla] pikkasen tietysti pinna tiukalla sit mutta se niinku helpottaa sillä että antaa päivässä sitä sit muutaman, vaikka 15-20 minuuttia sen aikuisen kanssa kahestaan oloa. Että ei oo kaikki lapset siinä sit aina touhottamas siinä tai ottamassa aikaa. Sen huomaa siinä sitte, silloin ku jos sattuu semmosia viikonloppuja että kaikki [lyhytaikaisesti sijoitetut] on sukuloimassa, nii sitte niinku, nämä meidän lapset nauttii siinä sitte omia hommiaan, että saavat ihan rauhassa. Että tosi paljon sitte kuitenkin tykkäävät. (A8)

Kyllä, kyl se on aika tietosta koska tota (...) niin kyllä, kyllä, et jokainen sais kuitenkin semmosta yksityistä aikaa vanhempien kanssa tai jommankumman kaa. Et kyllä, kyl sen on oltava aika tietosta. (...) Välillä lähetään kaikki jonneki tai sitte...joku, jompikumpi vanhemmista lähtee käyttää harrastuksissa, nii silloin siinä tulee vähän sellasta laatuaikaa tai kauppaan, ne voi olla pieniäki juttuja, mut välillä lähetään koko porukkaki. Et sillee, sillee on ajateltu, joo. (A7)

Mut et kyl me sit aina pidetään vähän semmosta perhepalaveria ja kysellään et miten, mitä on mieltä ja (...) sit ollaan just sovittu et kun nää lähtee niin käydään vaikka jossain kylpylässä ja ollaan siellä yötä et vähän sellasta et. Se oman perheen merkitys on tosi paljon tärkeempi kuitenkin et. (A6)

No [lapsen] kanssa on paljon keskusteltu näistä asioista ja silloin jo tukilastenki käydessä ja sitten tota (...) et kaikki ei voi asua omassa kotonaan ja miks ei ja niin. (...) Mut et kyllä me joka sijoituksen jälkeen käydään aina läpi et mitä, ja sit jos meille tarjotaan lasta nii käydään hänen kanssa läpi et mitä hän ajattelee siitä. (A9 ja 10)

Lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimisen myötä koettiin myös arvostavan entistä enemmän hetkiä ”pysyvän perheen” kanssa. Kun perheelle tarjoutui mahdollisuus esimerkiksi lähteä yhdessä jonnekin, lähdettiin nimenomaan perheenä eikä esimerkiksi pariskuntana.

Ja tota, semmosen me ollaan huomattu et silloin ku me ollaan niinku oman perheen kesken niin jos me [puolison] kaa ennen lähetettiin vaikka joku pikkureissu, nii nyt me tehdään se mieluummin koko perheen kanssa. (A4)

9 POHDINTA

Tässä luvussa vedän yhteen tämän tutkimuksen tulokset, käsittelen tutkimuseettisiä kysymyksiä sekä esitän mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

9.1 ”*Sillee niinku muistaa et se koko perhehän tätä työtä tekee*”

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeita ja niihin vastaamista. Tutkimuskysymyksiäni oli kaksi, joista toinen koski perheiden tarpeita ja toinen sitä, kuinka lyhytaikaisten sijaisperheiden tarvetta *perheyteen* voitiin tukea. Näen perheiden tarpeiden liittyvän voimakkaasti myös perheissä koettuun hyvinvointiin ja sen edistämiseen.

Osa esitetyistä tarpeista olivat luonteeltaan sellaisia, ettei niitä koettu *välttämättömiksi* perheen toiminnan kannalta, mutta niiden nähtiin *edistävän* perheen hyvinvointia ja toimintamahdollisuuksia. Kuten eräs haastateltava totesi, ”*tää lyhytaikanenhan on sellasta eräänlaista kaaoksenhallintaa ja niinku yritetään vaan saada sen arjen pyörimään normaalisti*”. Ottamalla huomioon myös hyvinvointia edistävät tarpeet, tätä kaaoksenhallintaa voisi olla mahdollista tehdä vielä enemmän ”hallittavaksi”.

Tämän tutkimuksen keskeinen tulos oli, että lyhytaikaisilla sijaisperheillä on monenlaisia tarpeita liittyen sijaisperheenä toimimiseen. Tutkimuksen tuloksissa on paljon samaa aiempien, myös tämän tutkimuksen alussa esiteltyjen tutkimusten kanssa. Osa esitetyistä tarpeista oli yhteydessä myös niihin tekijöihin, joiden on tutkimuksissa nähty liittyvän esimerkiksi sijaisperheenä lopettamisen syihin (ks. Janhunen 2007; Poland & Groze 1993).

Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena olivat lyhytaikaiset sijaisperheet. Merkittäviä eroja lyhyt- ja pitkäaikaista perhehoitoa antavien perheiden kohdalla ovat perheen toimintavalmiudessa oleminen ja perheen muuttuminen *työn* luonteen vuoksi, eikä niin kutsuttujen luontaisten tekijöiden kuten esimerkiksi lasten syntymän, kasvamisen tai aikuisten avioeron vuoksi. Perhehoidon vaikuttavuuden sanotaan olevan nimenomaan *perheessä*. Oli siis enemmän kuin tärkeää tarkastella sitä, mitkä asiat ylläpitävät ja vahvistavat perheen kykyä olla *perhe* ja kokea *perheyttä* juuri lyhytaikaisissa sijaisperheissä.

Kiinnostavaa tämän tutkimuksen tuloksissa oli, että tutkimukseen osallistuneiden perheen aikuisten ja lasten tarpeet olivat hyvin samankaltaisia. Sekä lapset että aikuiset tarvitsivat sosiaalisia

suhteita, joissa tulla myötäelätyksi, tietoa, kokemusta kohdatuksi ja kuulluksi tulemisesta sekä mahdollisuutta olla *perhe*. Merkittäviksi tunteiden, ajatusten ja kokemusten **jakamisen kohteiksi** nousivat perheen sisäiset suhteet. Lapset kokivat tärkeäksi perheessä pysyvästi elävät muut lapset mutta arvostivat myös perheen aikuisia ja mahdollisuuttaan keskustella heidän kanssaan muun muassa sijaisperheenä toimimisesta. Aikuisille oma puoliso oli usein tärkein ihminen, jolta ymmärrystä ja tukea haettiin. Vertaistuen tarve nousi vahvemmin esiin perhehoitajien vastauksissa, mutta yhtä lailla se näkyi merkittävänä toiveena myös lasten kohdalla. Erona aikuisten ja lasten välillä oli se, että aikuisille organisoitua vertaistukea oli tarjottu, kun taas lapsille vertaisuus oli tullut mahdolliseksi lähinnä vain niiden perhetuttujen, jotka myös toimivat lyhytaikaisena sijaisperheenä, kautta.

Sosiaalisiin suhteisiin liittyi erityisesti lasten kohdalla se, että heidän oli mahdollista kertoa sijaisperheenä toimimisesta niille, joille halusivat. Vaikka kavereilta ei olisi saatu tai edes haettu sosiaalista tukea sijaisperheenä toimimiseen, oli oleellista, että asiasta voitiin silti puhua. Kertomalla kavereilleen sijaisperheenä toimimisesta luotiin mahdollisuuksia ymmärtää, miksi esimerkiksi perheen kokoonpano vaihteli. Ymmärretyksi tulemista oli täten se, ettei omaa perhetilannetta tarvinnut selittää joka kerta uudelleen.

Kohdatuksi tuleminen tarkoitti tässä tutkimuksessa huomioiduksi ja huomatuksi tulemista sekä kokemusta siitä, että tuli välitetyksi. Kiinnostuneisuus ei tarkoittanut urkkivaa uteliaisuutta, vaan välitöntä, aitoa kiinnostusta perheenjäsenten kokemuksista, ajatuksista, tunteista ja tietoa kohtaan. Kuulluksi ja arvostetuksi tulemisen kokemukset saavat ihmisen tuntemaan itsensä arvokkaaksi, minkä vuoksi on tärkeää, että myös sijaisperheen jäsenet saavat kokemusta siitä. Kuten Suoranta (2000) esittää, vuorovaikutuksessa on tärkeää nähdä tullen kokemus. Nähdä, kuulla ja *valituksi* tullessaan yksilö kasvaa ja kokee arvokkuutta. (Suoranta 1999, 153.) Nämä kokemukset olivat erityisen tärkeitä myös sijaisperheille. Työntekijöiden oli *nähtävä* perheet, jotta ne voivat kokea tulevansa kuulluiksi ja aidosti kohdatuiksi.

Osallistumisen kokemus liittyi lapsilla siihen, että heidän oli mahdollista saada tietoa perheensä tilanteesta sekä vaikutusmahdollisuudesta perheeseensä. Mahdollisuus osallistumiseen ja *osallisuuteen* voidaan tulkita myös lapsen oikeuksien sopimusten kautta. Sen mukaan jokaisella lapsella tulee olla oikeus esittää ja ilmaista omia näkemyksiään ja mielipiteitään sekä tulla kuulluksi ja häntä koskevissa asioissa (Unicef 12 & 13 artikla, luettu 30.10.2018). Voidaan siis ajatella, että lyhytaikaisten sijaisperheiden lapset tarpeet liittyvät myös lapsen oikeuksien toteutumiseen. Onkin tärkeää olla tietoinen siitä, että lapsen oikeudet koskevat kaikkia lapsia, eli kaikilla lapsilla on oikeus tulla kuulluksi.

Tämä itsestään selvä asia voi unohtua esimerkiksi silloin, kun kyseessä on lapsi, jonka nähdään elävän perheessä, jossa lähtökohtaisesti tulee kiinnittää huomiota lapsiin ja heidän hyvinvointiinsa.

Huomio kiinnittyy kuitenkin yleensä nimenomaan perhehoidettaviin lapsiin tai muihin lastensuojelun asiakkaina oleviin lapsiin. Onkin tärkeää ymmärtää, etteivät esimerkiksi kuulluksi tulo tai vaikutusmahdollisuudet tapahdu itsestään, vaan niihin on kiinnitettävä huomiota ja aktiivisesti tuotettava osallistumisen kokemusta myös sijaisperheen lapsille.

Perhehoitajien tarpeet **toteuttaa perhehoitoa** liittyivät vahvasti sosiaalityöllisiin käytäntöihin. Kaikki mainitut konkreettiset tuen muodot olivat sellaisia, joita toivottiin tai pidettiin mahdollisina saada nimenomaan perheen ulkopuolelta. Perhehoitajuus ja toisaalta perhehoitajien hyvinvointi ja tyytyväisyys olivat voimakkaasti sidoksissa siihen, millaisia asioita perhehoitajille mahdollistetaan ja millaiset toimintamahdollisuudet heille ylipäättään luodaan. Vaikka perhehoitotyötä tehdään sydämellä, on ymmärrettävää ja oikeutettua toivoa, että se silti myös nähdään työnä, joka tarvitsee toimiakseen tietyt edellytykset. Tämän saman tarpeen on tuonut esiin muun muassa Ketola (2008) puhuessaan perhehoidon mahdollistamisesta.

Tarpeena **mahdollisuus perheyteen** on mielestäni tämän tutkimuksen kiinnostavin osa-alue. Perheeseen liitettiin monia myönteisiä tekijöitä, joiden nähtiin *tekevän* perhettä ja mahdollistavan perhehoitotyön tekemistä *perheenä*. Lyhytaikaista sijaisperhettä kuvattiin tiiviinä yksikkönä, jossa oli tärkeää pystyä keskustelemaan, nostamaan asioita esiin ja tulla kuulluksi. Tätä tiiviyyttä ja perheenjäsenten keskinäistä läheisyyttä vahvistettiin yhteisen ajan mahdollistamisella, yhteisellä tekemisellä ja yhteenkuuluvuutta luovan ”me -hengen” jakamisella.

Mielenkiintoista oli nimenomaan tarve *tehdä* ja ylläpitää ”perusperhettä”. Tarve *perheyteen* korostui erityisesti, kun perheenjäsenten vaihtuvuus oli runsasta. Perheen yhteisellä ajalla ja perheen selkeällä määrittelyllä oli merkitystä erityisesti nuoremmille lapsille, mutta kaikenikäiset tunnistivat sen tärkeäksi ja toivottavaksi. Voidaan tulkita, että mitä enemmän perheen rajoja venytettiin, sitä tärkeämmäksi tuli tarve *perheyden kokemukseen*. Muuttuvissa perhesuhteissa oli tärkeää voida luottaa siihen, että kaiken keskeltäkin oli tunnistettavissa rajattu *oma perhe*.

Perheellä nähtiin myös olevan selvät toimintatavat ja dynamiikka, joiden muuttumisen tiedostivat sekä lapset että aikuiset. Lapset pohtivat mahdollisuuksia kiinnittää vahvemmin huomiota muutuviin perhesuhteisiin esimerkiksi yhteisten perheensisäisten palaverien avulla tai ammatillisten tukimuotojen kuten perheterapian kautta. Keskusteleminen ja kommunikaatio perheen sisällä nähtiin tärkeänä sen jäseniä yhteen liittämisen kokemuksena.

Omaa perhettä ja perheen sisäisiä suhteita vahvistettiin ajalla, kun perheessä ei ollut lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia. ”Nauttiminen omasta perheestä” tapahtui hyvin tavanomaisten asioiden kuten yhteisten arkihetkien, lomamatkojen ja harrastusten kautta, sekä ennen kaikkea yhdessä olemalla. Oleellista oli se, että nämä asiat tiedostettiin ja niistä haluttiin pitää kiinni.

Erityisesti perheen aikuiset toivat esiin oman aktiivisuutensa ja halunsa huomioida myös perheen omia tai siinä pysyvästi asuvia lapsia. Perhehoitotyön nähtiin vaikuttavan koko perheeseen ja myös lapsiin, ja näistä vaikutuksista haluttiin pysyä tietoisina. Myös lapset tunnistivat selvän rytmin perheessään ja toivat esiin sopeutumistaan perheessä tehtävään työhön. Sopeutumista mahdollisti nimenomaan tieto siitä, että he kokivat olevansa *perhe*, joka pysyi kaiken muutoksen keskelläkin jollain tavalla samana. Kun oman perheen tarpeet tiedostettiin, niitä osattiin myös tukea perheen sisällä. Tutkimuksessa tuli selvästi esiin se, että lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi ryhdyttyä oltiin pohdittu omaa perhettä, sen tarpeita ja toimintaa. Perheiden tarpeista on tehty lasten ja aikuisten tarpeita yhdistelevä kuvio, joka löytyy liitteistä (LIITE 8).

Oleellista tässä tutkimuksessa ja aineistoni analyysissä on huomata se, etteivät jäsentämäni perheiden tarpeet ole suinkaan yksioikoisia. Tarpeita olisi voinut jäsentää monella muullakin tavalla, minkä lisäksi rajat tarpeiden välillä ovat häilyviä. Se kertoo siitä, että eri tarpeet limittyvät ja vaikuttavat aina toisiinsa. Siksi on erityisen tärkeää, että perheet kohdataan kokonaisina ja kaikkine tarpeineen. Jos yksi osa perheestä tai yksi tarpeiden osa-alue jätetään huomioimatta, se näkyy aina myös lopputuloksessa. Kuten olen tämän luvun otsikkoon nostanut erään haastateltavan toteamuksen, lyhytaikaista perhehoitoa tehdään koko perheenä. Silloin myös kaikki tarpeet liittyvät jollakin tavalla siihen, että muistetaan työtä tehtävän perheellä: *”sillee niinku muistaa et se koko perhehän tätä työtä tekee.”*

Toinen tutkimuskysymykseni perheyden tukemisesta liittyi nimenomaan perheenä toimimisen mahdollisuuteen. Näkisin, että perheyttä voidaan tukea sekä perheen sisällä että sen ulkopuolelta. Perheen sisällä tapahtuva tukeminen on nimenomaan perheenjäsenten tarpeiden tiedostamista ja näihin tarpeisiin vastaamista. Perheen ulkopuolelta saatava tuki on kuitenkin yhtä tärkeää, sillä näen sen olevan nimenomaan perheen sisällä tapahtuvan tukemisen mahdollistamista ja toisaalta myös perheen *perheyttä* kunnioittavaa toimintaa. Mahdollistamalla perheelle hengähdystaukoja perhehoitotyöstä, annetaan perheelle mahdollisuus vahvistaa sen omia rajoja ja tapoja olla perhe. Huomioimalla perhettä tehdään näkyväksi kaikkien perheenjäsenten arvostaminen ja oikeus tulla kohdatuksi osana sijaisperhettä. Tähän liittyy vahvasti arvostetuksi ja välitetyksi tulemisen kokemus, joka on myös aiemmin tuotu esiin tärkeinä, sekä perhehoitajien että perheen lasten toivomana asiana (ks. Salminen 2005; Sutinen & Joensuu 2016; Twigg 2009).

Perheen yksilöllinen kohtaaminen, perheen tarpeiden kuuntelu ja tarpeisiin vastaaminen ovat myös tärkeitä, perhettä ja perheyden kokemusta vahvistavia tekijöitä. Perheen tarpeisiin vastaaminen on esimerkiksi sitä, että ymmärretään perheen tarve olla perhearkea elävä perhe. Tällöin perheeltä ei voida odottaa esimerkiksi täysin samoja asioita mitä lastensuojelulaitoksen työntekijöiltä. Jos perheen

halutaan toteuttavan perhehoitotyössä *perheenomaisuutta*, on ymmärrettävä, että perheenomaisuus syntyy perheen kyvystä kokea *perheyttä*. Sen myötä on myös ymmärrettävä, että perheys vaatii *mahdollisuutta* perheyden vahvistamiseen.

Näkisin, että lyhytaikaisen sijaisperheen perheyttä voidaan tukea ainakin seuraavilla, taulukoon kootuilla tavoilla.

TAULUKKO 1. Perheyden tukeminen.

PERHEEN SISÄLLÄ	PERHEEN ULKOPUOLELTA
perheen yhteisten hetkien mahdollistaminen, ”perheaika” ja lapsille osoitettu ”laatu aika” perheen aikuisten osalta	perheen yhteisen ajan mahdollistaminen, mahdollisuus tarjota ”hengähdystaukoja”, lomien pitämistä
perheen kaikkien jäsenten mielipiteiden ja näkemysten huomioiminen, kuulluksi tulon kokemuksen mahdollistaminen	perheen kaikkien jäsenten huomiointi ja heistä kiinnostuminen, kaikkien lasten tervehtiminen ja perheen ajattelu ja kohtaaminen kokonaisuutena
perheelle tärkeiden asioiden, tapojen ja rutiinien vahvistaminen ”oman perheen” kesken → yhteenkuuluvuus, me-henki	perheen ymmärtäminen perheenä eikä ”perhelaitoksena”, eli ymmärrys siitä että perheessä on tiettyjä rutiineja, toimintatapoja ja rajalliset mahdollisuudet toimia perhearjen puitteissa
perheenjäsenten tarpeiden kuuntelu, näkeminen ja niihin vastaaminen	perheen kohtaaminen yksilöllisesti; perheen tarpeiden kuuntelu, aktiivinen tuen ja avun tarjoaminen, kiinnostuneisuus perheestä ja sen jaksamisesta

9.2 Tutkimusetiikasta

Tutkimuksen tekeminen edellyttää tutkijalta aina monenlaisten eettisten kysymysten pohtimista sekä jatkuvaa luotettavuuden arviointia. Lasten tutkimiseen liittyviä eettisiä periaatteita olen avannut jo *luvussa 5.3.2* aineiston keräämisestä kertomisen yhteydessä. Tässä alaluvussa tarkastelen muita eettisyyteen ja luotettavuuteen usein liitettyjä tekijöitä.

Yleiseen hyvään tieteellisen käytäntöön katsotaan kuuluvaksi muun muassa rehellisyys, huolellisuus, tarkkuus, eettisesti kestävät tutkimusmenetelmät sekä tutkimuksen toteuttamiseen liittyvä avoimuus ja julkisuus (Kuula 2011, 34–35). Alasuutari (2007) huomauttaa myös, kuinka tiede osallistuu yhteiskunnan rakentamiseen ja merkitysten antoon. Tiede vaikuttaa arkiajatteluun ja siihen, mitä pidetään totena huolimatta siitä, onko tutkimus pätevä vai ei. (Alasuutari 2007, 233.) Yksittäiset opinnäytteet harvemmin vaikuttavat merkittävästi esimerkiksi politiikkaan. Silti opinnäytettäänkin tekevä opiskelijan tärkeää ymmärtää olevansa vastuussa siitä, miten hän tuloksensa esittää ja millaisena hän kuvaa tutkimuksensa kohteen. (ks. Alasuutari 2007, 235.) Tutkimuksessa sanavalinnat ja

kielen sävy ovat tutkijan tekemiä eettisiä valintoja, jotka vahvistavat tai rakentavat käsitystä tutkitusta asiasta.

Laadullisessa tutkimuksessa tulokset syntyvät aina tutkijan tulkinnoista (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 24). Siksi on tärkeää, että tämä tulkinnan muodostuminen tuodaan esiin. Vaikka tutkija ja tutkittava näyttäisivät puhuvan yhteisymmärryksessä samasta asiasta, on analysoidessa tärkeää huomioida se, että ihmiset katsovat asioita aina omasta näkökulmastaan ja oman historiansa värittämänä (Ehkä Ruusuvuori & Tiittula 2005, 36).

Tutkimuksen luotettavuuteen ja tarkistettavuuteen vaikuttaa se, miten tutkimuksessa kuvataan tutkimusaineiston keräämistä, käsittelyä ja säilyttämistä (Kuula 2011, 24). Näitä tulee siten kuvata tutkimuksessa riittävän tarkasti ja huolellisesti, jotta tutkimuksesta nähdään esimerkiksi sen toistettavuus tai mahdollisuus soveltamiseen. Läpinäkyvä tutkimusprosessi ja tutkijan tekemien valintojen selvittäminen antavat mahdollisuuden arvioida tutkimusta ja sen luotettavuutta. (emt.)

Tutkimuksessani ei syntynyt henkilörekisteriä. Tutkimuksessani keskeisiä tietoja tutkittavista olivat asema perheessä (perhehoitaja vai perheen lapsi) sekä lapsen suuntaa antava ikä. Koska haastattelin tutkittaviani, sain luonnollisesti tietää myös heidän sukupuolensa ja asuinkaupunkinsa. En kuitenkaan tarkastellut näitä tutkimuksessani, joten häivytin ne aineistostani jo litterointivaiheessa. Kysyin haastateltavilta aikuisilta, kauanko he olivat toimineet lyhytaikaisena sijaisperheenä, mutta koska tieto ei ollut oleellinen tutkimukseni kannalta, en nostanut sitä tarkastelun tasolle.

Käytin aineistoni keräämiseen nauhuria, joka oli koko aineistonkeruuvaiheen ajan vain omassa henkilökohtaisessa käytössäni. Myös haastatteluaineistoon oli pääsy ainoastaan minulla. Säilytin aineistoa sisältävät tiedostot suojauksen takana koko tutkimusprosessin ajan. Hävitin aineiston marraskuussa 2018 tutkielman valmistuttua. Aineistoa käytettiin sovitun mukaisesti vain tähän tutkimukseen. (ks. Tietoarkisto 2016.)

Määrällisesti yhteensä 20 (10+10) haastateltavaa oli tämän pro gradu -työn ja tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta riittävä, sillä laadullinen tutkimus ei tähtää tilastollisiin yleistyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Sen avulla yritetään ennemminkin kuvata ja ymmärtää syvällisemmin jotakin ilmiötä tutkimalla sellaisia henkilöitä, joilla on mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta kyseisestä asiasta (emt.).

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan saturaatiopisteen saavuttamisesta, jonka jälkeen aineisto alkaa toistaa itseään, eikä uusilta tiedonantajilta enää tule merkittävää uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 90). Pienellä aineistolla kylläntymisen puolesta ei puhu vielä se, että jokin asia toistuu aineistossa kertaalleen, vaan aineistosta tulee olla löydettävissä useampia esimerkkejä, jotka kertovat toistavuudesta. Lisäksi se, mitä aineistosta haetaan ja millaisiin kysymyksiin aineistolla halutaan vastata, vaikuttavat kylläntymisen määritelmään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 101.)

Omassa tutkimuksessani aineisto alkoi toistaa itseään sekä lasten, että aikuisten kohdalla. Siihen voi toisaalta olla syynä myös se, että haastateltavat aikuiset ja lapset tulivat osittain samasta perheestä. Luonnollisesti isommalla aineistolla ja haastattelemalla eri perheiden lapsia ja aikuisia olisi ollut mahdollista saada laajempaa ymmärrystä asiasta, sekä tuoda esiin myös näkyvämpiä eroja tai vahvempia samankaltaisuuksia haastateltavien välillä.

9.3 *Lopuksi*

Lyhytaikainen sijaisperhe on ennen kaikkea perhe, joka tekee työtä sekä omalla perheellään että omassa perheessään. Mikäli perheeltä otetaan pois sen tavat ja kyky olla perhe tai siltä vaaditaan sellaisia asioita, joihin perhettä ei ole valmennettu tai joita tavalliselta *perheeltä* ei tulisi odottaa, perheestä voidaan nähdä häviävän jotakin oleellista. Vaikka perhe ymmärretään nykyaikana monin tavoin ja se saa yhä moninaistuvampia määritelmiä, tässä tutkimuksessa korostuivat tarve suojella ydinperheenomaista perhettä ja mahdollisuus olla myös ”aivan tavallinen” perhe.

Perhe on monien vuorovaikutussuhteiden, elettyjen kokemusten ja tunnesuhteiden kenttä, joka vaatii ymmärrystä ihmissuhteiden dynaamisuudesta ja vaikutuksesta koko yhteisöön. Perhe toimii arjessa esitettyjen sopimusten ja arvojen mukaan, ja kun näitä sopimuksia rikotaan, venytetään ja muokataan jatkuvasti, perheeltä vaaditaan hyvää kestäkykyä. Tämän ymmärtäminen sijaisperhekontekstissa on ensiarvoisen tärkeää, minkä vuoksi siihen tulee sekä sosiaali- ja perhetyötä tekevien ammattilaisten että perheiden itsensä kiinnittää erityistä huomiota.

Sijaisperheenä toimiminen on jatkuvaa kehittymistä ja kasvamista perheenä ja yksilönä. Mikään perhe ei tule koskaan valmiiksi, vaan se muotoutuu uudelleen ajan kuluessa ja perheen jäsenten elämäntilanteiden muuttuessa esimerkiksi kasvamisen myötä. Myös jokainen perheessä vaikka vain hetkenkin asunut lapsi muuttaa perhettä jollakin tavalla. Tämän vuoksi myöskään sijaisperheiden tukeminen ei voi rajoittua vain yhdenlaisiin tukimuotoihin. Saatavilla olevan tuen tulisi kasvaa perheiden mukana ja siten kohdata myös perhehoitotyössä muuttuvat perheet niiden tarpeiden vaatimalla tavalla.

Tämä tutkimus toi vahvistusta siihen, että lyhytaikaisten sijaisperheiden kanssa on tärkeää tehdä säännöllistä, perheet kokonaisina kohtaavaa työtä myös sen jälkeen, kun valmennus lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi päättyy. Lisäksi on merkityksellistä, että yhteistyösuhde työntekijöiden ja sijaisperheen välillä on avoin, toisiaan kunnioittava ja luottamuksellinen. Sijaisperheen on voitava luottaa siihen, ettei se jää työssään yksin. Hyvä suhde perheen ja työntekijän välillä vahvistaa molempien osapuolten kykyä arvioida perheen tilannetta, tarpeita ja sen hetkistä kestäkykyä rehellisesti.

Kuten Salminen (2005) toteaa, sijaishuollossa perheen ydintehtävään kuuluu kasvatusta, hoivaa ja huolenpitoa, eli ihmistenvälistä kohtaamista. Perhehoitaja kohtaa paitsi lapsen, myös työntekijät vuorovaikutustilanteessa, jossa tavoitteena on kuunnella toista ja ottaa tämä vastaan ihmisenä ja ilman oletuksia. (Salminen 2005, 112–113). Huomionarvoista on, että tätä samaa kohtaamistyötä tekevät myös sijaisperheessä pitkäaikaisesti asuvat lapset.

Keskeisiä haasteita tämän hetken lastensuojelussa ja sijaishuollossa voidaan kuitenkin paikantaa sosiaalityön kentän rakenteisiin. Lastensuojelun on viime aikoina kuvattu olevan kriisissä ja jonkinlaisessa murrosvaiheessa. Näkyviin ovat nousseet lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden niin työuupumus, turhautuneisuus kuin neuvottomuuskin tilanteissa, joissa työn kuormittavuus ja annetut resurssit tehdä töitä eivät kohtaa (ks. Baldschun 2018). Myös yhteiskunnallisella tasolla sosiaalityöntekijöiden jaksaminen ja lastensuojelun ruuhkautuneisuus on puhututtanut ja noussut tasaisin väliajoin uutisotsikoihin (ks. Helsingin sanomat 20.11.2017; MTV 01.02.2018; MTV 10.04.2018; Helsingin sanomat 12.10.2018).

Onkin merkityksellistä huomata, etteivät sijaisperheet, sijoitetut lapset ja heidän syntymävanhempiensa ole suinkaan ainoita, joilla on tarve tulla kohdatuksi, kuunnelluksi ja arvostetuksi. Myös sosiaalityöntekijöillä on työssään sama tarve. Tarpeen jäädessä toteutumatta muiden kohtaaminen vaikeutuu ja kiinnostus muihin ihmisiin vähenee. (ks. Salminen 2005, 113.) Kun työssä taas voidaan hyvin, ei energiaa kulu jatkuvaan pahoinvoinnin ehkäisyyn. Hyvä johtaminen heijastuu työntekijöihin ja sitä kautta jälleen sijaisperheisiin. Ei myöskään ole samantekevää, millaista politiikkaa yhteiskunnassa ajetaan eteenpäin. Loppujen lopuksi poliittiset päätöksetkin heijastuvat aina myös yksittäisiin sijaisperheisiin ja sen yksittäisiin jäseniin.

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen selvittänyt, mitä on lyhytaikaisille sijaisperheille tarkoitettu tuki ja mitä se voisi olla. Kasvatustieteissä tehtävää tutkimusta perhehoidosta voisi olla jatkossa enemmänkin, sillä yhteistä tarttumapintaa on olemassa runsaasti. Tämän tutkimuksen myötä koen, että varsinkin lyhytaikainen perhehoito kaipaa yhä lisää ja monipuolisempaa tutkimusta osakseen.

Sen lisäksi kiinnostavana jatkotutkimusaiheena näyttäytyy muun muassa sijaisvanhemmuus ja sijaisperheys työn näkökulmasta. Erityisen mielenkiintoista aihetta voisi olla tutkia diskurssianalyysin keinoin. Tätä tutkimusta tehdessä palasin useasti kysymykseen siitä, mikä on se ”täysin tavallinen perhe”, jollaisia sijaisperheiden yleisesti sanotaan olevan. On kiinnostavaa, miten tätä tavallisuutta tuotetaan silloin, kun sijaisperheyteen kytketään työnteko ja siihen liittyvät diskurssit. Miten tätä ristiriitaa tavallisuuden ja erityisyyden välillä käsitellään kielen tasolla? Millaisia tavanomaisuuden ideoita moninaisessa ja perhemuodoiltaan yhä moninaistuvammassa yhteiskunnassamme elää edelleen vahvasti?

Näkisin myös, että sijaisperheiden omista lapsista tarvitaan edelleen tarkempaa ja syvempää tutkimusta. Erityisen kiinnostavana näen mahdollisuuden ja toisaalta tarpeen näiden lasten parissa tehtävään pitkittäistutkimukseen, jollaista Suomessa ei ole toistaiseksi tehty. Myös sijaisperheen sisäiset perhesuhteet ja lasten väliset suhteet vaativat syvällisempää tarkastelua ja huomion kiinnittämistä.

Perhehoidon kehittämistä sen kaikilla osa-alueilla on syytä jatkaa, jotta pystyttäisiin luomaan sellaisia joustavia käytäntöjä, jotka palvelevat tasapuolisesti koko sijaisperhettä ja siten siihen sijoitettavia lapsia. Samaan tapaan kuin *Erityinen sisaruus* -projekti tuottaa tietoa, materiaaleja ja toimintaa pitkäaikaissairaiden tai vammaisten lasten sisaruksille, tulisi sijaisperheessä pysyvästi asuville lapsille kehittää samankaltaista kohtaamiseen ja vertaisuuteen perustuvaa toimintaa. Jo se, että omaan tilanteeseen liittyvää tietoa on saatavilla ja löydettävissä esimerkiksi nettisivuilta, viestii siitä, että ihminen kuuluu sellaiseen ryhmään, josta välitetään. (ks. *Erityinen sisaruus* 15.11.2016.) Vuosina 2018-2021 toteutettava *Meidän sakki* -hanke avaa toivottavasti yhä laajenevaa keskustelua perhe- ja sisarusuhteiden ympärille lisäten samalla ymmärrystä perhekokonaisuuden merkityksestä.

Kasvatustieteen tuominen vahvasti ammatilliselle kentälle on mielestäni edelleen tässä tutkimuksessa perusteltua. Se tuo mukaan ajatuksen perheiden kasvatustavasta ja -kyvystä sekä ymmärrystä perheyhteisöstä ja sen voimavaroista. Kun perhettä ympäristönä ja perheyttä hoitavana muotona pidetään nykyisessä korkeassa asemassaan, on ymmärrettävä, mistä tuo perhe, perheys ja sen hoitavuus muodostuvat.

Jotta voidaan tukea sellaisia perheitä, jotka nimenomaan perheessä tehtävän työn takia muuttavat jatkuvasti uudelleen, on äärimmäisen tärkeää nähdä niiden vahvuudet perheenä. Sen lisäksi on herkistytävä kuuntelemaan, millaisia asioita perheet tarvitsevat ja toivovat toimiakseen hyvin ja lunastaakseen niille annetut odotukset. Vain vastaamalla perheiden yksilöllisiin tarpeisiin ja mahdollistamalla perheiden toimiminen niille luontevimmalla tavalla, voivat lyhytaikaiset sijaisperheet jaksaa työssään ja kyetä uudistamaan voimavarojaan yhä uudelleen ja uudelleen.

10 LÄHTEET

- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuustutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino. Tallinna: Tallinna Raamatutükikoda. 9–30.
- Alasuutari, P. 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa J. Ruusuvaara & S. Tiitula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino: Tampere. 145–162.
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojeleminen. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. E-kirja. Lakimiesliiton Kustannus. ISBN 978-952-14-2801-2. Painetun kirjan ISBN 978-952-14-2800-5.
- Ashmore, R. D., Deaux, K., & McLaughlin-Volpe, T. 2004. An organizing framework for collective identity: Articulation and significance of multidimensionality. *Psychological Bulletin*. 130(1). 80–114. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.130.1.80>. Luettu 1.10.2018.
- Baldschun, A. 2018. The occupational well-being of child protection social workers: theoretical conceptualization and empirical investigations among Finnish statutory social workers. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto. Luettavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2829-0/urn_isbn_978-952-61-2829-0.pdf. Luettu 29.10.2018.
- Barnhill, L.R. 1979. Healthy Family Systems. *The Family Coordinator*. Vol. 28, No. 1. 94–100. Luettavissa: https://www.jstor.org/stable/583274?origin=crossref&seq=5#metadata_info_tab_contents. Luettu 15.10.2018.
- Castrén, A-M. 2014. Konfiguraation näkökulma perheeseen. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus: Tallinna. 139–166.
- Einemäki, P. 1998. Lyhyestä perhehoito kaunis? Seurantatutkimus vuosien 1993–1994 varakotisijoituksista. Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen monistesarja 15/1998. DnoSOTE: 4233/421/98.
- Erityinen sisaruus. 15.11.2016. Sisaruutta ja erityistä sisaruutta. Luettavissa: <https://www.erityinensisaruus.fi/Sisaruus/sisaruussuhteita>. Luettu 30.10.2018.
- Fargas-Malet, M., McSherry D., Larkin, E. & Robinson, C. 2010. Research with children: methodological issues and innovative techniques. *Journal of Early Childhood Research*, vol. 8, 2: 175–192. First Published May 21, 2010. Luettavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1476718X09345412>. Luettu 10.1.2018.
- Forsberg, H. 2018. Lasten tunteet, perhesuhteet ja koti. Teoksessa H. Pirskanen & P. Eerola (toim.) Perhe ja tunteet. Gaudeamus. Tallinna: Printon Trükikoda. 31–47.
- Hallituksen esitys HE 256/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle perhehoitolaiksi. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_256+2014.pdf.
- Heino, T. & Säles, E. 2017. Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista. Terveystoimen ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 20/2017. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-857-9>.
- Heinonen, H. 2011. Sadoissa verkoissa sukulointia. Kumppanuudet sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Luettavissa: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Sadoissa_verkoissa_sukulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf. Luettu 1.10.2018.
- Helsingin uutiset. 6.7.2018. <https://www.helsinginutiset.fi/artikkeli/684756-annemari-huostaanotettiin-2-vuotiaana-sijaisperheesta-on-tullut-perhe-uusi-hanke#gallery-1>. Luettu 10.7.2018.
- Helsingin sanomat. 12.10.2018. *Pula lastensuojelun työn-tekijöistä kärjistyi Helsingissä – kolmesta yksiköstä ovat hävinneet lähes kaikki sosiaalityöntekijät, ja kaupunki anelee väkeä ylityötalkoisiin*. Luettavissa <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005861145.html>. Luettu 15.10.2018.
- Helsingin sanomat. 20.11.2017. *Vantaan lastensuojelun työntekijät: Oikeasti täällä on kaaos, vaikka muuta väitetään. ”Tässä puhutaan nyt kuusivuotiaista yrittämässä lyödä puukolla ikäistään”*. Luettavissa: <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005456473.html>. Luettu 30.11.2017.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Tallinna: Raamatutükikoda.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino. 2. painos.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. Teemahaastattelu. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hjelt-Seppälä, M. 2014. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito – kotitarula-mallin kehittäminen. Sosiaalialan koulutusohjelma. YAMK. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Luettavissa http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/72615/Hjelt-Seppala_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 2.10.2018.
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Höjer, I., Sebba, J. & Luke, N. 2013. The impact of fostering on foster carers' children. An international literature review. Luettavissa: http://www.afkcp.org.au/files/rees_centre_review_impact_of_fostering_on_carers_children.pdf. Luettu 20.10.2018.
- Höjer, I. 2001. Fosterfamiljens inre liv. Väitöskirja. Göteborg: Göteborgs University.
- Jallinoja, R., Hurme, H. & Jokinen, K. 2014. Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna. Gaudeamus.
- Jallinoja, R. 2009. Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Janhunen, T., Pitko, T. & Säles, E. 2015. Työnohjaus sijaisvanhemmuuden tukena. Opas työnohjauksen tilaajille, työnohjaajille ja sijaisvanhemmille. https://www.perhehoitoliitto.fi/files/-1141/TST_opas_pieni.pdf. Luettu 30.1.2017.
- Janhunen, T. 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa J. Ketola (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Janhunen, T. 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitoliiton selvityksiä. Luettavissa: https://www.perhehoitoliitto.fi/files/941/sijoitusten_purkautuminen_screen.pdf. Luettu 1.8.2018.
- Joensuu, A. & Sutinen, J. 2016. Perheen suojassa. Miten onnistua sijaisperheenä. Helsinki: BoD – Dooks on Demand.
- Jokinen, K. 2014. Perhekäytäntöjen sosiologia. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna: Gaudeamus.
- Kananoja, Lavikainen & Oranen. 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126183/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1.
- Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Suomen kasvatustieteellinen seura ry. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 17–66
- Kaukonen, P., Malja, M., Petrelius, P., Rajala, R., Tapiola M., Mäkelä, J. & Hastrup, A. 2017. Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit. Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 26/2017. Luettavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TY%C3%962017_26_Ty%C3%B6pajaprosessit_1.6.17_web.pdf?sequence=3. Luettu 1.9.2018.
- Ketola, J. 2008. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa J. Ketola (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa L. Kurki & E. Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print. Luettavissa: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65787/hyva_ihminen_ja_kunnon_kansalainen_2006.pdf?sequence=1. Luettu 1.5.2018.
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylän yliopisto: Kopijyvä. Luettavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47926/SoPhi68_978-951-39-6502-0.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Luettu 2.7.2018.
- Kuronen, M. 2014. Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna: Gaudeamus.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Levo, K. 2017. Lyhytaikaisen perhehoidon onnistumisen tarkastelua työntekijän näkökulmasta. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityön pro gradu. Tampereen yliopisto. Luettavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101590/gradu-1497866165.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 1.8.2018.

- May, V. 2011. Self, Belonging and Social Change. *Sociology* 45(3): 368–378.
- Mishna, F., Antle, B.J. & Regehr, C. 2004. Tapping the Perspectives of Children. *Emerging Ethical Issues in Qualitative Research*. Research Article. *Qualitative Social Work*. Volume: 3 Issue: 4. 449-468. Luettavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1473325004048025>. Luettu 11.1.2018.
- MTV 10.4.2018. *Irtisanoutunut paljastaa, miksi kaikki kaupungin lastensuojelun työntekijät jättivät raskaan työnsä: Sairaita lapsia ei olisi saanut jäädä hoitamaan kotiin*. Luettavissa: Irtisanoutunut paljastaa, miksi kaikki kaupungin lastensuojelun työntekijät jättivät raskaan työnsä: Sairaita lapsia ei olisi saanut jäädä hoitamaan kotiin. Luettu 11.4.2018.
- MTV. 1.2.2018. "Tilanne on katastrofaalinen" Lastensuojelun palvelut ovat heikentyneet huolestuttavasti. Luettavissa: <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/tilanne-on-katastrofaalinen-lastensuojelun-palvelut-ovat-heikentyneet-huolestuttavasti/6753766#gs.FDnntE0>. Luettu 1.2.2018.
- Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino. 25–42.
- Nieminen, M. 2010. "Sitte ku tajus sen et oikeesti, et ne tarvii sitä apua ja tällai niin oli se sit iha kivaa" Sijaisperheen biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto. TAMK. Luettavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22030/Nieminen_Minna.pdf;jsessionid=56FB72EA2160E431FE7235119D52264E?sequence=1. Luettu 20.10.2018.
- Nordenfors, M. 2006. Ett reflexivt syskonskap: en studie om att växa upp tillsammans med fostersyskon. Väitöskirja. Göteborg: Göteborgs University.
- Notko, M. & Sevón, E. 2018. Konfliktit lasten perhesuhteissa. Teoksessa H. Pirskanen & P. Eerola (toim.) Perhe ja tunteet. Gaudeamus. Tallinna: Printon Trükikoda. 67–87.
- Nurmi, K. E. 1995. Johdatus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin. 7. uudistettu painos. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Jyväskylä: Gummerus.
- Paajanen, P (toim.). 2007. Perhebarometri 2007. Mikä on minun perheeni? suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 30/2007. Helsinki. Luettavissa: https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/de1faec63efaeb273d7a023cd5335539/1541386818/application/pdf/4952500/Perhebarometri%202007_web.pdf. Luettu 1.12.2017.
- Perhehoitolaki. 263/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>.
- Perhehoitoliitto. 2018a. Meidän sakki –hanke. Luettavissa: https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito-liitto/kehittaa/meidan_sakki_-hanke. Luettu 10.7.2018.
- Perhehoitoliitto. 2018b. Perhehoidon tuki. https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/perhe-hoidon_tuki. Luettu 11.4.2018.
- Perhehoitoliitto. 2018c. Kenelle perhehoitoa? https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/kenelle_perhehoitoa. Luettu. 12.10.2018.
- Petrelus, P. 2017. Esipuhe. Teoksessa T. Heino & E. Säles. Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 20/2017. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-857-9>.
- Poland, D.C. & Groza, V. 1993. Effects of foster care placement on biological children in the home. Luettavissa: https://www.researchgate.net/profile/Victor_Groza/publication/225238428_Effects_of_foster_care_placement_on_biological_children_in_the_home/links/02e7e5303931a8d408000000/Effects-of-foster-care-placement-on-biological-children-in-the-home.pdf?origin=publication_detail. Luettu 1.7.2018.
- Pösö, T. 2008. Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia, 93–107.
- Rabb, H. 2008. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet? Teoksessa J. Ketola (toim.) Sijoita perheeseen: perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy.
- Raineri, M. L., Calcaterra, V. & Folgheraiter, F. 2018. "We Are Caregivers, too": Foster Siblings' Difficulties, Strengths and Needs for Support. *Child & Family Social Work*. Luettavissa: <https://doi.org/10.1111/cfs.12453>. Luettu 29.10.2018.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. 2017. Lasten haastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 336–357.

- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001 Väestöntutkimuslaitos. Väestöliitto. Luettavissa: https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/7aa5b1f9e9377ce3e5051de1f5c6efb/1541124476/application/pdf/4248575/Mik%C3%A4%20on%20lap-sen%20perhe_sis%C3%A4sivut.pdf. Luettu 30.10.2018.
- Ritala-Koskinen, A. 1992. Uusperhe näyttää perheen merkit. Teoksessa L. Alanen & P. Kähkönen (toim.) *Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja.
- Ritari, A. & Piitulainen, M. 2016. Ilman huoltajaa saapuneet lapset ja nuoret. Kokemustieto käyttöön vastaanoton kehittämisessä. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisuja. Luettavissa: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/09/21171750/Kokemustieto_kayttoon.pdf. Luettu 8.6.2017.
- Roche, S & Noble-Carr, D. 2017. Agency and its Constraints among Biological Children of Foster Carers. *Australian Social Work* 70:1. 66–77. Luettavissa: <https://doi.org/10.1080/0312407X.2016.1179771>. Luettu 1.9.2018.
- Ruoppila, I. 2014. Elämänkulun teoria perhetutkimuksessa. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Tallinna: Gaudeamus.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) 2002. *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. PS-Kustannus. Keuruu.
- Rönkä, A. & Sallinen, M. 2008. Murrosikäisen perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa E. Sevón, & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Palmenia-sarja, 43. Palmenia. Helsinki: University Press. 43–67.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Teemahaastattelu. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Luettavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html. Luettu 1.9.2017.
- Salminen, M. 2005. Johtaminen, henkilöstön hyvinvointi ja sijaishuollon laatu. Teoksessa S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Salmon, C.A. & Schackelford, T.K. 2008. *Family relations*. Oxford University Press.
- Sellick, C. 1996. Short-term foster care. Teoksessa M. Hill & J. Adgate (toim.) *Child Welfare Services: Developments in Law, Policy, Practice, and Research*. 160–197. Luettavissa: <https://books.google.fi/books?id=CsdBmA7d-VgC&lpg=PA160&ots=ReGkDR4T2V&dq=short%20term%20foster%20care&lr&hl=sv&pg=PA160#v=onepage&q=short%20term%20foster%20care&f=false>. Luettu 1.10.2018.
- Serbinski, S. 2014. Growing up in Families that Foster: Exploring the Emotions of Young Adult Sons and Daughters of Foster Parents. Väitöskirja. University of Toronto. Luettavissa: <http://hdl.handle.net/1807/68241>. Luettu 2.2.2017.
- Serbinski, S. 2015. Growing up with foster siblings: Exploring the impacts of fostering on the children of foster parents. Luettavissa: <http://qsw.sagepub.com/content/early/2015/08/18/1473325015599247.abstract>. Luettu 1.2.2017.
- Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa E. Sevón ja M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Tampere: Tammer-paino.
- Sihvonen, E. 2016. Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatusta ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus & Aika* 10 (2016) 72–86. Luettavissa: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=754. Luettu 1.10.2018.
- Sjöman-Haapaniemi, M. 2015. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito – sijaisvanhempien kokemuksia arjesta. Sosiaalialan koulutusohjelma. SAMK. Luettavissa <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/98025/LYHYTAIKAINEN%20PERHEHOITO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 1.10.2018.
- Skog, M. 2014. Ett behärskat kaos eller en nästan helt vanlig familj? Om kortvarig familjevård ur ett systemteoretiskt perspektiv. Pro gradu –tutkielma. Valtiotieteiden tiedekunta. Helsingin yliopisto. Luettavissa <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43134/ProGraduMatildaSkog.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 1.12.2017.

- Sutinen, J. 2013. EFSC-ohjaus (emotion focused, systemic, counselling). Työtapa sijaisperheiden ohjaamiseen ja tukemiseen. Psykoterapiaopintojen lopputyö. Julkaisematon.
- Sulloway, F.J. 2008. Birth order. Teoksessa C.A.Salmon ja T.K.Shackelford (toim.) Family relationships. Oxford University Press.
- Suoranta, J. 2000. Kasvatuksellisesti näkeväksi. Sivistyksellinen kasvatustajattelu tässä ajassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Säles, E. 29.8.2018. Meidän sakki -hankkeen aloitusseminaari. Katsottavissa: <https://youtu.be/CTHNrBmjQ0>. Katsottu 30.9.2018.
- Targowska, A., Cavazzi, T., & Lund, S. 2016. Fostering Together. The Why and How of Involving and Supporting Biological Children of Foster Carers. *Children Australia*, 41(1), 29–38. doi:10.1017/cha.2015.17. Luettu 29.10.2018.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Perhehoito. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>. Päivitetty 15.10.2018. Luettu 20.10.2018.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Perhehoitajan asema. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajan-asema>. Päivitetty 3.1.2018. Luettu 20.10.2018.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 13.4.2018. Osallisuus lastensuojeluasiassa. Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus/osallisuus-lastensuojeluasiassa>.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Mitä on lastensuojelu? Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>. Päivitetty 25.1.2016. Luettu 6.6.2017.
- Tervonen-Arnkil, K. 2008. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy.
- Terävä, J. & Bөөk, M-L. 2018. Tunteita ja tarinoita lapsiperheen arjesta. Teoksessa H. Pirskanen & P. Eerola (toim.) Perhe ja tunteet. Gaudeamus. Tallinna: Printon Trükikoda. 89-107.
- Thompson, H., McPherson, S. & Marsland, L. 2016. ”Am I damaging my own family?” Relational changes between foster carers and their birth children”. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 2016. Vol. 21(1) 48–65 Luettavissa: <http://ccp.sagepub.com/content/early/2014/10/13/1359104514554310.full.pdf+html>. Luettu 10.10.2018.
- Tietoarkisto. 2017. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Luettavissa: <https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>. Päivitetty 8.11.2017. Luettu 1.12.2017.
- Tietoarkisto. 2016. Aineistohallinnan suunnittelu. Luettavissa: <https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/aineistohallinnan-suunnittelu.html>. Päivitetty 24.8.2016. Luettu 12.12.2017.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi. Painettu EU:ssa.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. Tammi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.–2. painos. Tammi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Luettu 1.7.2018. Eettinen ennakkoarviointi ihmistieteissä. Luettavissa: <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteissa>.
- Twigg, R. 2009. Passion for those who care: What foster carers need. Teoksessa S. McKay, D. Fuchs, & I. Brown (Eds.) Passion for action in child and family services: Voices from the prairies. Regina, SK: Canadian Plains Research Center. 165–184.
- Twigg, R., & Swan, T. 2007. Inside the Foster Family: What Research tells us about the Experience of Foster Carers’ Children. *Adoption & Fostering*, 31(4). 49–61. <https://doi.org/10.1177/030857590703100407>
- Unicef. Luettu 30.10.2018. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Luettavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>.
- Vaattovaara, V. & Maula, R. 2010. ”Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin”. Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa Lapset ry julkaisuja. <https://s3-eu-west->

- 1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/01/26134457/Lastensuojelun-lyhytaikainen-perhehoito.pdf.
- Valkonen, L. & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 45/2016. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-789-3>.
- Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa J. Ketola (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Varto, J. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä: Helsinki. Vuoden 1992 painos julkaistu verkossa 2005. Luettavissa: http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf. Luettu 28.10.2018.
- Vuorikoski, M. & Kiilakoski, T. 2005. Dialogisuuden lupaus ja rajat. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.
- Värri, V-M. 2004. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Juvenes Print. 5. painos. Luettu verkossa. Luettavissa: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101122/varri_hyva_kasvatus_kasvatus_hyvaan.pdf?sequence=1. Luettu 20.9.2018.
- Väänänen, Riitta. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Waterhouse, S. & Brocklesby, E. 2001. Placement choice in temporary foster care. A research study. *Adoption & Fostering*. Vol. 25. No. 3. Luettavissa: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/030857590102500306>.
- Yesilova, Katja. 2009. Ydinperheen politiikka. Gaudeamus. Helsinki.
- Younes, M.N., & Harp, M. 2007. Addressing the impact of foster care on biological children and their families. *Child Welfare*, 86(4), 21–40.

11 LIITTEET

Liite 1 (8) saatekirje

HYVÄ LYHYTAIKAINEN PERHEHOITAJA!

Teen Tampereen yliopistolla kasvatustieteen alan pro gradu -tutkielmaa lyhytaikaisten sijaisperheiden tuen tarpeista. Tutkin, millaisia kokemuksia lyhytaikaisten sijaisperheiden jäsenillä on lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimisesta, sekä siitä tuesta, jota he ovat saaneet tai toivoisivat saaneensa/saavansa sijoitusprosessin eri vaiheissa.

Voitte osallistua tutkimukseeni mikäli

- olette toiminut lyhytaikaisena sijaisvanhempana yhteensä vähintään vuoden (12kk) sekä
- perheessänne asuu pitkäaikaisesti (biologisia/sijoitettuja/adoptoituja/ muita) lapsia lyhytaikaisten sijoitusten aikana.

Toivon, että tutkimukseeni osallistuisi sekä sijaisperheen aikuisia että perheessä pysyvästi asuvia lapsia. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden henkilötiedot suojataan eikä vastaajia voi valmiista tutkimuksesta tunnistaa.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa kesän ja alkusyksyn 2017 aikana. Yhden haastattelun arvioitu kesto on n. 30 minuuttia.

Toivon yhteydenottoanne viimeistään **6.8.2017**. Mikäli haastattelupyyntökirjeeni herätti Teissä mitä tahansa kysymyksiä, kerron tutkimuksestani mielelläni lisää ja keskustelen kanssanne myös esim. puhelimitse tai sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Kk Minerva Kettukuja
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Puhelin [REDACTED]
Sähköposti [REDACTED]

Liite 2 (8) Suostumuslomakkeet

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA

Pyydän tällä lomakkeella suostumusta haastatteluun, jonka teen pro gradu -tutkielmaani varten. Pro graduni käsittelee lyhytaikaisten sijaisperheiden kokemuksia saamastaan ja toivomastaan tuesta. Tutkimus toteutetaan Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa.

Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Tutkimusaineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tuhotaan tutkielman valmistumisen ja hyväksymisen jälkeen.

Valmiissa tutkielmassa kukaan vastaajista ei ole tunnistettavissa ja esimerkiksi haastattelutilanteessa mainitut nimitiedot muutetaan tai poistetaan kokonaan.

Haastattelijalla on kertonut, että osallistuminen on vapaaehtoista. Ymmärrän, että sinulla on milloin tahansa oikeus vetäytyä haastattelutilanteesta.

Allekirjoittaessani tämän annan suostumukseni haastattelun tekemiseen

Haastateltavan allekirjoitus

Aika ja paikka

Haastattelijana toimii Minerva Kettukuja (puh.nro). Tutkimuksen ohjaaja on yliopistonlehtori Mari Vuorisalo (puh.nro).

Haastattelijan allekirjoitus

HUOLTAJAN SUOSTUMUS

Pyydän tällä lomakkeella huoltajan suostumusta hänen alaikäisen huollettavansa haastatteluun, jonka teen pro gradu -tutkielmaani varten. Pro graduni käsittelee lyhytaikaisten sijaisperheiden kokemuksia saamastaan ja toivomastaan tuesta. Tutkimus toteutetaan Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Tutkimusaineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tuhotaan tutkielman valmistumisen ja hyväksymisen jälkeen.

Valmiissa tutkielmassa lapsi ei ole tunnistettavissa ja esimerkiksi haastattelutilanteessa mainitut nimi-tiedot muutetaan tai poistetaan kokonaan. Lapselle annetaan tutkimuksesta tietoa hänen kehitystasonsa huomioiden. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja lapsella on milloin tahansa oikeus vetäytyä haastattelutilanteesta. Lasta ei painosteta vastaamaan kysymyksiin, joihin vastaamisen hän kokee vaikeaksi. Tilanteen mukaan lapsen haastattelu voidaan toteuttaa myös aikuisen läsnä ollessa.

Allekirjoittaessani tämän lomakkeen annan suostumukseni siihen, että huollettavani osallistuu haastattelututkimukseen.

Huoltajan allekirjoitus

Aika ja paikka

Haastattelijana toimii Minerva Kettukuja (puh.nro).
Tutkimuksen ohjaaja on yliopistonlehtori Mari Vuorisalo (puh.nro.).

Haastattelijan allekirjoitus

Liite 3 (8) Teemahaastattelun teemat

1) Aika ennen lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi ryhtymistä

- 1) SYYT ALKAA SIJAISPERHEEKSI
- 2) TOIVEET, ODOTUKSET
- 3) PROSESSIN SUJUMINEN, TIEDON JA TUEN MÄÄRÄ

2) Arki

- 4) HAASTEET
- 5) HYVÄT KOKEMUKSET
- 6) VAIKUTUS ARKEEN
- 7) SIJAISPERHEEN LÄHIVERKOSTO JA AMMATILLISET YHTEYDET AUTTAVIIN TAHOIHIN
- 8) SIJOITUKSEN PÄÄTTYMISEN VAIKUTUS ARKEEN

3) Saatu ja toivottu tuki

- 9) TARJOTTU TUKI VANHEMMILLE
- 10) TARJOTTU TUKI MUILLE LAPSILLE
 - TUEN ANTAJA
 - SOSIAALITYÖLTÄ SAATU TUKI
 - MUUT ASiantuntijapalvelut/ammattilaiset
 - LÄHEISET, YSTÄVÄT / OMAT VANHEMMAT / SISARUKSET
 - ERI VAIHEISSA SAATU TUKI
- 11) TARVITTU TUKI
- 12) TOIVOTTU TUKI

4) Oma perhe

- 13) MUUTOKSET PERHESUHTEISSA
- 14) PERHESUHTEIDEN YLLÄPITO
- 15) PERHEESEEN SUHTAUTUMINEN KOKONAISUUTENA
- 16) OMAT JA PERHEEN VOIMAVARAT

Liite 4 (8) Litterointinäyte

Aikuisen haastattelu

HAASTATTELIJA: Joo. No olisiko siinä valmennus- tai missä tahansa muussakin vaiheessa mitään semmoisia mitä toivoisit vaikka sijaisperheenä, kokisit et saa vaikka jonkunlaista kokemustietoa siinä keltään, vai olisiko enemmän semmosta valmentamista et tällösiä ehkä tulee eteen.

AIKUINEN: *No joo, no. Käytännön asioita mulle ehkä tulee ensimmäisenä mieleen tietynlainen slangi, slangikieli niinku lastensuojelusta et tuli tällösiä, mut että se, mä koin, se valmennus enempi semmosta pitkäaikaseen enemmän sitä. Et siinä ku tehtiin niitä kotitehtäviä niin vahvemmin mä koin että se oli siihen pitkäaikasempaan. Okei, siinähan sitoudutaanki paljon pidemmäksi aikaa. Sitoudutaan ihan eri asiaan oikeestaan.*

H: Nii, nii se on totta.

A: *Että tota. Se ei oo, vielä enempi se on ehkä elämäntapa ku lyhytaikanen sijoitus. Et.*

H: Nii, varmasti. Siinä tulee ihan eri tavalla se lapsi siihen perheeseen.

A: *Nii, nimenomaan!*

H: Pitkäksi aikaa.

A: *Nii, niin! 18 vuotta esimerkiksi. Tai vähän pidempäänki jälkihuollon toimessa. Siinä pitää tietyllä tapaa sit tunnistaa, tai jos se tulee seittämänvuotias jotta se arki sujuu, nii kyllä siellä pitää olla tällösiä niinku, ahtureita, et miten sä pystyt poimii niin et, jos on jotain ongelmia. Et sä pystyt puuttumaan, tarttumaan niihin. Tää lyhytaikanenhan on sellasta eräänlaista kaaoksenhallintaa ja niinku yritetään vaan saada sen arjen pyörimään normaalisti.*

H: Ja yrittää siinä hetkessä auttaa sitä vähäsen

A: *Nii, kyllä*

Lapsen (9v) haastattelu

HAASTATTELIJA: Jännittääks sua [uusien lasten tuleminen kotiin] ikinä tai vaikka pelottaaks tai onks kivaa?

LAPSI: *Se on...no, aika kivaa aluks.*

H: Sitkö huomaa että millasia sieltä sit tulee?

L: *Joo.*

H: Miten sä koet että sä selviydyt siitä jos on vähän joitain jotka ärsyttää, niin mitä sä sit vaikka teet?

L: *No se riippuu vähän, jos se vaikka koko ajan vaan ärsyttää vaikka sanoo älä, nii sitten mä lähen. Mut sit jos ne lopettaa siitä ni.*

H: Nii sit se on ihan ok.

L: *Joo.*

H: Sillon ku teillä on lapsia tai ei oo lapsia ni huomaatko sä teidän arjessa mitään eroa?

L: *Kyl se pieni semmonen on.*

H: Millasia asioita vaikka?

L: *No kuten vaikka että on enemmän aikaa ja semmosta.*

Liite 5 (8) Sisällönanalyysin luokittelut

TAULUKKO. 2.luokittelu

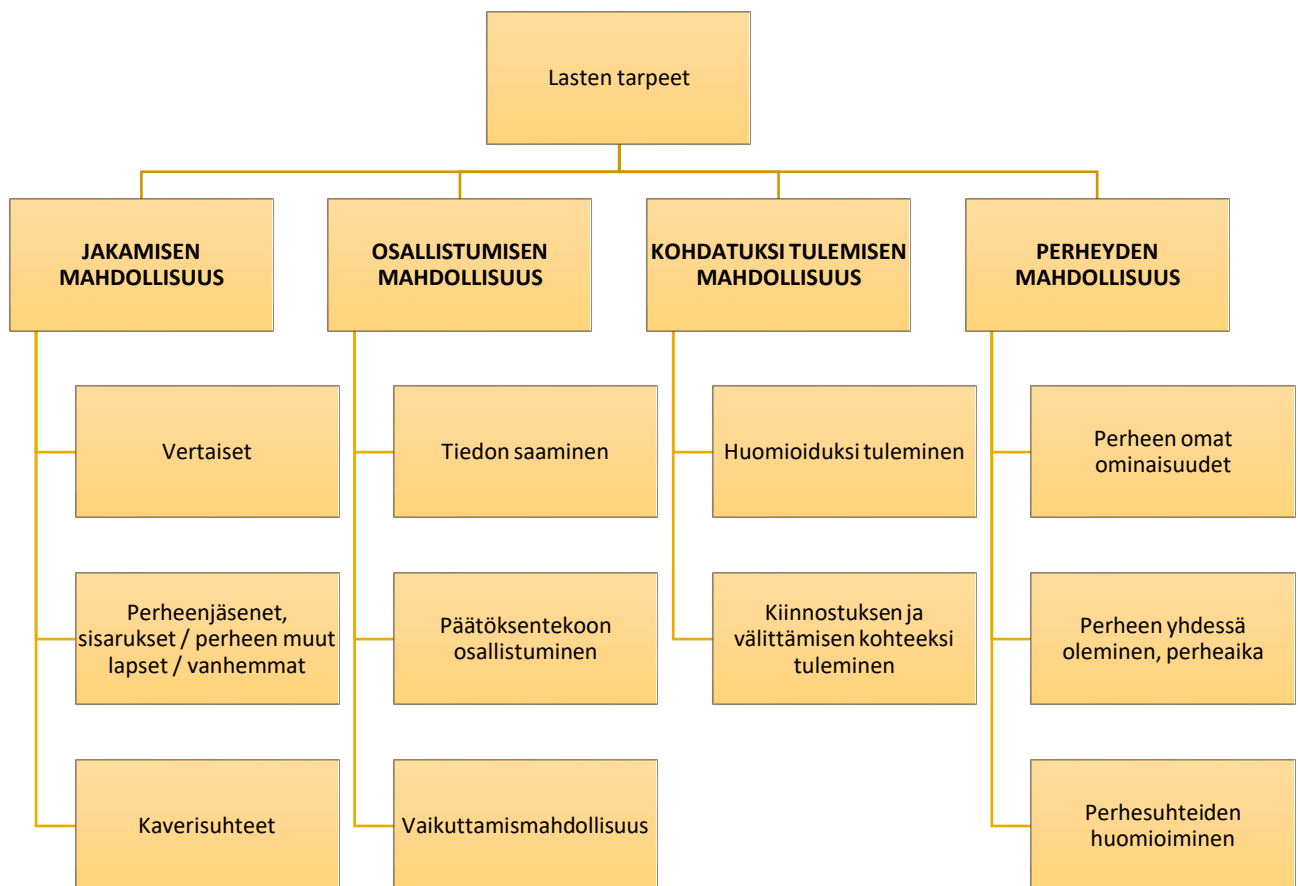
Etsitty luokka	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
toivottu tuki	<i>et jos on rankkoja juttuja ja siitä, siitä, siitä jos se jää niinku rullaa päälle itelle, ni et sä et pääse siitä yli. Ni sitte ois selkee paikka taikka taho johon ottaa yhteyttä.</i>	mahdollisuus käyttää psykologin tms. palvelua	ammatilliset palvelut	konkreettinen tuki
tarvittu tuki	<i>Mut toivoin et joku ois soittanu ja kysynyt et mitä kuuluu, miten sulla menee, voidaaks me auttaa jotenki, jos sä tarviit jotain apua tai jotain</i>	tarve sille että työntekijä ottaisi yhteyttä ja tarjoaisi apua aktiivisesti	työntekijöiltä tuleva henkinen tuki	emotionaalinen tuki
tarjottu tuki	<i>Tai just esim sellanen et äitin työkaveri tulee tänne sen lasten kans, välillä kylään</i>	tuntee muita lyhytaikaisia sijaisperheitä	vertaisilta tuleva sosiaalinen tuki	sosiaalinen tuki
tarjottu tuki	<i>No siis yllensä äiti on aina kysynyt et onko se ookoo ja sit mietitään et no on ookoo</i>	kaikkien perheenjäsenten mieli-piteiden kuuntelu	vanhemmilta tuleva henkinen tuki	tiedollinen tuki

TAULUKKO. 3. ja lopullinen luokittelu

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistetty luokka
<i>et jos on rankkoja juttuja ja siitä, siitä, siitä jos se jää niinku rullaa päälle itelle, ni et sä et pääse siitä yli. Ni sitte ois selkee paikka taikka taho johon ottaa yhteyttä.</i>	mahdollisuus käyttää psykologin tms. palvelua	käytännölliset tuen muodot	Perhehoidon toteuttamisen mahdollisuus	perhehoitajien tarpeet
<i>Mut toivoin et joku ois soittanu ja kysynyt et mitä kuuluu, miten sulla menee, voidaaks me auttaa jotenki, jos sä tarviit jotain apua tai jotain</i>	työntekijä ottaisi yhteyttä ja tarjoaisi apua aktiivisesti	välitetyksi tuleminen	Kohdatuksi tulemisen mahdollisuus	perhehoitajien tarpeet
<i>Tai just esim sellanen et äitin työkaveri tulee tänne sen lasten kans, välillä kylään</i>	tuntee muita lyhytaikaisia sijaisperheitä	vertaiset kokemusten jakamisen kohteina	Jakamisen mahdollisuus	perheen lasten tarpeet
<i>No siis yllensä äiti on aina kysynyt et onko se ookoo ja sit mietitään et no on ookoo</i>	kaikkien perheenjäsenten mielipiteiden kuuntelu	mahdollisuus osallistua päätöksentekoon	Osallistumisen mahdollisuus	perheen lasten tarpeet

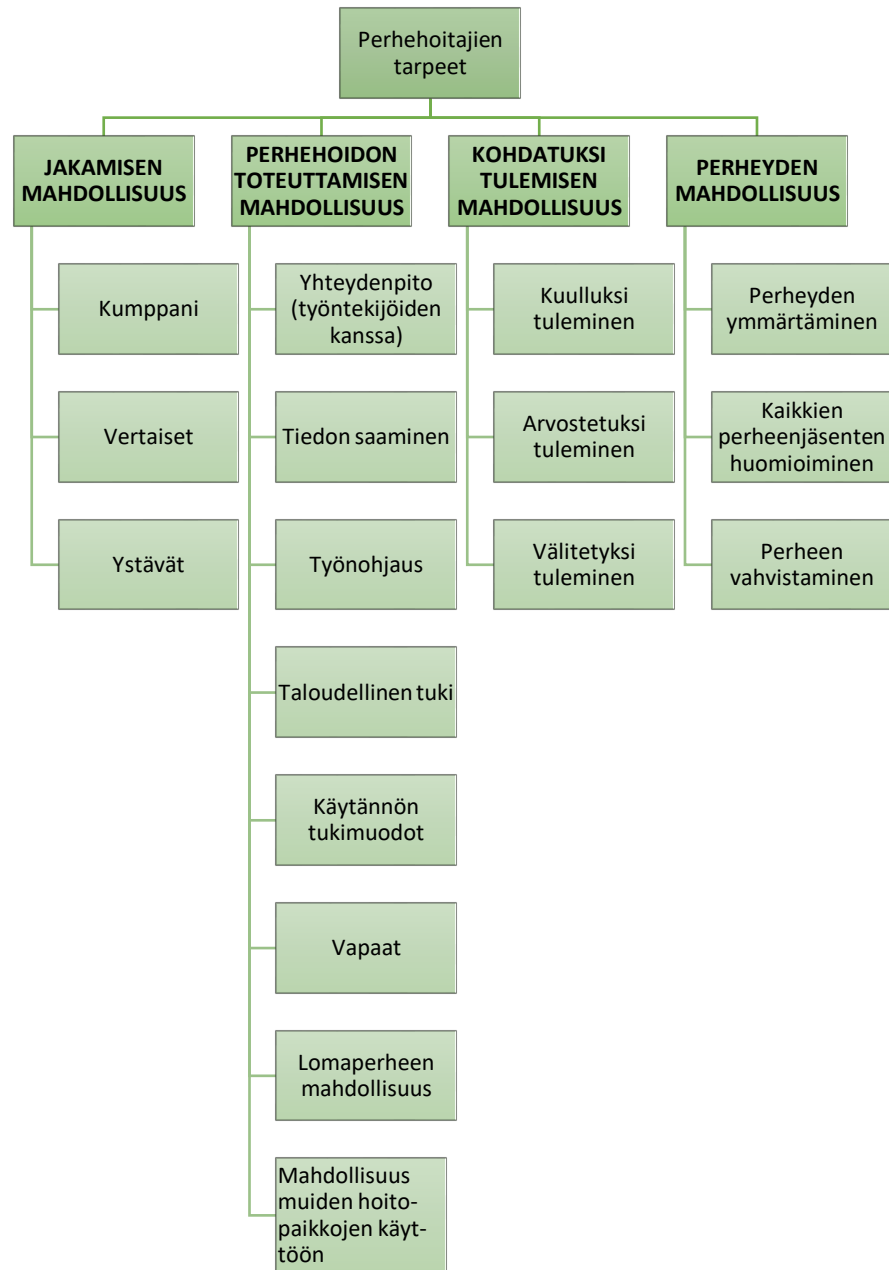
Liite 6 (8) Lasten tarpeet

Tässä kuviossa on eriteltyä tutkimustulokset lasten tarpeiden näkökulmasta.

Liite 7 (8) Perhehoitajien tarpeet

Tässä kuviossa on eriteltyä tutkimustulokset aikuisten tarpeiden näkökulmasta.

Liite 8 (8) Lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeet / kokoava kuvio

Tähän kuvioon on koottu tämän tutkimuksen tulokset koskien lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeita. Kuvioon on yhdistetty aiemmissa liitteissä (6 ja 7) esitellyt keskeisimmät lasten ja aikuisten tarpeet ja niiden osa-alueet. Näin on saatu kuvio, joka ottaa huomioon lyhytaikaisten sijaisperheiden tarpeita tämän tutkimuksen valossa.

